

سرآغاز:

گردشگری، یکی از پویاترین فعالیت‌های اقتصادی عصر حاضر است که نقش مهمی در توسعه پایدار محلی ایفا می‌کند. این صنعت از طریق ترکیب و به‌کارگیری همزمان منابع داخلی و خارجی منافع اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی زیادی را به همراه دارد.

در بسیاری از کشورها، امروزه گردشگری نیروی اصلی بهبود و رشد اقتصادی کشور محسوب شده و با فراهم آوردن فرصتی راهبردی به اقتصاد محلی تنوع بخشیده، موجب اشتغالزایی شده، ایجاد درآمد می‌کند و باعث افزایش ارزش منابع وارد شونده به محیط محلی می‌شود.

از این رو گردشگری، یک گزینه اولیه در امر توسعه به حساب می‌آید و ارکان مهم آن عبارتند از: محیط زیست و فرهنگ محلی در کنار رضایت و موافقت محلی برای پذیرش گردش.

گردشگری و توسعه محلی یک قلمرو

رشد گردشگری در خلال دهه‌های اخیر، به گونه‌ای بوده که در مناطق مختلف دنیا به وضوح دیده شده است. فرآیند جهانی‌سازی به طور مشخص توسعه این بخش را تحت‌تاثیر قرار داده و مرزها را به عنوان یکی از مشکلات مهم برای آن از بین برده است.

حرکت‌های جمعیت و منابع، عوامل دخیل در این تحول محسوب شده و اثبات می‌کنند گردشگری ظرفیت بالایی برای تاثیرگذاری داشته و می‌تواند طلایه‌دار توسعه اقتصادی و اجتماعی در قلمروهای مختلف باشد.

زیر بخش‌های اقتصادی کمی وجود دارند که از چنین انعطاف‌پذیری و قابلیت انطباق با محیطی که در آن عمل می‌کنند، بهره‌مند باشند و این دلیل ارتباط مبحث گردشگری با موقعیت‌های راهبردی برای توسعه محلی است، اما گردشگری، ارتباط تنگاتنگی با سایر عوامل اقتصادی دارد و عوامل مختلف دست به دست هم می‌دهند تا کشوری، از مسیر گردشگری به موفقیت‌های اقتصادی برسد.

در چارچوب گفتمان‌های اشتغالزایی و سرمایه‌گذاری، نیز گردشگری می‌تواند ابزار مهمی برای توسعه ثروت باشد. فراتر از این، گردشگری تاثیرات مثبتی در تقویت ارزش‌های بومی منطقه، اثبات ارزش‌های فرهنگی محلی، گشودن جوامع محلی به روی تاثیرات خارجی و توسعه توان بالقوه یک قلمرو می‌گذارد

که شایان توجه است. اما چگونه؟

ایجاد شرایط لازم برای فعالیت این منطقه به عنوان منطقه گردشگری فرآیند پیچیده‌ای است و مشکلات فراوی آن اغلب از به کمال رسیدن و ایده‌آل شدنش جلوگیری می‌کند.

عملکرد صحیح یک منطقه هدف گردشگری، به طور مستقیم و انحصاری به تعداد گردشگرانی که از آن بازدید می‌کنند برنمی‌گردد، بلکه این عدد صرفاً یک شاخص و دستاورد است و نباید مرجع قرار گیرد و یا به عنوان نقطه‌ای برای آغاز تفسیر چرخه زندگی پیچیده یک منطقه گردشگری انتخاب شود.

از سوی دیگر، ایجاد یک منطقه هدف جدید درون جریان‌ها و شبکه‌های موجود در بازار، کار ساده‌ای نیست و فروش چیزی که تازه آغاز به فعالیت کرده، مشکلات زیادی را به دنبال دارد.

از این رو، نهادهای اجرایی محلی، باید در جهت ارتقای وضعیت بافت اجتماعی - اقتصادی فعالیت کنند، به نحوی که در سرمایه‌گذاران منطقه برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های مربوط به خدمات گردشگری مانند هتل، رستوران و ... انگیزه ایجاد کنند.

گردشگری و اشتغالزایی

توان بالقوه گردشگری برای اشتغالزایی، یکی از ویژگی‌های مهم این صنعت است. خدمات زیادی در بخش گردشگری تاکنون به وجود آمده است و ظرفیت بالایی برای ایجاد خدمات جدید دیگر نیز وجود دارد و از این گذشته، گردشگری توان جذب نیروهای مازاد سایر بخش‌های اقتصادی را نیز دارد.

اما یکی از مشکلات نگران‌کننده در این عرصه استخدام کنترل نشده و بی‌روبه نیروهای غیرمتخصص است و این امر در درازمدت می‌تواند به افت شدید کیفیت خدمات ارائه‌شده در این بخش و کاهش مطلوبیت و به تبع ارزش آن در بازار منجر شود.

دلایل شکل‌گیری چنین وضعیتی متعدد است از جمله اینکه در مناطقی شرایط اقتصادی ناپس‌امان موجب می‌شود که قسمتی از نیروهای کار متعلق به بخش‌های دیگر به بخش گردشگری انتقال پیدا کنند و تبدیل به مجریان تورهای کوچک شوند. این تغییر ناگهانی آن قدر سریع اتفاق می‌افتد که برنامه‌های آموزشی صحیح و کارآمد نمی‌تواند برای آن پیش‌بینی شود.

همچنین در مناطقی که هیچ سنتی در زمینه گردشگری وجود ندارد، فعالیت‌های گردشگری به طور غریزی سامان یافته و این آفتی است که به ویژه در زمینه گردشگری روستایی زیاد به چشم می‌خورد.

به این ترتیب تخصص‌گرایی مورد غفلت واقع می‌شود و در اینجا هم دوباره اهمیت دخالت به هنگام نهادهای اجرایی عمومی در برگزاری دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی خود را نشان می‌دهد.

صنعت گردشگری، ساختاری است که از مجموعه اجزاء و عوامل سخت افزاری و نرم افزاری تشکیل شده است که درک مفاهیم تشکیل دهنده این ساختار ما را در ایجاد این صنعت و شناخت اجزای آن و برآورد نیاز به سرمایه، نیروی انسانی، زیرساخت‌ها، آموزشها و پژوهشها یاری می‌رساند که بدون درک ساختار مورد نظر نمی‌توانیم انتظار عملکردها و رفتارهای مناسب داشته باشیم.

ایجاد صلح یکی از اجزای مهم مقوله گردشگری است که موجب وحدت ملی در کشورهای چند قومی در راستای بازدید اقوام مختلف از سرزمین، فرهنگ، آداب و رسوم و میراث فرهنگی و تاریخی یکدیگر و شناخت و تفاهم بیشتر و در نتیجه وحدت و وفاق ملی می‌گردد.

مسیر و مقصد گردشگری از دیگر اجزاء صنعت گردشگری است که در این راستا به شاخه‌های مختلف مذهبی، طبیعت گردی، درمانی و تاریخی و فرهنگی تقسیم می‌رسیم که در گذشته مقصد بیشتر جهانگردان درون تمدنی و فرهنگی بوده است که در حال حاضر به گردشگری بین‌المللی در شاخه‌های متعدد تبدیل شده است.

کسب اطلاعات گردشگری در گذشته بسیار ناقص بوده که در حال حاضر می‌توان از طریق مختلف توسط آژانسهای مسافرتی، کتاب، روزنامه و سیستم ارتباطی ماهواره ای و اینترنت همه اطلاعات مورد نیاز را اخذ نمود که در این راستا نقش مهم تبلیغات در جذب گردشگر بسیار پررنگ می‌نماید.

برای توسعه امر گردشگری در کشورهای مختلف تدابیر مختلفی اندیشیده شده است که نمونه آن می‌توان به کشور ایران در گذشته اشاره کرد که در محدوده زمانی از گردشگری کارکنان دولت حمایت می‌شد و در این راستا بسیاری از نهادها و سازمانهای دولتی در محلهای مناسب گردشگری، اماکن ویژه ای برای کارکنان خود ساخته و یا اجاره می‌کردند که کارمندان و خانواده آنان در مدت معینی از امکانات اقامتی رفاهی دولتی و سازمانی استفاده کنند که خود این امر نوعی محدودیت در محل مسافرت را پیش می‌آورد که نمونه بارز آن می‌توان سفر به شمال ایران و مشهد را در خصوص کارمندان ادارات و شرکتهای دولتی نام برد که این روند به معنی ایجاد امکانات و اقامتگاههای دولتی و

تعیین مقصد گردشگری می باشد که عملاً دولت، شهرها و استانهایی را از درآمدهای گردشگری برخوردار کرده است.

حمایت از قشر کارمند و خانواده آنها در امر گردشگری نوعی عدالت اجتماعی است اما عدم ایجاد تعادل در فضایی جغرافیایی، نوعی عدم عدالت جغرافیایی است که موجب عدم توزیع جغرافیایی مواهب گردشگری در مناطق مختلف کشور می شود که خود به عدم تعادل توسعه ای منجر می گردد.

از سویی به دلیل گرانی هتل و مراکز اقامتی در برخی مناطق گردشگری استفاده از چادر و کمپ ایجاد شده است که در این راستا زیرساخت های لازم در این حوزه باید در نظر گرفته شود تا امنیت گردشگران تامین شود. همچنین سرمایه داری پدیده جدیدی را در گردشگری مطرح کرده است که چندی است در ایران رو به گسترش است و آن احداث هتل، مراکز اقامتی و مجتمع های بین راهی است که این امر باعث شده که مناطق و شهرهای گردشگری کشور، هم سرمایه بیشتری به خود جذب نمایند و هم برای خود، گردشگر پایدار و ثابت بیابند چراکه در این زمینه شرکتهای عظیم به پشتوانه بانکها سرمایه گذاری های عظیم انجام خواهند داد و گاه بصورت زنجیره ای اقدام به ساخت هتل و مراکز تفریحی می کنند. سرمایه بنیان گردشگری است و موجب توسعه گردشگری می شود.

در ایران چندی است زمزمه سرمایه گذاری در صنعت گردشگری قوت یافته و با برگزاری همایش فرصت های سرمایه گذاری در صنعت گردشگری ایران این امر صورت اجرایی به خود گرفت. در این راستا با ایجاد تسهیلات در خصوص حضور سرمایه گذاران می توان شرایط مطلوبی را مهیا و به توسعه این صنعت خاموش در ایران کمک کرد. در این میان با آزادسازی سواحل دریای خزر، امکان بهره گیری از اقامتگاههای تحت پوشش شرکتهای دولتی در اختیار عموم مردم قرار خواهد گرفت تا مدعی اجرای اصل 44 باشیم.

امروزه اهمیت صنعت گردشگری در ایجاد اثرات مثبت فرهنگی و اقتصادی در سطح دنیا بطور روز افزونی آشکار شده و دولتمردان چه در کشورهای توسعه یافته و چه در کشورهای در حال توسعه، گردشگری را به عنوان یکی از عوامل مهم ایجاد اشتغال و کاهش نرخ بیکاری می دانند. در ایران صنعت گردشگری به عنوان یک بخش اقتصادی، دارای اثرات فزاینده نسبتاً بالایی در تولید اشتغال بوده و به عنوان ابزاری برای بهبود توزیع درآمد شناخته شده است. با این حال باید توجه نمود که توسعه

گردشگری بخصوص در مراحل اولیه آن نیازمند ایجاد زیر ساختها و تسهیلات مناسب در کنار جاذبه های گردشگری بخصوص هتل و رستوران، کمپینگ و مجتمع های خدماتی رفاهی بین راهی می باشد. بدیهی است که توسعه این امکانات نیازمند اختصاص سرمایه فراوانی است که باید با استفاده از ابزارهای مختلف، بستر جذب سرمایه های داخلی و خارجی برای تحقق اهداف تعیین شده فراهم گردد. در این راستا و باتوجه به سند چشم انداز برنامه چهارم توسعه و سیاستهای اصل ۴۴ قانون اساسی و منویات دولت محترم برگزاری این همایش بسیار مثبت ارزیابی گردیده و امید است فرصت مناسبی برای معرفی فرصتهای سرمایه گذاری در صنعت گردشگری کشور به صاحبان سرمایه و علاقه مندان فراهم گردیده و مقدمه ای برای ورود عموم سرمایه گذاران به بخش گردشگری باشد.

بخش گردشگری از جمله بخشهای سرمایه بر اقتصاد است که در مراحل اولیه رشد و توسعه خود نیازمند ایجاد زیرساختهای مناسب از جمله در زمینه اقامت، حمل و نقل، ارتباطات، بهداشت و سایر خدمات مورد نیاز گردشگران می باشد. در این راستا، برای تحقق سریعتر اهداف تعیین شده در سند چشم انداز، قانون برنامه چهارم توسعه و سیاستهای اصل ۴۴ قانون اساسی، جذب سرمایه گذاران داخلی و خارجی حائز اهمیت باشد.

امروزه اهمیت صنعت گردشگری در ایجاد اثرات مثبت فرهنگی و اقتصادی در سطح دنیا بطور روزافزونی آشکار شده و دولتمردان چه در کشورهای توسعه یافته و چه در کشورهای در حال توسعه، گردشگری را به عنوان یکی از عوامل مهم ایجاد اشتغال و کاهش نرخ بیکاری می دانند.

در ایران صنعت گردشگری به عنوان یک بخش اقتصادی، دارای اثرات فزاینده نسبتا بالایی در تولید و اشتغال بوده و به عنوان ابزاری برای بهبود توزیع درآمد شناخته شده است. با این حال باید توجه نمود که توسعه گردشگری بخصوص در مراحل اولیه آن نیازمند ایجاد زیرساختها و تسهیلات مناسب در کنار جاذبه های گردشگری بخصوص هتل و رستوران، کمپینگ و مجتمع های خدماتی رفاهی بین راهی می باشد.

مقدمه

جهانگردان از عهد قدیم تا به امروز انتقال دهنده ی فرهنگ و تمدن و اکتشافات و تجربیات گروههای بشری به یکدیگر و عامل مهم ترقی و تمدن محسوب می شده اند. این جهانگردان بزرگ بوده اند که با نیروی مافوق بشری وشگرف و عزمی آهنین به اکتشافات نقاط مجهول در اعماق جنگلهای آفریقا و استرالیا و کشف جزایر اقیانوس آرام و همچنین قاره جدید آمریکا پرداخته و دنیای کوچک قدیم را مبدل به جهان بزرگ امروز کرده اند و در انتقال شیوه ها و رسوم مختلف گروههای مردم به یکدیگر عامل مؤثری بوده اند.

جهانگردی در قدیم مخصوص کسانی بود که همت و جرأت سفر کردن را داشتند زیرا سفر دوران زمان پر از خطرات متعدد و مشکلات گوناگون بوده و تنها اشخاص حادثه جو و ماجرا دوست دست به این کار می زدند. هر مسافرتی مستلزم ترک چند ماهه یا چند ساله شهر و دیار خویش بوده و شخص مسافر نیز علاوه بر داشتن بدنی سالم و ورزیده و بنیه ای قوی، می بایست کم و بیش قدرت تأمین مخارج چنین سفری را داشته باشد اما امروز که شما می توانید صبحانه را در تهران، ناهار را در لندن یا پاریس و شام را در نیویورک صرف کنید بدون آنکه احساس کمترین خستگی نمایید خواهید توانست از لذتها و فواید متعدد سفری بهره مند شوید. به همین علت است که جهانگردی در این زمان اهمیت ویژه ای یافته و برای برخی کشورها عایدات و درآمدهای هنگفتی می آورد، و رقم بزرگی از درآمدهای بودجه این کشورها را تشکیل می دهد.

اکنون بسیاری از دولتها شدیداً صنعت جهانگردی را تبلیغ و تشویق می نمایند و با تشکیل وزارت جهانگردی و ترتیب و تأسیس اجرای راهنمایی جهانگردی در تمام مناطق و شهرهای خود و تهیه وسایل رفاه و آسایش جهانگردان و مراکزی خاص برای توقف و راهنمایی آنها به جلب توریست می پردازند و برخی از این کشورها شمار فراوانی از جهانگردان را جذب می نمایند.

ایران نیز به طور بالقوه از جمله این کشورهاست و با سبب امکانات و تسهیلات جهانگردی می توان درآمد هنگفتی کسب نمود.

نوآوریها و تحولات سریع و اساسی در وسایل ارتباطی، افزایش نسبی درآمد مردم و همچنین افزایش وسایل نقلیه، احداث جاده های زمینی و گسترش و توسعه ی خطوط هوایی و کوتاه شدن زمان

مسافرت، موجب تغییرات اساسی در نحوه ی سیاحت و جهانگردی شد و مسافرت بعد تحلیلی و ماجرا جویانه ی خود را که مخصوص تعدادی از مردم ثروتمند بود تا حد زیادی از دست داده و به یکی از خدمات اجتماعی و عمومی تبدیل شده است و طبقات مختلف جهانگردان با نژادها و مذاهب و ملت‌های مختلف می‌توانند به زیارت و سیر آفاق بپردازند، تا آنجا که امروز اصلاح صنعت جهانگردی در بسیاری از ممالک بزرگ و کوچک جهان متداول شده است و یکی از پایه های اساسی اقتصاد بعضی از کشورها از جمله اسپانیا و ایتالیا بر صنعت توریسم استوار است. رشد و توسعه جهانگردی بین المللی که از مظاهر پیشرفت اقتصادی و اجتماعی سالهای پس از جنگ جهانی دوم است دامنه اش به ایران نیز کشیده شده است، زیرا ایران علاوه بر دارا بودن موقعیت مناسب و مساعد جغرافیایی دارای بسیاری از مواهب طبیعی و اکتسابی است که هر کدام به تنهایی یاروی هم رفته قادر است این کشور را به انواع جاذبه های قابل عرضه به جهانگردان مجهز سازد.

در مجموع رونق اقتصادی افزایش درآمدی و بالاخره توجیهی که به گذران اوقات فراغت مبدول می شود، سبب شده که مردم ایران نیز به حرکت درآمده و در داخل کشور به سیاحت بپردازند و موجبات گسترش و توسعه ی سیاحت داخلی را فراهم نمایند.

با عنایت به فضاهای روانی که به دلیل ماشینی شدن زندگی بشر بر آحاد مردم وارد می‌شود و از آنجایی که انسانها در هر کجای دنیا پس از کار طاقت فرسا با سیستم های مکانیکی و الکترونیکی نیاز مبرم به سیاحت، گردش و آرامش سفر خواهند داشت در دهه های آینده شاهد رشد فزاینده و شتابناک این صنعت خواهیم بود.

در سالهای گذشته برای ساماندهی صنعت توریسم و ایجاد آرامش مورد انتظار برای مسافر و توریسم نیاز به طراحی علوم مرتبط با این صنعت احساس شد. در کشور ما با توجه به جاذبه‌های مختلف توریستی از جمله معماری های بی‌بدیل، وجود تاریخ هفت هزار ساله نانوشته و دو هزار و پانصد مکتوب و مستند، منابع طبیعی، آب و هوای چهارفصل صحیح، جاذبه‌های اکوتوریسم، آب، جنگل، کویر و ... این صنعت از چهار دهه قبل سازماندهی شده و سالها قبل موضوع آموزش رشته‌های مختلف این صنعت از سوی متولیان صنعت گردشگری در ایران مورد توجه قرار گرفت و نهایتاً در سال ۱۳۷۸ این آموزشها به بخش خصوصی واگذار شد که مسلماً حضور بخش خصوصی در ارجا توفیق این امر را مضاعف نمود که

اثر بخشی ارتقا آمار کیفی و کمی بخش خصوصی در بحث آموزش و خدمات جهانگردی را در مقوله‌های دیگر مورد بررسی قرار خواهیم داد.

برای شناخت توسعه و گسترش این صنعت و علوم مربوطه بایستی متناسب با رشد صنعت توریسم توسعه و تقسیم‌بندی تخصصی علم توریسم را نیز مدنظر داشت و از ظرفیت‌های دانشگاهی، آموزش‌های کوتاه مدت آموزشهای ضمن خدمت و مستمر برای رعایت تناسب رشد صنعت به ارتقا علمی بهره جست در غیر این صورت شاهد آسیب‌به این صنعت بوده و آسیب صنعت توریسم آسیب به روح و روان و آرامش انسان‌ها است که آسیب‌ها به آرامش انسان‌ها گناهی نابخشودنی خواهد بود.

در تعاریف این علم و در تقسیم‌بندی کلاسیکی یکی از جاذبه‌های بسیار مهم که مورد توجه اغلب مردم دنیا است.

فصل اول

تاریخچه و وضعیت کنونی سازمان و مراکز ایرانگردی و جهانگردی

از نیم قرن پیش، جهانگردی در ایران رسماً شکل گرفته و برای اولین بار اداره ای به نام امور جهانگردی در وزارت کشور تشکیل گردید و فعالیتهایی را در امور جهانگردی و ایجاد تسهیلات مربوط به این صنعت آغاز نمود.

اداره امور جهانگردی در سال ۱۳۲۰ جای خود را به شورای عالی جهانگردی داد و سرانجام در فروردین سال ۱۳۴۲ تصویب نامه ی سازمان جلب سیاحان به امضای هیئت وزیران وقت رسید و از همان تاریخ رسماً شروع به کار نمود. در سال ۱۳۵۳، سازمان جلب سیاحان با وزارت اطلاعات وقت ادغام شد و این وزارت تحت نام وزارت اطلاعات و جهانگردی شروع به کار کرد. اداره ی امور ایرانگردی و جهانگردی توسط چهار شرکت سهامی به اسامی شرکت سها تأسیسات جهانگردی ایران، شرکت سهامی گسترهای ایران، شرکت سهامی مرکز خانه های ایران و شرکت سهامی سازمان مراکز جهانگردی برای ورزشهای زمستانی تحت نظارت وزارت اطلاعات و جهانگردی اداره می شد. در حال حاضر، سازمان مراکز ایرانگردی و جهانگردی، اداره و بهره برداری از واحدهای اقامتی به شکل هتل، متل، مهمانسرا، اردوگاه، کلبه، چادر، رستوران، چایخانه، پیست اسکی و تأسیسات مربوطه را به عهده دارد.

توریسم و گردشگری

مسئله توریسم و صنعت گردشگری در دنیای معاصر در کشورهای توسعه یافته هم پای دیگر صنایع و بخشهای اقتصادی توسعه چشمگیری داشته است. به طوری که امروزه بسیاری از کشورهای جهان با داشتن توان گردشگری و سرمایه گذاری در ایجاد امکانات و تسهیلات و خدمات رفاهی مورد نیاز گردشگران، درآمد ارزی قابل توجهی عایدشان می گردد علاوه بر این صنعت گردشگری برای آنان دستاوردهای متنوع فرهنگی، سیاسی، اجتماعی نیز در پی داشته است. حال این صنعت به عنوان صادرات نامرئی کالا و خدمات و کارخانه بدون دود و یک منبع مهم درآمد ارزی و عامل مؤثر در ایجاد اشتغال.... مورد توجه اکثر کشورهای جهان قرار گرفته است.

در ایران ما به علت مسائل خاصی پس از پیروزی انقلاب و شروع جنگ تحمیلی و... مسأله توریسم

نتوانسته است جایگاه واقعی خود را در این مدت چندین ساله بیابد و با وجود؟ و مواهب بسیار خوب طبیعی، فرهنگی اقتصادی و ارتباطی و جغرافیایی و... در بازارهای جهانگردی سهم بسیار ناچیزی دارد. از آنجا که سیاستهای استعماری در فعالیتهای اقتصادی کشورها جهان سوم تأثیرگذار بوده و مضافاً اینکه وابستگی اقتصادی کشور به نفت موجب رکود در سایر بخشهای اقتصادی کشور شده و این نابسامانی و رکود اقتصادی سبب مهاجرت و خالی شدن اوستاها عنوان مراکز تولید و گسترش روز افزون شهرها و پیدایش زندگی شهری توأم با مشکلات عدیده و پیدایش مسائل و مشکلات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و... برنامه ریزان را بر آن ساخته است تا با توجه به توان بالای کشور و استانها در زمینه گردشگری و رهایی از مشکلات اقتصادی و استفاده از دستاوردهای متنوع صنعت گردشگری به این مهم توجه خاصی صورت گیرد و با توجه به اینکه کشور ما در جهان در بخش عرضه های گردشگری در بین ده کشور بزرگ دنیا قرار دارد و استان یزد نیز در سطح ملی و کشور یکی از ده استان برتر کشور است و بعضی یکسری از هفت استان برتر کشور در زمینه توانهای گردشگری قلمداد می کنند ضرورت برنامه ریزی توسط مسئولین ذیربط در این بخش در سطح ملی و منطقه ای و حتی استانی و محلی را بیش از پیش می طلبد.

با توجه به اینکه استان یزد از نظر اقلیمی و جغرافیایی محدودیت خاصی دارد که سایر استانهای کشور ندارند و امکان توسعه بخشهای اقتصادی با توجه به محدودیتهای فوق الذکر بیش از این امکان پذیر نمی باشد به طوری که توسعه بخش کشاورزی به علت کمی بارش و پایین رفتن سطح آبهای زیرزمینی و شوری خاک و تبخیر شدید و رشد جمعیت امکان پذیر نیست. در اینها صنعت گردشگری با توجه به پتانسیلهای مهیا و نامهیا و موقعیت خوب جغرافیایی و اقلیمی و ارتباطی می تواند زمینه ساز رشد و شکوفایی و توسعه استان باشد.

امروزه با شروع انقلاب صنعتی در قرن ۱۸ جهانگردی با توجه به احتیاج روز افزون به مواد اولیه مصرف و با ایجاد توسعه شبکه ارتباطی (جاده- راه آهن- راه هوایی- دریایی و...) و با اختراع ماشین و کوتاه شدن فواصل، کاهش ساعت کار و افزایش درآمد و تعطیلات آخر هفته و مرخصی سالیانه مفهومی جدید یافته جهانگردی در عصر امروز به عنوان یک مسئله حساس فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، فنی، اجتماعی و... در سطوح ملی و جهانی مدنظر است.

لذا در ایران از بعد اقتصادی اگر به جهانگردی نگریده شود از آنجا که تأمین کننده اصلی درآمد ارزی کشور نفت و فرآورده های نفتی است و یا نظر به اینکه کشورمان غنی از جاذبه های طبیعی، تاریخی و به یادماندنی مذهبی فرهنگی- اقتصادی و... و موقعیت خوب جغرافیایی است می تواند باعث جذب و جلب توجه گردشگران و جهانگردان بسیاری باشد.

به دنبال آن استان یزد و به ویژه شهر یزد به خاطر دارا بودن و برخوردار بودن از ارزشهای تاریخی، سنتی، صنایع بومی و دستی و سنتی و معماری کویری همراه با بناهای مستحکم تاریخی و مذهبی از قرن دوم و پنجم هجری به بعد و بافت قدیمی شهر به عنوان نمونه ای بارز از معماری سنتی و خشت خام و گل (معماری گلین) همراه با کوچه های پیچ در پیچ و دیوارهای بلند و اطاقهای ضریبی، ساباط و رباط و بادگیرهای رفیع و بلند، آب انبارهای زیبا و متعدد همراه با اقلیم و پدیده های ژئومورفولوژی و کویرهای متنوع و... جایگاه ویژه ای جهت جذب و جلب توریسم داخلی و خارجی دارد.

طرح مسئله

پس از مطالعه، بررسی و پژوهش در بسیاری از منابع و ماخذ متفاوت و بهره گیری از سوابق تحقیق تقریباً یک سوال مشخص و با خبرهای متفاوت مطرح گردیده و آن اینکه چرا با وجود جاذبه های توریستی فراوانی که در ایران وجود دارد تعداد توریستهای خارجی ایران قابل توجه نیست. علتها و دلایل متعدد و متفاوتی در این زمینه ارائه گردیده و در کنار آنها شاید یکی از دلایل توجیه بیشتری داشته باشد و آن اینست که:

برای برنامه های جذب توریست در ایران، مصالح اولیه آماده است ولی ملاط مناسبی که این مصالح را به هم ارتباط دهد و ساختار مناسب جذب توریست را ارائه نماید چندان تعریف نشده است و آن چگونگی ارتباط با جهانگرد است.

عروس کویر، دارالعباده، یزدی که ریشه در تاریخ دارد. اما این شهر تاریخی، آن طور که شایسته و زیبنده نام آن است و با آن امکانات، قابلیت ها و استعدادهای بالقوه نه تنها در سطح فراملی مطرح نیست بلکه در سطح کشور نیز جا نیفتاده است. وجود مشکلات و تنگناهای فعالیت در بخشهای مختلف اقتصادی؟ محدودیتهای رشد و توسعه بخشهای صنعت و کشاورزی زمینه توجه به صنعت گردشگری

در کشور و استان را فراهم کرده است. حال با توجه به برخی اقدامات انجام شده و عدم استقبال قابل توجه گردشگران بالاخص جهانگردان خارجی از منطقه سوالات متعددی در ذهن نقش می بندد که در ذیل به برخی از آنها اشاره می شود:

۱. عوامل مؤثر بر جذب توریسم چیست؟
  ۲. قابلیت‌های گردشگری مثل آثار تاریخی، فرهنگی و... در منطقه کدامند؟
  ۳. آیا امکانات و تسهیلات مثل هتلها، مهمانپذیرها، حمل و نقل عمومی، مترجم و راهنما برای گردشگران تدارک دیده شده است؟
  ۴. چه اقدامات مؤثری در خصوص جذب توریسم انجام داده ایم یا به عبارتی چه سیاستهایی برای جذب توریست اتخاذ شده؟
  ۵. آیا به خواسته ها و نیاز شخصی گردشگری توجهی شده است و با آنها ارتباط مناسبی برقرار گردیده است یا خیر؟ و بعضاً سوالات متعدد دیگر..
- در میان فعالیتهای بشر کمتر فعالیتی هست که توانسته باشد به طور همزمان توجه اقتصاددانان، جغرافی دانان، متخصصان محیط زیست، روانشناسان، جامعه شناسان و محققان علوم سیاسی و مدیریت را به خود جلب کند، جهانگردی یکی از این فعالیتهاست.

منابع در جهانگردی:

- مفاهیم جهانگردی:

در آغاز هر نوع بررسی درباره اقتصاد سفر و جهانگردی لازم است موضوع مورد بررسی و اجزایش را که برای تحلیل اقتصادی مناسب هستند تعریف نمود.

جهانگردی نه یک پدیده است نه صرف مجموعه ای از فعالیتها، بلکه یکی از فعالیتهای انسان است که رفتار جهانگرد، کاربرد منابع و رابطه متقابل وی با مردم، اقتصاد و محیطهای دیگر را در بر می گیرد.

جهانگردی به مکانهایی خارجی از سکونتگاه وی را به همراه دارد.

به طور کلی جهانگردی تعریف واحد و راضی کننده ای ندارد که مورد توافق همه باشد البته همه قبول دارند که سفر و جهانگردی مقولات زیر را شامل می شوند:

۱. نیازها و انگیزه های جهانگرد

۲. رفتار جهانگرد در انتخاب نوع جهانگردی و محدودیتهای آن

۳. سفر به مکانی دور از خانه

۴. رابطه متقابل جهانگرد و عرضه کنندگان کالای مورد نیاز وی در بازار

۵. آثار سفر و جهانگردی بر جهانگرد، میزبان، اقتصاد و محیط زیست

علم اقتصاد در بسیاری از این حوزه ها نقشی ایفا می کند، به ویژه در آنجا که لازم است اثرات اقتصادی و اقدامات مربوط به کنترل جهانگردی و نیروهای بازار که تقاضای جهانگردان را به عرضه و کالاهای جهانگردی، مرتبط می کنند مورد تحلیل قرار گیرند همچنین، از یک طرف توجه به رابطه متقابل علم اقتصاد با جامعه شناسی، روانشناسی و جغرافیای جهانگردی اهمیت دارد و از طرف دیگر، علم اقتصاد در برنامه ریزی، مدیریت و بزاریابی سازمانها و مقصدهای سفر و جهانگردی نقشی بر عهده دارد.

فعالیت جهانگردی و محصولات آن:

در بازار سفر و جهانگردی، فعالیت یا فعالیتهای جهانگردی شامل تمام سازمانهایی می شود که کالاها و خدمات جهانگردی را به عنوان بخشی از نیازهای جهانگردی به افرادی که عرضه می کنند که به عنوان جهانگرد یا سیر و سیاحتگر تعریف شدند. این سازمانها مجموعه گسترده ای هستند که به کار حمل و نقل مسافر، تأمین اقامتگاه و عرضه جاذبه های جهانگردی اشتغال دارند. اما علاوه بر این سازمانها، سازمانهای پشتیبانی کننده ای مانند مراکز اطلاعات جهانگردی، سازندگان سوغاتی، خرده فروشان و شرکتهای پخش بروشور وجود دارد.

فعالیت های جهانگردی را به دلیل ؟ حیطع شمول آن بهتر است به چند بخش تقسیم نمود حاصل یکی از طبقه بندی ها به شرح زیر است:

۱. حمل و نقل

۲. اقامتگاه

۳. جاذبه های مصنوعی که مناطق حفاظت شده جاذبه های طبیعی را در برمی گیرد

۴. خدمات پشتیبانی در بخش خصوصی

۵. خدمات پشتیبانی در بخش عمومی

۶. واسطه ها مانند تورفروشان عمده و آژانسهای مسافرتی

مثل سازمانهای مسافرتی و جهانگردی به دلیل ماهیت خود در درجه اول به محصول خود نظر دارند و در بهترین جاست محتمل، به بازار موجود در بخش خود. برای مثال بیشتر هتلداران هنگامی که نام محصول آنها پرسیده می شود از اقامتگاه نام می برند آژانسها اکثراً در پاسخ به خدمات مسافرتی اشاره می کنند. بنابراین، هر چند اذعان می کنند که در صنعت سفر و جهانگردی می گیرند اما عده کمی از آنها مدعی عرضه محصولی به نام جهانگردی هستند. این امر در تحلیل اقتصادی از صنعت جهانگردی مسئله ای را پدید می آورد زیرا محصولاتی که تصور می شود. اعضای این صنعت عرضه می کنند الزاماً همان نیست که به نظر می رسد مورد تقاضای مصرف کنندگان باشد. جهانگردان احتمالاً فهم کلی تری از محصول سفر و جهانگردی دارند تا عرضه کنندگان آن، آنچه مشکلات را بیشتر می کند اینست که فایده مورد نظر بسیاری از جهانگردان، ممکن است محصولات قابل مبادله نباشند. برای مثال جهانگرد شاید واقعاً علاقمند به خریداری فرصتی یک هفته ای برای نشستن در یک ساحل آفتابی باشد، علاقمند به حصول فواید استراحت کامل، اعاده آرامش فکری و آفتاب گرفتن در ساحل باشد. جهانگرد دیگر صرفاً متقاضی فرصتی برای یک ملاقات کاری رو در روست تا بتواند به نمایندگی از شرکت خود قراردادی را منعقد کند. هیچ یک از این دو جهانگرد واقعاً در پی خریدن محصولات قابل مبادله نیستند بلکه فقط یک خیال تجربه، فعالیت یا فرصت کاری را جستجو می کنند.

سازمانهای مسافرتی و جهانگردی هر قدر توسعه می یابند و در شیوه بازاریابی محصولاتشان پیشرفت می کنند. با اقداماتی مانند ترتیب دادن تورهای جامع یا عرضه محصولات مبادله نشدنی بیشتر در جهت ارضای خواسته جهانگردان عمل می کنند تا از دید عرضه محصول خود، با وجود این در تمام حوزه های جهانگردی به طرفین بازار هنوز فهم واحدی از محصول جهانگردی ندارند.

منابع:

هر جامعه، تصمیم گیری درباره تخصیص منابع را در چند سطح انجام می دهد. یک کشور می تواند یک نظام سیاسی را اتخاذ کند که دارای روش شناسی تخصیص منابع باشد مانند قیمت گذاری از طریق بازار در اقتصاد سرمایه داری یا برنامه ریزی متمرکز در اقتصاد کمونیستی

در نظام اول، تصمیمات ملی یا منطقه ای عامل تخصیص منابع بین فعالیتهای و کاربردهای اقتصادی مولد و نامولد است برای مثال، دولت، صاحبان صنایع و گروههای فشار درباره قطعه زمینی مذاکره می کنند که یا برای فعالیتهای معدنی، کشاورزی و جهانگردی قابل استفاده است یا به صورت طبیعی حفظ شود (از نظر اقتصادی، نامولد باقی می ماند) در سطح صنعت، بنگاهها بر سر منابعی رقابت می کنند که کم و بیش مختص آن صنعت است. برای مثال هتلداران و صاحبان رستورانها شاید با استفاده از پیشنهاد اغواکننده پرداخت حقوق بیشتر برای استخدام آشپزهای خوب- «منبع کار ماهر برای تهیه غذا» رقابت کنند. حتی درون یک فعالیت مولد، رقابتی در تقاضای منابع کمیاب وجود دارد و چگونگی تخصیص این منابع باید روشن شود. برای مثال آیا اداره ملی جهانگردی باید تمام بودجه تبلیغاتی خود را به خرید ویدئوی تبلیغات اختصاص دهد و یا به تهیه بروشور و پوستر؟

راههای تعیین نتیجه این تصمیمات، موضوع اساسی مطالعه اقتصادی چه در سطح کلی و چه در ارتباط با فعالیتهای معین را تشکیل می دهند. بنابراین، یکی از حوزه های اصلی اقتصاد جهانگردی باید به پرسشهای زیر پردازد:

- در مناطق جهانگرد فرست و جهانگرد پذیر چه ساز و کارهایی برای تخصیص منابع به کار می رود؟
  - در رقابت برای منابع کمیاب چگونه جهانگردی با فعالیتهای و صنایع دیگر مقایسه می شود؟
  - چه نوع رقابتی بین عرضه کنندگان سفر و جهانگردی بر سر منابع و بازارهای تقاضا در می گیرد؟
  - آیا کاربرد بعضی منابع در جهانگردی هزینه های فرصت چشمگیری دارد؟
- (هزینه کاربرد منابع در جهانگردی عبارت است از فرصت از دست رفته کاربرد این منابع برای «بهترین استفاده دیگر»)

اینها همه پرسشهای اجباری هستند نه هنجاری، به عبارت دیگر آنها به واقعیت می پردازند نه آنچه

به نظر ما باید رخ دهد.

• منابع مسافرتی و جهانگردی:

از تعاریف قبلی، بی درنگ دو مسئله عمده پدیدار می شود:

- چون تولید کننده و مصرف کننده نسبت به آنچه «محصول» جهانگردی را تشکیل می دهد غالباً تصورات متفاوتی دارند درباره اینکه چه منابعی در جهانگردی به کار می رود شاید اختلاف نظر وجود داشته باشد.

- بعضی از منابعی که صنعت جهانگردی متقاضی آن است کالای عمومی یا حتی منابع رایگان هستند.

در حالی که می توان گفت که در جهان امروز اگر منابع رایگانی هم باقی مانده باشد تعداد آن انگشت شمار است. یعنی هر نوع فعالیت بشر در این جهان عملاً تقاضایی را پدید آورد که بالاخره کسی باید هزینه اش را بپردازد- اما بی شک بسیاری از کالاهای مورد تقاضا در جهانگردی کالای عمومی هستند. این کالاها می تواند تسهیلات موجود باشد که مورد بهره برداری کامل قرار نگرفته اند و فرد بدن کاهش استفاده دیگران از این تسهیلات از آن استفاده می کنند. به عبارت دیگر این وضعیت نشانگر صفر بودن هزینه ها فرصت است.

عرضه کنندگان سفر و جهانگردی نیز ترکیبهای مختلف از همان منابع کمیابی را به کار می برند که تولیدکنندگان دیگر مورد استفاده قرار می دهند. تلاشهای گوناگونی برای تعیین و طبقه بندی منابعی که از نظر آماری سهم چشمگیری در سفر و جهانگردی دارند انجام شده است.

فصل دوم

فرضیات

- رونق جهانگردی بر ایجاد اشتغال تأثیری گذارد.
- رونق جهانگردی بر فعالیت رستورانها
- رونق جهانگردی بر عرضه سوغاتی
- رونق جهانگردی بر فعالیتهای حمل و نقل و تور گردانی
- رونق جهانگردی در صنایع دستی

گردشگری و توسعه در جهان سوم

کشور ما نیز به لحاظ موقعیت مکانی و داشتن عناصر مهم جذب گردشگری چون مناطق طبیعی آثار باستانی، تنوع اقلیمی و تمدن ریشه دار و انقلاب کلامی (انقلاب فرهنگی که پیام آور صلح، داشتن استدلال و منطق بر ایجاد ارتباطات و... است) در تلاش است تا از اقتصاد تک پایه به سمت اقتصاد متنوع و با ثبات حرکت نماید و در این چارچوب علاوه بر تنوع بخشی به اقتصاد خود، پیام فرهنگی و سیاسی خویش را که بر محور گفتگوی تمدن‌هاست به صورت جریان آزار مبادلات فرهنگی و ارتباطی در معرض افکار جهانیان قرار دهد.

بدون شک دستیابی به چنین اهدافی مستلزم شناخت فرآیند گردشگری (طبقه بندی، رویکردها، سیاستها و آثار اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی و اقتصادی و...) می باشد تا با یک پشتوانه علمی و آگاهی از آثار مثبت و منفی این پدیده در جهان و ایران، به انتخاب آگاهانه یک راهبرد منطقی واقع گرا توأم با برنامه ریزی و مدیریت صحیح گردشگری در چارچوب فرآیند توسعه همه جانبه و پایدار دست زد.

معرفی کلی

لوئیس ترمز گردشگری بین المللی ر ابه عنوان «امید بخش ترین، پیچیده ترین و جایگزین ترین صنعتی که جهان سوم با آن روبروست» توصیف می کند، هر چند تنها در سالهای اخیر است که گردشگری بیشتر در کنار فعالیتهای اقتصاد سنتی در متون علمی جهان سوم جای خود را یافته است. گسترش فزاینده تحقیقات مربوط به گردشگری منجر به پیدایش رویه ها و تقسیمات جالبی شده است. قابلیت سال قبل در مطالعات چنین فرض می شد که گسترش صنعت گردشگری در جهان سوم، کار خوبی است، گر چه به این نکته هم اذعان می شد که این کار مشکلاتی دارد که دیر یا زود رفع خواهد شد. این تصور در دهه ی ۱۹۷۰ تغییر یافت، زیرا در آن زمان محققان دانشگاهی دیدگاه منفی تری نسبت به پیامدهای گردشگری داشتند که ناشی از انتقاد مستقیم دارد به این صنعت به عنوان یک عامل مؤثر در توسعه بود. گردشگری بین المللی یک صنعت متغیر با بازدیدکنندگان بالقوه است که به سرعت مقاصد مشهور سابق - نظیر بیروت و یا حتی یونان - را به دلیل تهدید سلامتی یا امنیت ترک می کنند. از این رو مشخص شد که دامنه ای از فشارها و تأثیرات که حجم عمده ای از تجارت را در جهان سوم تشکیل می دهند - اثر می گذارند. آنچه در اینجا اهمیت ویژه می یابد آن است که گردشگری را در کنار بانکداری، بیمه - که در آنها هیچ نوع تولید مرئی وجود ندارد - به عنوان یک صنعت صادراتی نامرئی طبقه بندی می کنیم و نیز این موضوع که گردشگران باید به نقاطی که بتوانند از تسهیلات مطلوب خود در آن نقاط استفاده شخصی کنند، دارای اهمیت است. این بدان معناست که معمولاً هزینه های حمل چندانی بر کشور میزبان جهان سومی تحمیل نخواهد شد. زیرا عموماً وسائل سفر تحت مالیکت خارجی است. به علاوه به طور واضح، انواع مختلفی از فعالیتهای چهره به چهره، میان گردشگر و کشور میزبان وجود دارد.

هیچ فعالیت تجارتي بین المللی دیگری وجود ندارد که در آن گردشگری چنین تأیر متقابل شدیدی میان عناصر اقتصادی، سیاسی، محیطی، اجتماعی وجود داشته باشد و این امر در متون ادبیات گسترده و به سرعت در حال رشد نشان داده شده است. در اینجا به بررسی این مسأله می پردازیم که چگونه گردشگری به توسعه در جهان سوم کمک می کند و برخی از رویکردهای مورد استفاده برای درک و طبقه بندی این صنعت به عنوان شکل ویژه ای از فعالیت اقتصادی را به اجمال شرح خواهیم داد.

منابع و هزینه های گردشگری

به دلیل آنکه تقریباً اکثر قریب به اتفاق فقیرترین کشورهای در حال توسعه جانشینهای درآمدی ندارند که بتوانند جایگزین گردشگری نمایند، بعضی اوقات گردشگری را به عنوان آخرین تدبیر اتخاذ می کنند.

بنابراین به طور آشکارا، پرسشهایی مطرح می شوند که پاسخگویی بدانها مشکل است، و احتمال بسیار بسیار کمی در مورد یافتن راه حلهای کلی ای که شرایط متفاوت کشورهای مستقل را به طور گسترده تحت پوشش قرار دهند، وجود دارد.

لازم به تأکید است که تصمیمات مربوط توسعه در جهان سوم دارای الزامت مهمی است.

نتیجه گیری:

۱. در سالهای اخیر صنعت گردشگری در جهان سوم سریعترین رشد را داشته است.
۲. گردشگری، صادرات نامرئی با خصوصیات منحصر به فرد است که خریداران «محصول» آن باید به کشورهای خارجی سفر کنند تا از این طریق شخصاً این محصول را به مصرف برسانند.
۳. گردشگری به یک سری تأثیرات پیچیده اقتصادی، محیطی و اجتماعی بر کشورهای میزبان؟ می شود. ارزیابی این هزینه با منافع آن در جهان سوم به مشکلاتی در امر ارزیابی و عدم اعمال کنترل محلی بر این وضعیت در آمیخته است.

مفهوم سازی جایگاه گردشگری در توسعه

اگر بخواهیم به نقش گردشگری در توسعه جهان سوم پی ببریم، باید در شناخت شیوه ها «قوانین» مربوط، نگاهی به کارکرد عملی صنعت گردشگری بین المللی داشته باشیم این امر در مورد دیگر فعالیتهای مهمی که تجارت جهانی را شکل می دهند نیز صدق می کند و نباید گردشگری را جدا از آنها مورد مطالعه قرار داد. این ادعا امروزه تا حدودی بدیهی بوده و مورد پذیرش قرار گرفته است. تنها در دهه گذشته بود که پذیرش آن نظریه پردازی ها ما را در مورد گردشگری تغییر داد.

در متون نوین مکتبهای فکری در رویکرد اساسی وجود دارد. مکتب نخست که در اینجا از آن با

عنوان «رویکرد اقتصاد اساسی» نام برده می شود مبتنی بر این فرض است که گردشگری با شیوه ای سر و کار دارد که کاملاً با الگوهای تاریخی وابستگی اقتصادی و استعمارگرایی ارتباط تنگاتنگی دارد. بر طبق این مکتب فکری، شکل گیری صنعت گردشگری تحت تأثیر و نفوذ شدید عوامل تعیین کننده اقتصادی و سیاسی است و سایر جنبه های جالب آن از اهمیت چندانی برخوردار نیستند از میان این موارد می توان به تنوع امکانات در مقاصد، انواع مختلف تعطیلی، یا حتی چگونگی احساس گردشگران نسبت به تجربه سفر اشاره کرد. جریان کلی تحلیلهای اقتصاد سیاسی در مورد آثار گردشگری بانگش منفی توأم است و به آن به عنوان وسیله ای می نگرد که توسعه و خوشبختی ما در شهرهای ثروتمند ناشی از بها و هزینه ای است که کشورهای فقیر می پردازند.

نظریه دیگر، بیشتر مربوط به طبقه بندی گردشگری بر حسب بخشهای کارکردی متعدد آن بدون توجه به آثار سیاسی است این چشم انداز به تجربه تاریخی تغییر در جوامع جهان سوم و امکان پذیر بودن مساعدت صنعت در نابرابریها توجه چندانی نمی کند. به عبارتی دیگر، این؟، شیوه ی تحلیلی است که تلاش می کند یک نگرش بی طرفانه را در موقعیتی که بی طرف ماندن بسیار مشکل است- ارائه دهد. در اینجا بر اهمیت اقتصادی قابل ملاحظه صنعت برای کلیه افراد و کشورهای ذینفع و شیوه بهبود کارآیی آن و به حداقل رساندن آثار معکوس آن تأکید می شود. این نگرش کارکردی عموماً خوش بینانه بوده و معتقد است که اکثر مشکلات را می توان از طریق مدیریت خوب و معیارهای مناسب سیاسی حل و فصل کرد.

به هر حال، اشتباهات که تصور کنیم این «نظریه» در تضاد کامل با یکدیگرند. هر دو رویکرد در کمک به شناخت و ارزیابی کامل نوع موضوع سودمند هستند و همچنین نماینده منافع متفاوت گروهها و کشورهای ذینفع در گردشگری جهان سوم می باشند.

سازماندهی گردشگری بین المللی:

گردشگری نصب از تمایل مسافرت گروههای متوسط ما در شهرهای کشورها به خارج- و شرکتهایی که برای ارائه خدمات به بازار گردشگری، خود را به طریقی سازماندهی کرده اند تا بهترین بهره برداری را از این تقاضا نمایند- شکل می گیرد. سه شاخه اصلی صنعت گردشگری یعنی به طور فزآینده ای شده

تا جایی که این بنگاههای بزرگ بر تمام دیگر بخشها تسلط یافته اند به عنوان مثال هتل‌های ، با ویژگیهای خاصی که دارند سرنوشت جهان سوم را برای موفقیت‌های خود رقم می زنند:

۱. آنها به ندرت مقادیر زیادی از سرمایه خود را در جهان سوم سرمایه گذاری می کنند، بدین ترتیب ریسک را به حداقل می رسانند.

۲. زیرساخت‌هایی نظیر جاده های جدید و انرژی برق که در توسعه حمل مورد نظر ضروری هستند سرمایه گذاری از طریق منابع محلی یا به وسیله استمرایض خارجی تأمین مالی می شوند.

۳. جریان مستمر بازدیدکنندگان از طریق مبارزه تبلیغات وسیع بازاریابی تضمین می گردد.

۴. شرکت‌هایی از طریق دریافت حق مدیریت، سرمایه گذاری مستقیم محدود و توافقات مربوط به جواز کار، فرانشیز و خدمات در منافع هتلها در جهان سوم مشارکت می کنند.

در تمام این موارد، توانائی شرکت مشارکت کننده در برداشت و تفسیر یا پس گرفتن سود سرمایه، آنها را در یک موقعیت برتر قرار می دهد. کشورهای جهانی سومی که مایل به ساخت هتل های بین المللی هستند، جایگزینهای چندانی برای این مقررات و تنظیمات ندارند و بنابراین بلافاصله در یک رابطه تجاری نا برابر قرار می گیرند. آژانسهای مسافرتی از طریق بازاریابی موفقیت آمیز مجموعه های توریستی که شامل موارد بسیار مختلفی است، تغییرات اساسی و بنیادین در گردشگری بین المللی ایجاد کرده اند. این امر حجم بالقوه ی فروش را بسیار بیشتر از آنچه تصور می شد از عرضه یک خدمت انفرادی- مثل بلیط یا اتاق هتل- گرفته تا سایر خدمات و افزایش داده است. این موضوع که تقاضای مسافرت خارجی تا این حد نسبت به تعدیلات قیمت (که در اصطلاح اقتصاددانها کشش حقیقی شدید خوانده می شود) برنامه پروازهای ارزان قیمت و در بلوکهای رزرو شده ی اتاقهای هتل ضروری است.

اسینفن برینتون خاطر نشان می سازد که اثر خالص این مدیریت سازماندهی شده در جهان سوم دارای سه پیامد مهم بوده است. اول آنکه حجم عمده هزینه های توریستی به وسیله ی شرکت‌های ؟ حفظ می شود. در مواردی که تور در برگیرنده یک بنگاه حمل مسافر خارجی است و از دیگر تسهیلات محلی استفاده می کند، تنها ۴۰ تا ۵۰ درصد قیمت خرده فروشی تور در کشورهای میزبان باقی می ماند. اگر هم خطوط هوایی و هتلها تحت مالکیت خارجی باشند این رقم به ۲۲ تا ۲۵ درصد کاهش می یابد. دوم اینکه گردشگرانی که از کشورهای جهان سوم بازدید می کنند مایلند که در مکان‌هایی خارج از

محلّه های پرجمعیت و شلوغ، به طور جداگانه به سر برند. این الگوی قابل توجه، ویژه مناطق ساحلی و جزایر است. سوم، استاندارد کردن مجموعه های توریستی با افزایش جایگزینی های منطقه دریایی، ساحلی، آفتابی و... به جای یک منطقه، از توانایی و افزایش قدرت کشورهای میزبان برای اعمال کنترلهای کافی بر صنعت گردشگری در قلمرو کشورهای خود می کاهد.

تقاضای گردشگری و عرضه تسهیلات:

تقاضای گردشگری عبارت پرمعنا و بسیطی است که ما می توانیم از آن برای پوشش دادن بحث مربوط به چهار موضوع تخصصی تر استفاده کنیم. این چهار موضوع یا عنوان عبارتند از: عوامل مؤثر بر سطوح تقاضا، خصوصیات فضایی/ مکانی، تلاشهای مربوط به ایجاد تیپ شناسی انواع مختلف فعالیتهای گردشگری، و تصمیم گیری در مورد گردشگری این عبارت همچنین یک واژه نادقیق نیز هست که سه جزء اصلی را در بر می گیرد یعنی تقاضای واقعی از سوی کسانی که به گردشگری می پردازند، تقاضای بالقوه کسانی که دوست دارند سفر کنند اما به دلایل کمبود وقت یا پول نمی توانند این کار را انجام دهند، و تقاضای موخر (معوق) کسانی که می توانند مسافرت کنند اما دلیل خوبی بر این کار نمی یابند. ارزیابی مقوله های تقاضای بالقوه و معوق مشکل است و در عمل به ندرت به حساب می آیند. هر چند که دانش مربوط به آنها برای پیش بینی اندازه توسعه های آینده گردشگری مهم هستند. عرضه تسهیلات گردشگری در مناطق دیدنی جهان سوم به علاوه ی ایجاد ساختمانها، خدمات و جذابیتهای گوناگون پایا، فرآیندی از رشد و تغییر پویا به شمار می رود.

عوامل مؤثر بر سطوح تقاضا:

در مورد نحوه عملکرد تقاضای گردشگری، سردرگمی قابل ملاحظه ای وجود دارد زیرا برخی از محققان هیچ تمایزی میان تأثیرات اقتصادی، اجتماعی و تکنولوژیکی قایل نیستند و به عوامل مهم دیگر نظیر آثار پیشرفت گردشگری و یا حتی انگیزه های شخصی گردشگران انفرادی توجهی ندارند. نکته دیگر قابل ذکر آن است که برخی از تأثیرات ویژه بر تقاضا، ناشی از مناطق دیدنی جهان سوم بوده یا در ارتباط با جنبه های خاص مسافرت است. به عنوان مثال به طور روز افزون مشخص شده که

در مناطقی که توریسم، عدم ثبات سیاسی، یا مداخله نامطمئن موجب تهدید سلامتی و امنیت می شود، شرایط ویژه ای حکم فرماست. به هر حال بزرگترین عوامل تعیین کننده ی اقتصادی، اجتماعی و فن آوری تقاضای گردشگری به شدت در کشورهای مادر متمرکز شده اند. درآمدهای بالا و در حال افزایش، افزایش اوقات فراغت، وضعیت مطلوب آموزشی و اشکال جدید و ارزان قیمت حمل و نقل، همگی در این اقتصادها یافت می شوند و جای هیچگونه تعجبی نیست که اکثر گردشگران بازدیدکننده از جهان سوم نیز از این کشورها باشند. این مسئله به طور کامل روشن نیست که پیشرفت شگرف و پیچیده محصول گردشگری تا چه حد می تواند به ایجاد تقاضا منجر شود که قبلاً وجود نداشته است این امر را می توان تا حدودی به بازاریابی مجموعه های تور مرتبط دانست اما پیشرفت گردشگری نیز به معنای ایجاد تصویری از یک منطقه توریستی در ذهن و اندیشه یک مسافر بالقوه است.

تصور گردشگری را می توان به دو طریق در نظر گرفت که شامل یک فرآیند شخصی که به ارزیابی چگونه گذراندن تعطیلات یا سفر کمک می کند و نیز در برگیرنده بخش طراحی و تدبیر سنجیده راهبرد بازاریابی از سوی شرکتهای گردشگری است. این امر به تقویت افسانه مربوط به برخی مناطق دیدنی جهان سوم منجر شده که به نظر می رسد با خلق یک تصویر غیرواقعی از مناطق خارجی، برای جذب گردشگران طراحی شده است و البته برای این اعمال مزیت آمیز محدودیتهایی وجود دارد زیرا این اعمال به زودی منجر به کاهش تراکم گردشگران خواهد شد. بدین ترتیب تصور سازی و تصویر پردازی یک بخش ضروری تصمیم گیری گردشگری است اما می تواند به این شکل تعبیر شود که یک منطقه دیدنی تمامی تسهیلات و امکانات و شرایط «نشان فرودس» را داراست.

تقاضای گردشگری و تأثیرات ویژه آن بر جذابیتهای هر یک از مناطق دیدنی دیگر جهان سوم یک سری پیامدهای مثبت و منفی به دنبال دارد (جدول) از بهترین این پیامدها می توان به هزینه مسافرت اشاره کرد که خود ترکیبی از اجزاء مختلفی است، اما در این میان نرخ ارز و میزان تورم در کشور میزبان از اهمیت ویژه ای برخوردارند.

جدول ارزیابی خصوصیات یک منطقه گردشگری

مزیت ها	عدم مزیت ها (کاستی ها)
جاذبه فیزیکی (محیطی)	تورم بالا
آب و هوای خوب و مناسب	نرخ بالای بزهکاری
عوامل جغرافیایی (نزدیکی)	حوادث توریسم
سطح پایین هزینه های مسافرت	عدم ثبات سیاسی
امکانات مناسب	حکومتهای غیر مردمی
ثبات سیاسی	اقتصاد ضعیف
پیشرفتهای اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی آثار	داوریهای قضایی خشن و بدون ضابطه
تاریخی، مکانهای جدید، اقامتگاههای ارزان	

دیگر عوامل نشان داده شده در جدول غیر قابل پیش بینی و برآورد کمی آنها نیز مشکل است. برای مثال در جزایر پر رفت و آمد طوفان خیز یا گرد بادخیز مناطق گرمسیری، بلایای طبیعی یک خط دائمی محسوب شده و می تواند یک صنعت گردشگری موفق را به یکباره فلج ساخته و یا نابود کند.

فصل سوم

آرمان گردشگری میان فرهنگی

جامعه‌ی ما جهانی ازلی متشکل از هزاران فرهنگ مختلف است. برای زندگی کردن مسالمت آمیز با یکدیگر نیازمند: ۱. شناختی درباره‌ی ۲. احترام به؟ و در صورت ممکن ۳. فهم روشهای زندگی همدیگر هستیم. بنابراین، انکار گزینشی این شناخت، احترام و فهم دور از انصاف و نامناسب خواهد بود ما باید یقیناً در پی یافتن راه حلی برای مسائل بسیار و گوناگونی همراه پذیرش این نکته از محل عزیمت است باشیم که این را می گوید، که حداقل در تئوری، به شرط آنکه سایر ضوابط رعایت شوند، باید حق تساوی فرصت دسترسی، یا عدم دسترسی اجتناب ناپذیر، به هر بخشی از میراث فرهنگی وجود داشته باشد، هر چند که این امر در عمل می تواند مشکل آفرین باشد و اغلب بسیار بسیار دشوار و گاهی غیر ممکن است.

گسترش گردشگری فرهنگی در جهان: حدود، دلایل، تنوع بازدیدکنندگان:

در جاهای زیادی در پهنه جهان، بسیاری از جاذبه های گردشگری فرهنگی اکنون دچار زیادی بیش از حد بازدیدکننده هستند، در حالی که از جاذبه های دیگر به اندازه ی ظرفیتشان دیدن می شود. در جاهای دیگر و اغلب دقیقاً در همان مکانها، موارد فرهنگی وجود دارند که اختصاص به جلب بازدیدکنندگان دارند ولی، به دلیل یا دلایلی، این نقش را با موفقیت انجام نمی دهند. در جاهای دیگر گردشگری فرهنگی به تازگی به عنوان یک صنعت یا فعالیت شروع شده است یا اصلاً وجود ندارد. در موقعیتی که بدین شکل توضیح داده شد، مشاهده این که اهداف گردشگری یک گروه به ندرت احتمالاً شبیه اهداف گروه دیگری باشد دشوار نیست.

علت برانگیختگی بازدیدکنندگان برای بازدید از یک محل:

افزایش سرسام آور گردشگری در کل اصولاً به علت بهتر شدن ارتباطات، افزایش ثروت و رفاه و اوقات فراغت بیشتر است. درباره آنچه که به عنوان گردشگری فرهنگی تلقی می شود. همانطور که در

پیشگفتار ارائه شد گردشگری به منظور «بازدید از یک در خیابان بالایی» بدون حضور فرهنگ بیگانه یعنی متفاوت بودن، قدرت جذابیت اندکی خواهد داشت. بدون این متفاوت بودن ترک خانه چه فایده ای خواهد داشت؟

گردشگری فرهنگی: یک ارزیابی

فرهنگ قدرت فوق العاده ای دارد. ما در شگفت آنچه که هموعان انجام داده اند و می توانند انجام دهند ایستاده ایم. فرهنگ ها را بر می انگیزد که چیزهایی را که خودمان انجام دهیم، چیزهایی را که در غیر این صورت ممکن است هرگز فکر انجام یا احساس توانایی دست زدن به آنها را نکرده ایم. ما از فرهنگ دیگران برای مقاصد خودمان «تغذیه» می کنیم. امیدواریم فرهنگ ما هم برای آنها همین کار را انجام دهد. بازدید از یک محل فرهنگی اگر به خوبی پیش برود، می تواند تجربه ای نیرودهنده باشد. این تجربه ظرفیت به هم زدن آرامش ما را دارد و اگر این کار را بکند ضرورتاً چیز بدی نیست.

نخستین و تنها مبنا برای مسئله مناسب ترین روش اداره ی گردشگری فرهنگی شناخت این نکته است که دستور کار باید تعیین و سپس، در سطح جهانی، براساس پذیرش وابستگی متقابل مان اجرا شود. پاسخ به پرسش «غربی در برابر غیر غربی، کدام فرهنگ محیط زیست را حفظ خواهد کرد؟» که یونسکو در سمپوزیوم بین المللی فرهنگ و محیط زیست در اندونزی مطرح کرد، این خواهد بود که فقط می توان یک پاسخ داشت و آن اینست «هر دو با هم» البته گفتن آن آسانتر از انجامش است ولی وجوب و علاقه ای سازمانهایی نظیر یونسکو، شورای بین المللی جهانی سفر و محل های تاریخی شورای بین المللی موزه ها، سازمانهای جهانی جهانگردی و شورای جهانی منفرد جهانگردی به این حوزه و برگزاری رویدادهایی نظیر کنفرانس زمین در ریو، نشاندهنده ی این است که خواه ناخواه در تئوری، حداقل پذیرش این اصل رایج است.

اگر چه هنوز همه ی مردم دنیا به واقع سفر نمی کنند، ولی در مرحله ای واقع شده ایم که غریبه ها از اغلب جاها بازدید می کنند. از نقطه نظرهایی این امر می تواند نابرابریهایی ناخوشایندی را ایجاد کند. برخی می توانند از زندگی یک شهروند جهان برخوردار باشند، در حالی که دیگران هرگز نمی توانند از حیات خلوت خانه شان فراتر بروند با وجود این وقتی چگونگی اداره گردشگری فرهنگی مدنظر قرار می

گیرد، به این موضوع در معنای وسیعش نگریسته می شود. چون این امر به عنوان امری حیاتی برای پژوهش و کشف دستور کاری مناسب برای گردشگری فرهنگی تلقی می شود.

عبار مشهور «جهانی فکر کن، محلی عمل کن» به خوبی در برخی از طبقات اجتماعی رسوخ کرده، از جمله در بسیاری از رسانه ها، به علت ویژگی وضوح عقیده این رسانه ها، این موضوع می تواند احساسی را منتقل کند که نکته مزبور به طور جهانی درک شده است. اینکه آیا حتی امروز، همه مردم آنچه را که در این محافل رسانه ای گفته می شود می دانند یا نمی دانند و اگر می دانند ضرورتاً در نقطه نظرهای آنها سهیم نیستند. موضوعی بحث برانگیز است. به دلایلی از قبیل بی اطلاعی، نفع شخصی یا خودخواهی، بخشهایی از جامعه ی جهانی احتمالاً هنوز محلی فکر و محلی عمل می کنند حتی گردهمایی های ملی یا فرهنگی می توانند با پیروزی نفع شخصی در برابر منبع گروه به عنوان یک کل، پایان یابد.

بنابراین گردشگری، به عنوان یک صنعت جهانی، در معرض نیروهای سیاسی اقتصادی و فرهنگی است.

گردشگری فرهنگی جامعه:

البته برای بررسی دقیق گردشگری فرهنگی در جامعه باید به سطح؟ مسائل جهانی بازگشت که گردشگری فرهنگی قطعاً یکی از آنهاست. همانطور که وجود سازمانهای جهانی مختلف گواه بر این امر است که یک رویکرد مشترک لازم است. چنانکه گفته شد، در چارچوب این رویکرد، ما نباید نیازهای بازدیدکننده، عرضه کننده و مورد میراث را بررسی کنیم. وقتی که بدانیم این نیازها کدام هستند، می توانیم به روشی مناسب در صدد برآوردن آنها برآییم.

پدیده ی دیگری در حال ظهور است. گردشگری فرهنگی به علت صعود جایگاهی بزرگ در جامعه در بسیاری از مراکز دنیا مجبور به قبول موضوع هایی به جز موضوع های رشته خودش شده است. اهمیت گردشگری مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. در مصر، که در ۱۹۹۲ انتظار بیش از ۲ میلیون گردشگر را داشت. یک مبارزه توریستی با انفجار معبدی توسط بنیادگران مذهبی که مخالف بازدید گردشگران خارجی از محل های منطقه نیل هستند شروع شده است. پیام وحشت آور؟ این بود که امنیت

گردشگری با امنیت ما در اشاعه ی پیام اسلام گره خورده است تا کنون تعدادی کشته و زخمی شده اند.

همانطور که تا کنون تأکید شده است، ما به دنبال یافتن راههایی برای اداره مناسب یک موقعیت جدید، پویا و بسیار قابل توجه هستیم. انجام این کار به طور اثر بخش و مناسب آسان نخواهد بود. فرآیند یادگیری دائمی خواهد بود و به همین ترتیب فرآیند آموزش و تعلیم.

ضرورت مدیریت مناسب گردشگری فرهنگی اکنون درست در مقابل ما قرار گرفته است باید به طور مثبت برای یافتن راهی جدید به جلو نگاه کنیم. این فرصت علمی ولی مسئولیت فوق العاده است.

فصل چهارم

بررسی معماری تاریخی یزد در قرون اولیه اسلامی

یزد برخوردار از تاریخ و فرهنگ ارزنده ایست که بجای مانده از قرون و اعصار بس کهن میباشد. این آثار بیش از همه الهام گرفته از شرایط مذهبی و اجتماعی قرون اولیه اسلامی در سرزمین یزد بوده است. فرهنگ ایران زمین از دیرباز دارای شکوفائی ویژه ای بوده است که این شکوفائی در مقایسه با فرهنگ و تمدن ممالک همجوار، رونق و شکوه فراوانی بیش از اسلام داشته است بدین معنی که این فرهنگ در زمان هخامنشیان از رشد و پیشرفت بالایی برخوردار بود که با حمایت سلاطین ساسانی به اوج شکوفایی و ترقی خود رسید. پس از ورود اسلام به ایران بسیاری از مظاهر فرهنگ و تمدن این سرزمین به نوعی با مظاهر اسلامی پیوستگی برقرار نموده و بسیاری از اعتقادات و مظاهر فرهنگ و تمدن این سرزمین به نوعی با مظاهر اسلامی پیوستگی برقرار نموده و بسیاری از اعتقادات و مظاهر ایرانی که با اعتقادات اسلامی تضاد و دوگانگی نداشت، در مذهب و رفتار مردم حفظ گردید و در آثار فرهنگی و تمدنی اسلام، رنگ اسلامی به خود گرفت و در اندک زمانی این ارزشها و اعتقادات اسلامی در تمام جنبه های مادی و معنوی زندگی مردم این سرزمین کهن بصورت امری پایدار درآمد. آثار و بناهای تاریخی کهن نیز تقریباً بدون ویرانی سبک و سیاق اسلامی به خود گرفت.

سرزمین یزد در مسیر چندین هزار ساله فرهنگ و تمدن خود، یادگارهای تاریخی با ارزشی از خود بجای نهاده و از این جهت، خدمت شایانی به فرهنگ هنر ملی - اسلامی ایران زمین نموده است. ارزش این بناها هنگامی نمایان میگردد که بخاطر بسپاریم این آثار تاریخی بجای مانده در عمق دشت کویر یکی از مخوفترین مناطق کویری در سطح ایران و شاید جهان، بدست توانای هنرمندان یزدی به یادگار مانده است.

بهره گیری از سبک معماری و نوع مصالح بکار رفته در عصر ساسانی تا چند سده پس از فروپاشی این سلسله رواج داشته است. مسجد جامع فهرج و تاریخانه دامغان از مصادیق برجسته آن میتواند به شمار آید

در مناطق کویری همچون یزد، گل و مشتقات آن که به وفور در منطقه در دسترس بوده، از اصلی ترین مصالح بکار رفته در بناهای تاریخی این خطه محسوب می گردید. استفاده از سنگ و چوب - آن گونه که از متون جغرافیایی بر می آید - در ساخت بناهای تاریخی سرزمین یزد کمتر بکار می رفته است. زیرا به جهت عدم تطابق سنگ با شرایط اقلیمی منطقه، علیرقم موجود در بسیاری از نواحی یزد، به ندرت استفاده می شده است. بکار بردن چوب در مصالح ساختمانی به علت وجود «موریانه» در منطقه چندان متداول نبوده است. بنابراین معمار یزدی تنها از خشت و گل در ساختن بناهای تاریخی بهره می جست و هیچ ماده دیگری را نمی توانست جایگزین آن نماید.

شرایط اقلیمی و طبیعی و موقعیت خاص منطقه ای و مصون بودن از حملات گسترده اعراب، مغولان، تیموریان موجب گردیده است تا کهنترین بناهای تاریخی سرزمین ایران در یزد دیده شود.

این استان دارای بناهای تاریخی متعددی همچون: مساجد، آب انبارها، ساباطها، بازارها، دژها، کاروانسراها، آرامگاهها و... میباشد که خود نمایانگر ذوق و سلیقه هنرمندان یزدی و تلاش و همت و روحیه خستگی ناپذیر کویر نشینان یزدی در برابر شرایط سخت و طاقت فرسای اقلیمی بوده است.

از روزگاران کهن، بناهای مذهبی یکی از اصلی ترین عناصر بافت، ساخت و شکل شهرها در جوامع مختلف به شمار می رفته اند که تحت عناوین گوناگون و در فرهنگها و مذاهب مختلف نمود عینی پیدا نموده اند. در این میان، مسجد به عنوان یکی از مهمترین عناصر معماری برخوردار بوده از روح متعالی آیین اسلام از همان آغاز ظهور این دین مبین، همراه با جامعه بوده و هست. در میان آثار تاریخی بجای مانده در کشور، بناهای مذهبی مطابق با موازین و معیارهای شریعت اسلامی بنیان نهاده شده اند. در این مورد مساجد به عنوان تجلی گاه نورالهی و منبعث از تعالیم اسلام، رنگ و لعاب اسلامی به خود گرفت و غالباً این اماکن در محل تردد و رفت و آمد مردم بنا گردیده و بصورت پناگاه و ملجایی برای مردم به ویژه زوار به شمار می آمده است. بر این اساس کهنترین بناهای بجای مانده در ایران زمین پس از ورود دین مبین اسلام به کشور بصورت زیارتگاهها و مساجد نمایان می شود.

در آبادی کوچکی که در دو کیلومتری « فهرج » واقع شده است، بناهای تاریخی متعددی از روزگاران گذشته تاکنون به جهت وجود مقابری که متعلق به شهدای اسلام است، ساخته اند، قبور شهدا در دو اتاق بزرگ متصل به هم واقع است و ازدیرباز مورد احترام مردمان یزد بوده است. اتاق اصلی این

بنا دارای چندین قبر است که به مزار شهدای فهرج منسوب است، اما نقوش سنگهای قبور این شهدا ثابت نمی کند که قبور از آن کیست و آیا واقعا متعلق به شهدای صدر اسلام است؟ تنها یکی از آن قبور متعلق به شخصی بنام «مجدالدین حسن» میباشد. کنده کاریهای روی هر سنگ مرمر نصب شده بر قبور، متعلق به قرن نهم هـ. ق است ظاهرا کهن ترین اثر بجای مانده در این مزار، تکه آجر پخته ای استکه عبارت «بسم اله الرحمن الرحیم» به خط کوفی بر آن نقش شده است. مطابق با اظهارات مورخان محلی، درگیری کوچکی در قصبه «فهرج» میان سپاه اسلام با مردمان این خطه روی داده و به کشته شدن تعدادی از مسلمانان منجر شده است بنابراین علیرقم فقدان سنگ قبری مربوط به آن دوران نمی توان منکر قضیه دفن شهدای اسلام در این منطقه شد. چرا که بنا به ضرورت و مسئله تعقیب یزدگرد، مسلمانان شهدای جنگهای خود را در همان مناطق یا حداقل در مناطق همجوار آن دفن نموده و هرگز فرصت سنگ نوشته ای بر آنرا نیافته ند.

۲-مسجد جامع فهرج

تنها مسجد بجای مانده از قرن اول هجری در ایران، مسجد جامع فهرج میباشد. آنگونه که از منابع تاریخی برمی آید، مسجد مذکور پس از فتح ولایت یزد بدست سپاهیان اسلام بنا گردیده، اما کتیبه ای که صدق این مدعا را تایید کرده باشد، در دسترسی نیست. نقشه این مسجد و قرار گرفتن محراب آن در محور عرضی و تزیینات بکار رفته در آن، حاکی از آن است این بنا تاریخی در صدر اسلام بنا گردیده است. مسجد جامع فهرج به عنوان کهنترین مسجد باقی مانده در ایران زمین در زمان سعید بن عثمان در سال ۴۵ ه. ق بنا گردید که به واقع تقلیدی از طرح و شکل مسجد النبی و تلفیقی از سبک معماری کشور می باشد.

این بنا کاملا به سبک و سیاق معماری عصر ساسانی بنا گردیده و نقشه اصلی آن بسیار ساده می باشد دلیل آن این است که فرماندهان سپاه اسلام به هنگام گسترش فتوحات خود در منطق همجوار از جمله ایران و مشاهده شکوه و عظمت فرهنگ و تمدن زوال گشته شان برآمدند. از این رو شروع به ساختن مساجد، کاخها و عمارتهایی در مجاورت پایتخت سلسله ساسانی یعنی تیسفون نمودند. به دستور سعد بن ابی وقاص - فرمانده سپاه عرب در نبرد قادسیه - در شهرک نظامی گونه مسجد و دارالعماره نصب نمودند. اما به دنبال مخالفتهای خلیفه دوم - عمر - واعزام یکی از وابستگان خود جهت

تخریب این دروازه، سردار قادسیه از اقدام خود صرف نظر کرد. در بناهای تاریخی سده های نخستین اسلامی بهره گیری از سبک معماری ساسانی در سطح وسیعی مشهود است. خشتهایی به اندازه ۳۲×۳۲×۵ - آنگونه که در عصر ساسانی مرسوم بوده، تزیینات گچبری شکنجی وقوسهای ناری و تاقهای ناوی و آهنگ بکار رفته در مسجد جامع فهرج و تازی خانه دامغان و کاخ و مسجد اوخیدر خود گواه روشنی بر صدق دعوی ماست.

۳- مسجد فرط

نام این مسجد که در منابع تاریخی به صورتهای « پدک »، « پتک »، « فرط » آمده است، در دوران امارت یکی از سرداران عباسی بر ولایت یزد بنام « احمد بن محمد زمجی » احداث گردیده است. با مد نظر قرار دادن نام بانی و محل احداث این بنا، از اظهارات مورخان محلی همچون: « احمد کاتب » و « مستوفی بافقی » چنین بر می آید که مسجد فرط نام دیگر مسجد پتک بوده است زیرا بر اساس گزارش این مورخان، مسجد مذکور « احمد زمجی » بر در حمام مولانا خضر و در نزدیکی دروازه مهریز بنا گردیده است.

امروزه یکی از حجرات مسجد مذکور به صومعه امام رضا معروف است و همچنین آن را « قدمگاه » نیز گویند. جزییات گزارش نویسنده جامع مفیدی در مورد تشریف فرمایی امام رضا (ع) به مسجد فرط و عبارت در آن مکان به شرح ذیل است: هنگامی که امام رضا (ع) به دستور مامون به خراسان احضار گردید، در مسیر عبور خود مدت کوتاهی در یزد درنگ کرده، و در این مسجد عبادت نموده است. بنابه نوشته وی به برکت ورود آن حضرت (ع) به این مکان از آنزمان به بعد دعا در آنجا مستجاب میگردد نویسنده در ادامه این گزارش چنین آورده است، آنگاه آن حضرت به حمام مولانا خضر که به حمام فرط معروف است وارد گردید و در آن مکان معجزه به دست ایشان صورت گرفت و آن ماجرا به این شرح است، در آن ایام شحنة یزد که سلطان قطب الدین زنگی نام داشت به بیماری برص مبتلا شده و هنگام مشرف شدن حضرت علی بن موسی الرضا، به حمام، در آن مکان بوده است و در آن وقت به دست حضرت، بیماری شحنة بهبود می باید.

پذیرش اظهارات «مستوفی» به چند دلیل قابل تامل است:

۱- مورخان محلی همچون احمد کاتب وجعفری اشاره ای به این رویداد نکرده اند.

۲- با توجه به حیات نویسنده و تالیف کتاب او که مربوط به عصر صفوی است، بالتبع تمایلات متعصبانه شیعی حاکم بر این دوره، تاثیرات شگرف خود را بر این نویسنده همچون سایر عناصر درباری، بجای نهاده و در قالب مبالغه، سخن سرائیها و نقل وقایع غیر تاریخی منعکس شده است. این مسجد کوچک، امروزه در کوچه دارالشفاء یزد قرار دارد. بامد نظر قرار دادن وضعیت ظاهری مسجد مذکور اصل بناهای بجای مانده از آن مربوط به عصر صفویه است و بدین مناسبت، به درستی می توان قدمت آن را تعیین کرد که آیا در اوایل قرن دوم هجری ساخته شده است؟ زیرا بر اساس شواهد تاریخی، چنانکه بیش از این به آن گفته و پرداخته شد، «احمد زمجی» در زمان امارت خود بر یزد در اوایل قرن دوم هجری آن را بنا کرد.

مطابق کاوشهای باستان شناسی، تنها قدیمی ترین اثر بجای مانده در مسجد فرط، سنگ محراب آن میباشد که به لحاظ حجاری و نقش، مانند آثار تاریخی قرن ششم هجری به نظر می رسد. اما مسجد جامع در مقایسه با مسجد مذکور، حتی با گذشت قرنها هنوز سبک معماری اصیل خود را حفظ نمود و به درستی میتوان قدمت آنرا تعیین نمود. تزیینات گچبری شکنجی، خشتهای بزرگ، قوسهای ناری و تاقهای ناوی و اهنک بکار رفته در این بنا - که یاد آور معماری اصیل وبا شکوه عصر ساسانی است - مسجد مذکور را به بصورت کهن ترین و دست نخورده ترین مساجد موجود در سطح کشور در آورده است.

درباره استان یزد:

منطقه یزد، یکی از سرزمینهای باستانی اقوام ایرانی و دارای میراثی درخشان از فرهنگ و تمدن در ادوار مختلف تاریخی است. گرچه قدمت آبادی نشینی و تمدن در این سرزمین از هزاره سوم پیش از میلاد فراتر می رود، ولی نخستین کانونهای تمدن در آغاز این هزاره (هزاره دوم بعد از میلاد) در جلگه یزد تکوین یافته است. منابع مکتوب پیدایش یزد را به عهد پیشدادیان نسبت داده اند.

در طی قرون متمادی آبادی های کوچک و بزرگ متعددی در این سرزمین پدید آمده و از میان رفته است. آنچه اینک سرفراز از میان ریگهای روان در طی قرون متمادی و اعصار، مصون از رخدادهای

محذب تاریخی بجا مانده یادمانهائی گویا از سرنوشت تاریخی این سرزمین که نشانگر فرهنگ و تمدنی
پر بار است .

مهمترین کانونهای اولیه تجمع انسانی در این سرزمین عبارتند از : یزوک مهرپادین (مرکز مهریز
کنونی) ، فهرستان (احتمالاً اهرستان) ، پهره (فهرج) ، خورمیش (خورمیز) ، ارد (اردان) ، هرفته ، شواز،
قلاع موبدان (میبد) ، طزنج - ابرکوه - زارچ - اشکذر - عقدا و ... که این نامها از اسامی ایران باستان
است . به لحاظ اهمیت یزد در راس آبادیهای مزبور است که عطیه خداوندی (یزدکرت) و محلی پاک و
مقدس بوده است و به همین جهت در ادوار ما قبل اسلامی از اکناف واقصی نقاط ایران زمین برای
زیارت پرستشگاهها به این کعبه آئینهای باستانی آمده و در آن مجاور می شدند .

واژه یزد از (یسن) اوستایی مشتق شده و بمعنی پاک و مقدس ، فرخنده و مبارک آفریننده خوبیهها و
پاکیهها می باشد ، یزدان نیز از همین کلمه گرفته شده است .

برخی پیدایش یزد را از زمان اسکندر مقدونی می دانند به جهت اینکه این شهر به زندان اسکندر
مشهور بوده است ، در حالیکه این نظر درست نیست ، اگر چه محوطه ای بنام زندان اسکندر در یزد
وجود داشت ولی قرنهای قبل از اسکندر در این حدود شهر بزرگ و مهمی واقع بود که ایساتیس یا فرافر
نام داشت .

اما درباره شهرت یزد به (کث) و (کته) این دو کلمه در فارسی باستان به معنی کوچک است . و
اکنون نیز این دو کلمه بین مردم دهات اطراف یزد و نائین معمول می باشد . متناقض آن (مث) و (مته)
به معنی بزرگ است .

شاید در مقایسه با ایساتیس که شهر بزرگ بوده ، در دوره ای که هنوز یزد وسعت چندانی نداشته
بنام (کته) یعنی شهر کوچک معروف شده است .

مورخین یونانی ، شهر کهن و باستانی ناحیه یزد را ایساتیس می خوانده اند ، که احتمالاً پس از ویرانی آن شهر کثه پدید آمده است ، کثه هسته اولیه شهر فعلی یزد و مرکز حکومتی و اقتصادی منطقه یزد در قرون اسلامی بوده است .

یزد در دوران عثمان (دهه سوم هجری) فتح گردید و از این زمان تا پایان حکومت امویان والیان عرب بر این منطقه حکومت کردند ، در عهد عباسیان ، نماینده ابومسلم حاکم یزد گردید و از آن پس خطه یزد توسط حکام ایرانی اداره شد.

عصر زرین حکومت در یزد دورانی است که آل کاکویه و اتابکان (عصر سلجوقی) بر منطقه حکمرانی کرده اند . در این روزگار عمران و آبادانی رونق گرفت، کاریزهای متعددی ساخته شد، راهها امن گردید، تجارت و تولید منسوجات یزدی ثروت انبوهی ببار آورد که پشتوانه ای برای ایجاد رباطها ، کاروانسراها، برج و باروها و ابنیه مذهبی و حکومتی و توسعه شهرها گردید.

با حمله مغول به ایران یزد چون سایر بلاد دوران سیاهی را سپری نمود ولی در روزگار آل مظفر عصر فترت مغولی به پایان رسید و حیات اقتصادی ، اجتماعی در این منطقه رونقی مجدد یافت . در این روزگار شهر یزد توسعه یافت و برج و باروهای جدیدی احداث شد . قلاع متعددی در منطقه بنا گردید و آبادیهای بسیاری پدید آمد . بعد از این دوران حکام متعدد غیر محلی بر منطقه یزد سیطره یافته و به مرور رونق مظفری دچار وقفه گردید . این وضع تا دوران شاه عباس صفوی به جا ماند .

در عصر شاه عباس و در دوران نادری و زندیه علیرغم فراز و نشیبهای متعدد ، ناحیه یزد اعتلای درخور توجه و شایانی یافت . به ویژه در سالهای حکومت محمد تقی خان و فرزندانش که از حکام محلی بودند ، بسیاری از تاسیسات ، ابنیه مهم و میراث تاریخی با ارزش متعلق به این دوران است .

یزد گرچه در آغاز دوران قاجاریه به ویژه در زمینه تجارت از وضعیت بالنسبه مطلوبی برخوردار بود ولی در سالهای پایانی قاجاریه و در استانه قرن اخیر همانند سایر مناطق کشور دچار تحولات نامطلوب و وضعیت نابسامانی گردیده و هیچگاه رونق و شرایط شکوفای گذشته های تاریخی را باز نیافت .

در قدیم شهر یزد دارای هفده محله بنامهای زیر بوده است:

محله امیرچخماق   محله کسنوبه

پشت خان علی   کوچه میرقطب

تکیه ناظم   گازرگاه

خواجه خضر   گودالمصلی

دارالشفاء   تل

شاه ابوالقاسم   محمودآباد

صدری   میدانشاه

فهادان   وقتالساعت

قلعه کهنه

شناسنامه یزد

بیش از 2000 سال	قدمت تاریخی
۱۳۱۵۷۵ کیلومترمربع (۸٪ مساحت کل کشور)	مساحت استان
خشک و کویری	آب و هوا
استانهای اصفهان - فارس - خراسان - کرمان	همسایگان
در 29 درجه و 52 دقیقه تا 23 درجه و 27 دقیقه عرض شمالی و 52 درجه و 55 دقیقه تا 56 درجه و 27 دقیقه طول شرقی در قسمت مرکزی فلات ایران	موقعیت جغرافیایی
3878000 هکتار	مساحت کل مراتع استان
10000 هکتار	مساحت جنگل ما
رشته کوههای شیرکوه با ارتفاع 4075 متر	مرتفعترین منطقه استان
دره زنجیر با 925 متر	پست ترین نقطه استان
۸۱۰۳۳۹ نفر (۱/۳۵٪ جمعیت کل کشور)	جمعیت استان

90%	میزان باسوادی
88%	میزان اشتغال
4/1%	میانگین رشد جمعیت
10	تعداد شهرستانهای استان
21	تعداد شهرهای استان
19	تعداد بخشها
2/1 تولیدات کشور	تولیدات استان
انار - پسته - غلات - زعفران	مهمترین تولیدات استان در بخش کشاورزی
کاشی و سرامیک - فرش - آجر - پارچه و الیاف	مهمترین تولیدات استان در بخش صنعت
سنگ آهن - سرب و روی - سنگهای ساختمانی	مهمترین تولیدات استان در بخش معدن
فرش - سفال - زیلو	مهمترین تولیدات استان در بخش صنایع دستی
بهره وری از خدمات آموزش عالی و خدمات درمانی و از خدمات بازرگانی بدلیل نقش ترانزیتی استان با توجه با شبکه های زیربنایی نسبتاً قوی.	مهمترین فعالیتهای خدماتی و بازرگانی
صنایع دستی - مواد غذایی و انواع شیرینی - فرش - پارچه - مواد معدنی و محصولات صنعتی	مهمترین اقلام صادرات غیر نفتی استان

<p>۱- غنای فرهنگی، ۲- نیروی انسانی متخصص و کوشا ۳- موقعیت ترانزیتی و استراتژیکی ۴- داشتن شبکه های زیربنایی قوی (راه آهن، ۵- خط لوله نفت و گاز، ۶- فرودگاه ، ۷- راههای آسفالته) ۸- منابع معدنی بالقوه فراوان ۹- انرژی خورشیدی</p>	<p>عمده ترین قابلیتها و امکانات توسعه استان</p>
<p>یزدیها آریایی نژاد و فارسی زبان هستند ، همبستگی اجتماعی خانوادگی در میان آنها کامل است . پایبند به آداب و رسوم و معتقدات مذهبی می باشند.</p>	<p>ویژگیهای قومی و فرهنگی</p>

نام یزد مشتق از واژه یزدان به مفهوم خدا آمده که ریشه های فرهنگی و تاریخی آن به قرنهای قبل از ظهور اسلام بر میگردد و علت اینست که یزد از همان روزگاران قدیم ، دیار نیایشگاهها ، معابد و آتشکده های متعدد بوده و در بعد جهانی از تقدس خاصی برخوردار بوده است . بعدها با ظهور اسلام نیز یزد و یزدیها این خصوصیات مذهبی و معنوی را حفظ کرده و به یزد ، دارالعباده نام نهادند.

سرزمین یزد جلوه هایی از با شکوه ترین و درخشان ترین میراث فرهنگی و تمدن کهن ادوار مختلف تاریخی ایران را در خود جای داده است. تاریخ سکونت انسان در این خطه از هزاره سوم پیش از میلاد فزاتر رفته است، به طوری که در عهد پیشدادیان طوایف در حال کوچ از بلخ به پارس، این سرزمین را یزدان، نامیدند و از آن زمان به بعد یزد محل عبارت شد، از مهمترین مراکز اسکان اولیه این سرزمین به مهرپادین (مهریز) فهرشان، بهره (فهرج)، خورمیش، ادر (اردکان)، شواز، قلاع موبدان (میبد)، طرنج، عقدا و اشکذر می توان اشاره کرد. شهر یزد به عنوان محلی پاک و مقدس در رأس تمام آبادی های مزبور قرار داشته است.

دره های سرسبز و مناطق بیلاقی، چشمه سارها، ارتفاعات و قله ها، غارها، حیات وحش و شکارگاهها و به ویژه جاذبه های کویری از خصوصیات فرهنگی زرتشتیان از پیشینه تاریخی درخشانی برخوردار است. زرتشتیان طبق آئین زرتشت مراسم ویژه ای را در روزهای معینی از سال برگزار می کنند که از

دیدگاه جهانگردی برای افراد مسلمان و پیروان سایر ادیان جالب توجه و دیدنی است.

جغرافیای استان یزد:

استان یزد در قسمت مرکزی فلات مرکزی ایران، مابین عرضهای ۲۹ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۵۶ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این استان با مساحتی در حدود ۱۳۱۵۷۵ کیلومترمربع، چهارمین استان به لحاظ وسعت در کشور است. یزد از شمال و غرب به استان های سمنان و اصفهان، از شمال شرق به استان خراسان رضوی، از شرق به استان کرمان و خراسان جنوبی، و از جنوب غربی استان فارس و از سمت جنوب به کرمان محدود می شود. از نظر پستی و بلندی دارای تنوع است. از حدود ۶۶۶ متر از سطح دریای آزاد (کویر ریگ زرین در نزدیکی عقدا (تا ۴۰۷۵ متر (قله شیرکوه) تغییر می کند. مقدار متوسط بارندگی سالانه بین ۵۰ تا ۱۰۰ میلیمتر می باشد. نوسان درجه حرارت در زمستان و تابستان و حتی در شب و روز بسیار زیاد است. حداکثر حرارت ۴۵ درجه سانتیگراد بالای صفر و حداقل ۲۰ درجه سانتیگراد زیر صفر متغیر است. میانگین روزانه دما برای تمام سال بین ۱۱/۹ تا ۲۰/۷ درجه سانتیگراد متغیر است. محدوده استان یزد جزئی از فلات مرکزی ایران است که کویرهای ایران نیز عمدتاً در این فلات جای دارند. بخش بزرگی از مساحت محدوده استان را قسمتهایی از کویرهای مختلف پوشانده است. جمعیت استان براساس سرشماری سال ۸۵ معادل ۹۸۳۰۵۲ نفر می باشد که از این تعداد، ۷۸۵۲۱۳ نفر را جمعیت شهری و ۱۹۷۸۳۹ نفر را جمعیت روستایی شامل می شوند. منطقه یزد یکی از سرزمینهای باستانی و دارای میراث درخشانی از فرهنگ و تمدن کهن و ادوار مختلف تاریخی با قدمت ۳ هزار سال است.

در حال حاضر استان یزد دارای ده شهرستان، بیست و سه شهر، بیست بخش، پنجاه و یک دهستان و حدود پنج هزار روستا است که تعداد ۱۳۲۳ روستای آن دایر و بقیه به جهت مهاجرت متروک شده است. ابرکوه- اردکان- بافق- تفت- خاتم- صدوق- طبس- مهریز- میبد- یزد شهرستان یزد با وسعت ۲۴۹۱ کیلومترمربع به عنوان مرکز استان می باشد. در استان دو رشته کوه متمایز از هم وجود دارد. اولی بخشی از کوههایی است که در جهت شمال غربی- جنوب شرقی از مرکز ایران عبور می کنند. و به کوههای مرکزی ایران معروف هستند. دومی شامل رشته کوههایی است که در مناطق مرکزی، شمالی و

شرقی استان قرار دارند. رشته شیرکوه که مانند دیواری قسمت های مرکزی استان را از بخش غربی آن (چاله ابرقو) جدا می کند. همواره از برق و یخ پوشیده شده و در تأمین آب شهرهای یزد، تفت و مهریز نقش مهم و اساسی دارد.

فرهنگ بومی حاکم بر استان یزد:

استان یزد از سرزمینهای قدیمی و تاریخی است و در میان ایالت های قدیمی و بزرگ پارس، اصفهان، کرمان و خراسان قرار داشته است. این سرزمین از معابر و گذرگاههای مهم در ادوار تاریخی محسوب می شده است. این استان از درگیریها و جنگهای سیاسی تاریخ کشور ایران تا حدودی ایمنی داشته است. از طرفی صعب العبور بودن راهها به همراه محدودیت منابع آبی و غیره مانع عمده تسخیر این منطقه توسط بعضی از حکومتهای بزرگ و کوچک حاشیه و پیرامون این منطقه در طول تاریخ بوده است. با توجه و گواهی از منابع تاریخی، آبادی نشینی در این منطقه از قدمت طولانی برخوردار است. از مظاهر فرهنگ مادی و معنوی که مردم این خطه از خود به جای گذاشته اند و میراث تاریخی آنها در دوره های قدیمی به حساب آمده و نشانه هایی از مهر و آناهیتا، ایساتیس و هخامنشی و زندان اسکندر و برج و بارو و کهن دژهای بزرگ و عظیم و پناهگاههای متعدد و موبدان و سران ساسانی و ابنیه و یادگارهایی بعد از اسلام نظیر مساجد و امامزاده ها و مزارها و... نشانگر فرهنگ و تمدن مردم چه قبل و چه بعد از دوره اسلامی بوده است.

فرهنگ، زبان و گویش مردم یزد:

مردم یزد به زبان فارسی رایج با پاره ای ویژگیهای گویشی سخن می گوید و بسیاری از واژه ها و ترکیبات زیبای فارسی را در گویش خود حفظ کرده اند. در استان یزد برخی ویژگیهای گویشی میان شهرستانهای مختلف محسوس است. معتقدین به آیین زرتشتی در میان خود هنوز به زبان نیاکانشان سخن می گویند و به ویژه مراسم مذهبی خود را با این زبان انجام می دهند.

مراسم مذهبی:

(الف) جشن و سرورهای خصوصی و عمومی:

اکثریت قریب به اتفاق مردم استان یزد پیرو دین اسلام و شعبه دوازده امامی هستند. به همین دلیل مجموعه مراسم تحت تأثیر رفتارها و کنشهای فرهنگی اسلامی و ملی صورت می گیرد. مراسم عروسی، اعیاد ملی و مذهبی نظیر عید نوروز، عید فطر، عید غدیر خم، عید مبعث و سالروز تولد پیامبر اسلام (ص) و ائمه اطهار (ع) به ویژه نیمه شعبان (سالروز تولد دوازدهمین امام یعنی امام مهدی (عج)) به طرزى با شکوه و مفصل برگزار می شود.

مراسم مربوط به جشنها و اعیاد زرتشتیان نیز از جذابیت خاصی برخوردار است. مراسم عروسی و همسرگزینی طی مراحل صورت می گیرد. خواستگاری، وکیل پرسان، گواه گیران، عروس کشان و پاتختی از جمله این مراحل است. جشن های ماهانه (برابر شدن نام روز با نام مثلاً روز فروردین با ماه فروردین) جشنهای مفصلی موسوم به گاهنبارها، نوروز جمشیدی و مراسم پنج روز پایان سال، روز تولد آشو زرتشت پیامبر ایران و باستان (روز خرداد از ماه فروردین مصادف با ششم فروردین) و جشن سده یا جشن بزرگداشت آتش اهورا مزدا منصوب به هوشنگ پادشاه پیشدادی در روز دهم بهمن ماه از مهمترین مراسم شادی هستند که از سوی زرتشتیان با شکوه خاصی برگزار می شود. مراسم عید پسح، یهودیان به مدت ۸ روز به مناسبت نجات قوم بنی اسرائیل توسط حضرت موسی (ع) در کنیسه «هاداش» یزد از طرف اقلیت بسیار کوچک یهودی برگزار می شود.

(ب) سوگ و عزاداری های عمومی و خصوصی:

مراسم (نخل برداری) که از قدیم الایام در یزد مرسوم بوده است. جذابیت خاصی دارد، نخل به عنوان تابوت سومین امام یعنی امام حسین (ع) شناخته می شود. نخل، چوب بستنی عظیم به شکل برگ درخت است که شباهتی به برگ خرما ندارد. نخل با پارچه سیاه سر تا پا سیاه پوش می شود و صدها شمشیر، قمه، و خنجر برهنه با تزئینات خاصی مانند: آئینه ها، میوه ها، پولکها، منگله ها، دستمال های ابریشمی رنگی بر دو طرف بدنه نخل بسته می شود. در دهه اول محرم و یا در دهه آخر ماه صفر (دو ماه خاص عزاداری شیعیان) نخل توسط مردم عزادار مانند کشتی به حرکت در می آید. و سه دور گرد میدان نخل می چرخد و آنگاه آرام آرام به درون آشیانه خود باز می گردد. همراه با چنین مراسمی،

روضه خوانی، سینه زنی و عزاداری انجام می شود.

صنایع دستی

صنایع دستی به بخشی از هنر و صنعت گفته می شود که با بهره برداری از مواد اولیه بومی و انجام کار اساسی به کمک دست و ابزارهای سنتی دستی انجام می پذیرد و منحصر به ساخت محصولاتی می شود که بیانگر ذوق هنری و خلاقیت فکری سازندگان آن می باشد. مهم ترین صنایع دستی در استان یزد عبارتند از: قالی، قالیچه، گلیم، مخمل، زری، چادرشب، دستمال، مرس ریزه، جیم، قنایز، اجرامی، شمد، ترمه، پرده، زیلو، روفرشی، کرباس، بقچه، لنگ، کیسه حمام، خورجین، پتو، سفال، سرامیک، حصیر، کاشی و گیوه. در میان صنایع دستی قالی بافی، ترمه بافی، زیلو بافی، ساخت سفال، سرامیک و کاشی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. شیرینی پزی در یزد سابقه طولانی دارد. در یزد شیرینی های سنتی مانند باقلوا، قطاب، لوز نارگیل، پشمک، نان برنجی و حاجی بادام و... تهیه می شود.

آداب و رسوم محلی

حفظ و پایبندی به سنتها و ارزشهای رایج ملی و اشتیاق همگانی نسبت به پایبندی به این ارزشها و سنتها ویژگی بارز آداب و رسوم محلی مردم است و این پایبندی و اشتیاق را در مراسم ازدواج و... می توان مشاهده کرد. سادگی و بی پیرایه بودن به همراه داشتن روحیه قناعت و صرفه جویی از ویژگیهای آداب و رسوم مردم است.

شکارگاهها و مناطق حفاظت شده

وجود پناهگاههای گوناگون و زیستگاه های مختلف با جمعیتهای فراوانی از حیات وحش در دل اکوسیستم های کویری استان دیده می شوند که انواعی از گونه های حیات وحش بسته به نیازهای زیستی خود محلهایی را جهت زیست خود انتخاب می نمایند. در اکثر ارتفاعات و کوهستانهای صعب العبور و دامنه های پرشیب می توان کل و بز را مشاهده نمود. تراکم جمعیت این جانور در ارتفاعات بافق و شیرکوه بیش از سایر مناطق در استان می باشد. تپه ماهورها و کوهپایه های استان نیز زیستگاه

خوب و مناسبی برای قوچ و میش می باشد. در قسمت جلگه ها و دشتها مراتع و حاشیه مزارع به ویژه در منطقه حافظت شده کالمند و بهادران تعداد زیادی آهو زیست می کنند. در نقاط دشتی و تپه ماهورها با آب و هوایی نسبتاً خشک تر و دور از دسترس انسان گونه جبیر را می توان یافت.

«استان یزد از سرزمینهای قدیمی و تاریخی است و در میان ایالتهای قدیمی و بزرگ پارس، اصفهان، کرمان و خراسن قرار داشته است. این سرزمین از معابر و گذرگاه های مهم در ادوار تاریخی محسوب می شده است. این استان از درگیریها و جنگهای سیاسی تاریخ کشور ایران تا حدودی ایمنی داشته است. از طرفی صعب العبور بودن راهها به همراه محدودیت منابع آبی و غیره عمده تسخیر این منطقه توسط بعضی از حکومتهای بزرگ و کوچک حاشیه و پیرامون این منطقه در طول تاریخ بوده است. با توجه و گواهی گرفتن از منابع تاریخی آبادی نشینی در این منطقه از قدمت طولانی برخوردار است. از مظاهر فرهنگ مادی و معنوی که مردم این خطه از خود به جای گذاشته اند و میراث تاریخی آنها در دوره های قدیمی به حساب آمده و نشانه هایی از مهر و آناهیتا، ایساتیس و هخامنشی و زندان اسکندر و برج و بارو و کهن دژهای بزرگ و عظیم و پناهگاههای متعدد و موبدان و سران ساسانی و ابنیه و یادگاران بعد از اسلام نظیر مساجد و امامزاده ها و مزارها و... نشانگر فرهنگ و تمدن مردم چه قبل و چه بعد از دوره اسلامی بوده است.»

«مردم یزد به زبان فارسی رایج با پاره ای ویژگیهای گویشی سخن می گویند و بسیاری از واژه ها و ترکیبات زیبای فارسی را در گوش خود حفظ کرده اند. در استان یزد برخی ویژگیهای گویشی میان شهرستانهای مختلف محسوس است. معتقدی به آیین زرتشتی در میان خود هنوز به زبان تیاک نشان سخن می گوید و به ویژه مراسم مذهبی خود را با این زبان انجام می دهند.»

ابرکوه :

ابرکوه یکی از قدیمی ترین شهرهای ایران است که در مرکز ایران و در محدوده استان یزد واقع می باشد. هم اکنون آثار باستانی بسیار زیادی از روزگاران گذشته در این مکان بجای مانده است که نشان از وجود تمدنی بیاد ماندنی و قدیمی دارد. اولین اثری که اگر آنرا از عجایب بدانیم اغراق نکرده ایم وجود یک درخت سرو کهن سال و بلند است که بر پایه ارزیابی متخصصین فن و از جمله یک دانشمند مشهور روسی عمر آن به بیش از ۴۰۰۰ سال بالغ می شود. این درخت مشهور که هنوز نیز سر سبز و با صلابت در مرکز این شهر خودنمایی می کند دارای ارتفاعی بالغ بر ۲۸ متر می باشد .

درباره ابرکوه :

جغرافیا و اقلیم :

ابرکوه در جنوب غربی شهرستان تفت و استان یزد واقع شده است. این شهرستان از شمال به شهرستان صدوق استان یزد و شهرستان شهرضا استان اصفهان، از شرق به شهرستان خاتم یزد و از غرب و جنوب به شهرستان آبادستان فارس محدود است .

وسعت ابرکوه 5641 کیلومتر مربع میباشد و در مختصات جغرافیایی ۵۲ درجه و ۵۸ دقیقه شرقی و ۳۰ درجه و ۴۶ دقیقه شمالی و با ۱۵۵۰ متر ارتفاع از سطح دریای آزاد واقع شده است .

از نظر توپوگرافی، دشت ابرکوه جزئی از فلات خشک مرکزی ایران است که رشته کوههای زاگرس چون حصاری انتهای این دشت را در جهت غرب و جنوب در بر می گیرد و گفه (کویر) ابرکوه با کمتر از ۱۴۵۰ متر پست ترین محل این حوزه است .

ابرکوه دارای اقلیم گرم و خشک بیابانی می باشد. آب و هوای شهر در مقیاس عمومی ، ویژگیهای اقلیمی مناطق کویری درون فلاتی ایران را داراست و از مشخصات آن، کمی بارندگی ، دامنه نوسان حرارتی کم و بیش زیاد و خشکی می باشد .

بیشترین درجه حرارت متوسط مربوط به ماههای خرداد، تیر، مرداد و شهریور بوده و به صورت نسبی این ۴ ماه از سال از نظر دما متمایز از سایر ماههای سال هستند. همچنین ماههای آذر ، دی ، بهمن ، بطور نسبی خنک ترین ماههای سال هستند. بیشترین درجه حرارت، ۳۹/۱ درجه مربوط به مردادماه و

حداقل آن مربوط به بهمن و اسفندماه با ۰/۴ درجه سانتیگراد ثبت گردیده است. بیشترین میزان بارندگی ماهیانه مربوط به ماههای بهمن و فروردین و بین ۱۵/۵ - ۱۲ میلی متر می باشد. جهت وزش باد غالب در استان، شمال غربی - جنوب شرقی می باشد. بیشترین سرعت وزش باد در این شهر از اواسط ماه اسفند تا اواسط ماه مهر بین ۸ تا ۱۰ نات می باشد .

وضعیت اجتماعی :

بر اساس آخرین سرشماری در سال 1375 جمعیت خانوارهای ساکن شهر ابرکوه، ۱۹۱۶۴ نفر و بر اساس آمار کلی، جمعیت شهرستان در حدود ۴۳۵۰۰ نفر می باشد. دین مردم این شهرستان اسلام و مذهب ایشان شیعه است .

در زمینه کشاورزی، عمده ترین سطح زیر کشت ابرکوه مربوط به گندم، و پسته دومین محصول عمده ابرکوه است. از محصولات باغی ابرکوه می توان زردآلو، انار و انگور را نام برد .
از کل جمعیت شاغل ابرکوه در بخشهای عمده فعالیت، ۱۲/۸ درصد در بخش کشاورزی، ۲۹/۲ درصد صنعت، و ۵۸ درصد در بخش خدمات مشغول فعالیتند .

سوابق و پیشینه تاریخی :

از نظر تقسیمات کشوری ابرکوه قبلاً جزئی از شهرستان یزد از استان اصفهان بوده (تا سال ۱۳۳۲) و سپس در سال 1332 به استان فارس (شهرستان آباد) ضمیمه گردید. در سال ۱۳۶۷ این شهر به عنوان بخشی از شهرستان تفت از استان یزد درآمد و در سال ۱۳۷۳ طبق آخرین تقسیمات کشوری مستقلاً یکی از شهرستانهای یزد با مرکزیت ابرکوه گردید.

افسانه ها و داستانهایی درباره ابتدای حضور ابرکوه :

درباره بوجود آمدن و قدمت ابرکوه افسانه ها و داستانهایی نقل می شود که اغلب سند و مرجع علمی مقبولی ندارند ولی با توجه به آثار و ابنیه باقیمانده میتوان پی به قدمت زیاد ابرکوه پی برد. ولی تاریخ دقیق آنرا می بایست در نوشته های پراکنده جستجو کرد. در کتاب «شناخت ابرکوه و قدمت آن» از

قول احمد بن حسین بن علی کاتب مؤلف کتاب تاریخ جدید یزد آمده زمانی که اسکندر کثه (یزد کنونی) به عنوان زندان قرار داد (یعنی زمانی که تازه یزد را بنیان نهاد) نایبی برای خود در «ری» تعیین نمود که از ایالات ابرقو-اصفهان-اصطخر-قم خراج به نزد وی می فرستاد. در صورت صحت این گفته قدمت ابرکوه نه تنها از یزد بیشتر است بلکه در آن زمان هم سنگ و هم رده ایالت اصفهان و اصطخر قلمداد میشده. درباره ابرکوه در نگاشته های قدیم سخن فراوان رفته از آنجمله: «مسالك الممالک» اصطخری، «حدود العالم من المشرق الی المغرب»، «فارسنامه» ابن بلخی، طمعجم البلدان» یاقوت حموی، «المسالك و الممالک» ابن خردادبه، «اقلیم پارس» ایرج افشار، «نزه القلوب» حمدالله مستوفی، «سیاحت نامه جنوب ایران»، «فارس نامه ناصری» حاج میرزا حسن فسایی، «کتاب اثار ایران» آندره گدار، «اقلیم پارس» محمد نقی مصطفوی، «تاریخ و جغرافیای شهرستان آواده» عبدالرحیم شریف، «لغت نامه دهخدا»، «فرهنگ فارسی معین».

اردکان :

شهرستان اردکان یکی از شهرستانهای استان یزد در مرکز ایران است. شهر اردکان مرکز این شهرستان است. جمعیت این شهرستان در سال ۱۳۸۵، برابر با ۷۳۰۲۹۲ نفر بوده است. شهرستان اردکان ۳۲٪ پهنه استان یزد (بیش از ۲۴ هزار کیلومتر مربع) را در خود جای داده و وسیعترین شهرستان در استان یزد است. این شهر در روزگار آبادانی آن در محلی به نام زردک قرار داشته و دیوارهای تاریخی آن هنوز پا برجاست. این شهرستان دارای سه بخش مرکزی، بخش خراتق و بخش عقدا می باشد. معمار گفتگوی تمدنها آقای خاتمی متولد این شهرستان می باشد .

درباره اردکان :

جغرافیا و اقلیم :

شهر اردکان در طول جغرافیایی ۵۳ درجه و ۴۸ دقیقه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۲ درجه و ۲۰ دقیقه شمالی واقع شده است. اردکان بر سر راه تهران به کرمان و بندرعباس واقع شده که این راه از مرکز شهر (جاده سنتو یا دکتر بهشتی) میگذرد و در قلب کویر مرکزی ایران جای دارد. موقعیت قرارگیری شهر در دشت یزد-اردکان می باشد. در قسمت غربی شهر آبادی های دهستان عقدا، در قسمت جنوبی دهستان بفرویه میبد ، در قسمت شرقی دهستان زرین قرار دارند. شهر اردکان از جنوب به شهر میبد، از شمال به باغات پسته، از غرب به زمین های زراعی و از شرق به خانه باغهای معدودی محدود میشود. مساحت شهر اردکان ۲۸۶۸ هکتار است. فاصله هوایی شهر اردکان تا تهران ۴۴۶ کیلومتر، فاصله زمینی شهر تا یزد ۶۰ کیلومتر و تا میبد ۱۰ کیلومتر است .

از نظر توپوگرافی، بخش عمده شهرستان با خط تراز تقریبی ۱۵۰۰ متر محدود می شود. تنها حدود ۵٪ مساحت شهرستان کوهستانی بوده و ارتفاع متوسط شهرستان از سطح دریا ۱۲۳۴ متر است. در محدوده شهرستان بلندترین نقطه ارتفاعی مربوط به کوه خوانزا با ارتفاع ۳۱۵۸ متر است. بلندی شهر اردکان از سطح دریا ۱۰۳۵ متر است .

ارتفاعات موجود در شهرستان اردکان به شرح زیر است :

کوه هریشت (ارتفاع 12): (1939 کیلومتری شمال شرقی اردکان) محل قرارگیری پیرانگه پیر سبز
هریشت، زیارتگاه، زرتشتیان)

کوه چک چک (ارتفاع ۲۷۴۵): ۳۸ کیلومتری شرقی اردکان (در دامنه غربی آن محل زیارتگاه
زرتشتیان، پیرسبز چک چکو)

کوه تپه ریگ ارتفاع: (1605) 25 کیلومتری شمال شرقی اردکان

کوه های خرائق ارتفاع قله ۳۱۹۹ متر: جنوب شرقی شهرستان

کوه های ندوشن (ارتفاع ۲۸۱۷ متر): غرب شهرستان

وضعیت اجتماعی :

در سال ۱۳۷۵ در شهرستان اردکان نسبت شهرنشینی ۷۹٪ بوده که به دو شهر اردکان و شهر تازه
تأسیس احمدآباد اختصاص یافته است (شهر احمدآباد در حدود ۴۵۰۰ نفر جمعیت دارد). شهر اردکان
در سال ۷۵ دارای ۹۴۷۲ خانوار معمولی ساکن با ۴۳۷۰۸ نفر جمعیت بوده و نسبت جنسی شهر معادل
۱۰۷ مرد در مقابل هر ۱۰۰ زن بوده است. این میانگین در سطح کشور 104/4 است. شهر اردکان از
نظر جمعیت و وسعت پس از مرکز استان (شهر یزد) اولین شهر استان است. جمعیت بافت قدیمی شهر
اردکان حدود ۱/۸ جمعیت کل شهر است .

سواد

از ۳۸۱۳۶ نفر جمعیت ۶ ساله و بیشتر شهر، ۸۱٪ جمعیت (۲۶/۸۶٪ مردان و ۴۴/۷۵٪ زنان با سواد
بوده اند .

ویژگی های فرهنگی مردم اردکان

مردم شهر اردکان سخت کوش، با ایمان، بردبار و پاک اندیش، ساده و بی پیرایه، متعصب در امور
دینی و مقید به برپایی عزاداری در چند ماه از سال هستند. تعصب و وابستگی خاص به مذهب، پشتکار
و سختکوشی، مهمانوازی، صرفه جویی، سوداگری، همکاری و تعاون، روحیه کار، روحیه قناعت پیشگی و

اقتصادی بودن، اهل ریسک نبودن و بی اعتمادی به اقلیم و شرایط آب و هوایی و... ویژگیهایی هستند که تا حدودی متأثر از شرایط اقلیمی خاص منطقه (اقلیم کویری و گرم و خشک) هستند . مردم اردکان آریایی نژاد و ایرانی الاصل هستند و به زبان فارسی و لهجه شیرین یزدی سخن می گویند. بیشتر مردم شهر مسلمان و شیعه جعفری هستند و شماری زرتشتی نیز در ناحیه زندگی می کنند. از جمعیت شهر اردکان ۹۹/۶٪ مسلمان و ۰/۴٪ زرتشتی، مسیحی و... هستند.

سوابق و پیشینه تاریخی :

انطور که از منابع و مآخذ بر می آید، اردکان در گذشته محلی در ۱۰ کیلومتری شمال اردکان واقع شده و اکنون زردک Zardok نامیده می شود و به رغم گذشت زمان می توان خرابه های خانه های مسکونی، مسجد و بازار و قلعه و حسینیه قدیمی اردکان را در آن مشاهده کرد . علت تغییر محل شهر را بعضی جاری شدن آب شیرین در محل فعلی اردکان ذکر کرده اند .

از متون تاریخی قدیم چنین مستفاد می شود که رودخانه بزرگی از زابلستان تا کرمان و یزد و نزدیکی نائین ادامه داشته است و همچنین دهها رودخانه فصلی و آبهای سطحی از جنوب به شمال در جریان بوده که اینها همه می تواند منشاء تجمع مردم در این منطقه باشد. از طرفی دیگر شیب ملایم زمین از جنوب به شمال موقعیت را برای احداث قنات مناسب می نموده به همین جهت عامل اقتصادی یا آب و زمین مناسب برای کشاورزی باعث بوجود آمدن این شهر کویری گردیده است .

اولین هسته شهر فعلی اردکان از قرن هشتم هجری پایه گذاری شده، بطوریکه محلات اطراف میدان قلعه و محله چرخاب از محلات قدیمی و نسبتاً سالم این شهر محسوب می شوند .

از شواهد بر می آید که پس از تعیین محل جدید شهر اردکان، اولین بنا در محل میدان قلعه فعلی بنا شده است. پس از گذشت مدتی بر اثر ازدیاد جمعیت میدان بالاده را در جنوب و مسجد زیبرده از این میدان است. سپس در کنار مسجد جامع، بازار بزرگ و چهار سوق و حمام بازار را بنا کردند. اردکان تا عصر صفوی بصورت قریه و از توابع ولایت میبد بوده است .

شهرستان تفت :

شهرستان تفت با وسعت شش هزار کیلومتر مربع در هیجده کیلومتری جنوب غربی مرکز استان قرار دارد و یکی از مناطق خوش آب و هوای این استان است. این شهرستان دارای دو بخش و نه دهستان است. مساحت عمومی این شهر بیش از پانزده کیلومتر مربع است و بیشتر فضاهای آن را، به ویژه محلات قدیمی، باغ ها تشکیل می دهند. بافت کلی و قدیمی شهر، باغ - محله و خانه - باغ است . در تاریخ یزد، همواره آب تفت زبازد عام و خاص بوده و اکنون نیز کوچه ای بنام (آب تفت) در شهرستان یزد وجود دارد که نشانه ای از توجه به طراوت شهرستان تفت است. اکثر جهانگردان در سفرنامه های خود از تفت به عنوان جایگاهی سرسبز و زیبا با باغهایی پر از درختان میوه و انار و گل‌های خوشبو یاد نموده اند برخی از روستاهای این شهرستان مانند توران پشت قدمتی بیش از ظهور اسلام دارند که به دستور توراندخت ساسانی بنا گردیده است .

شهر تفت :

تفت شهری نسبتاً بزرگ است که با کوه های سنگی در اطراف احاطه شده است. چشم انداز باغ های این شهر به خصوص باغ های انار بسیار دیدنی است. شهر تفت در جنوب غربی استان یزد و در فاصله ۲۲ کیلومتری شهر یزد واقع شده و به دلیل قرار گرفتن در دامنه های شیرکوه از آب و هوایی خنک نسبت به دیگر شهرهای استان برخوردار است. شهر تفت به طور کلی از دو بخش تشکیل می شود؛ بخش شمالی و بخش جنوبی که به ترتیب گرمسیر و سردسیر نامیده میشود. شهر کنونی تفت دارای ۲۴ محله کوچک و بزرگ است .

از مکان های دیدنی تفت می توان به مسجد شاه ولی مربوط به عصر صفویه، باغ و خانه بازسازی شده نمیر، آبشار دره گاهان، قلعه قدیمی گرمسیر، آسیاب آبی و قدمگاه اشاره کرد. شهرت تفت به محصول اصلی کشاورزی آن، انار، و کانالهای آب زیرزمینی آن (قنات) بر میگردد. دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی تاریخ شناس معاصر و نویسنده سرشناس تاریخ که اکثر نوشته‌هایش در باره تاریخ کویر ایران است، نام شهر تفت را منسوب به گرمای کویری آن می‌داند، جالب است بدانید هوای این شهر در تابستان بسیار مطبوع و خنک می باشد .

درباره تفت :

جغرافیا و اقلیم :

شهرستان تفت، در کنار راه یزد - شیراز در باختر استان قرار دارد. این شهرستان از سوی شمال به شهرستان یزد، از باختر به شهرستان های یزد و ابرکوه، از جنوب به شهرستان های ابرکوه و مهریز و از خاور به شهرستان مهریز محدود می شود. بلندی مرکز شهرستان تفت از سطح دریا، ۱۵۶۰ متر است. این شهرستان ناحیه ای کوهستانی است و بیش از ۶۰ درصد روستاهای آن، در دامنه کوه ها قرار دارند. آب و هوای تفت نیمه بیابانی است، که به دلیل قرار گرفتن در دامنه شیرکوه نسبت به یزد، دارای تابستانهای ملایم تر و بارندگی بیشتری است. بیشترین درجه حرارت، در تابستان ۳۴ و کمترین آن در زمستان ۱۲ درجه سانتی گراد است. رطوبت در تابستان ۱۵ درصد و در زمستان ۳۰ درصد بوده و میانگین بارندگی سالیانه برف ۷۰ سانتی متر و باران تا ۶۰ سانتی متر است. مسیرهای ارتباطی این منطقه

به اطراف عبارتند از :

-راه تفت - یزد به سوی شمال خاوری و به درازای ۲۰ کیلومتر

-راه تفت - ده نو - ده شیر به سوی باختر و سپس به سوی جنوب

-راه تفت - ترزجان به درازای ۲۴ کیلومتر

-راه تفت - منشاد - ده بالا

-راه تفت - ابرکوه به درازای ۱۵۰ کیلومتر

فاصله هوایی شهر تفت تا تهران، 520 کیلومتر است .

وضعیت اجتماعی :

بر اساس آخرین نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ که توسط مرکز آمار ایران منتشر شده است جمعیت شهرستان تفت ۴۵۳۵۷ نفر می باشد که از سال ۱۳۷۵ تاکنون ۸/۱۹ درصد کاهش داشته است و بیشتر به علت مهاجرت می باشد مطابق این نتایج نرخ باسوادی شهرستان ۷۰ درصد میباشد. مردم این شهرستان مسلمان شیعه و آریایی نژادند و به زبان فارسی و لهجه شیرین محلی یزدی سخن میگویند.

زرتشتیان ساکن در این شهر با گویش ویژه خودشان سخنی می گویند. تفتی ها، مردمی پاک اندیش، سخت کوش، درستکار، متدین و مهمان نواز هستند .

65% جمعیت این شهرستان به کشاورزی و باغداری اشتغال دارند. شهرستان تفت یکی از بزرگترین مراکز پرورش کرم ابریشم و تولید انار در استان است. با توجه به استعداد ناحیه، بیشتر مردم تفت کشاورز و باغدار هستند. از فرآورده های کشاورزی این منطقه می توان گندم، جو، بنشن، تره بار، انار، هلو، زردآلو، گوجه و گردو را نام برد که انار تفت فراوان و از کیفیت خوبی برخوردار بوده و به نقاط دیگر صادر میشود .

مردم این شهرستان همراه کشت به دامداری نیز می پردازند. مهم ترین صنایع دستی این شهرستان را گیوه دوزی و قالی بافی تشکیل می دهد. قالی های این منطقه با طرح کاشانی بافته می شوند. زنان روستایی با ابزار ساده رویه گیوه را می بافند و یا به قول خودشان می چینند. ماده اولیه گیوه نخ پنبه ای است پس از مرحله بافت؛ بایستی رویه به تخت دوخته شود. کار تهیه تخت و دوخت به وسیله مردان انجام می شود. گیوه های این منطقه از شهرت زیادی در استان برخوردار هستند .

سوابق و پیشینه تاریخی :

تفت منطقه ای باستانی با پیشینه ای دراز است. این شهر از هر لحاظ با یزد پیوند تاریخی داشته و نامش همیشه با آن، همراه بوده است .

خاتم :

شهرستان خاتم یکی از شهرستانهای استان یزد در مرکز ایران است. این شهرستان از شهرستانهای جدید استان یزد است که از دو شهر هرات و مروست تشکیل گردیده است. شهر هرات مرکز این شهرستان است. بیشترین فعالیت کشاورزی استان یزد در محدوده این شهرستان انجام میشود و امور دامپروری و پرورش دام از دیگر فعالیتهای مردم این شهرستان است که نسبت به دیگر شهرستانهای استان یزد از نزولات آسمانی و آب نسبتاً فراوانی برخوردار میگردند .

درباره خاتم :

جغرافیا و اقلیم :

شهرستان خاتم با وسعت ۷۹۳۱ کیلومتر مربع در مختصات ۳۱ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۳۲ دقیقه عرض شمالی و ۵۴ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی واقع گردیده است. این شهرستان از شمال به شهرستان مهریز از شمال غرب به شهرستان ابرکوه از شرق به شهرستان شهربابک (استان کرمان) از غرب به شهرستان بونات (استان فارس) و از جنوب به شهرستان نیریز (استان فارس) هم مرز میباشد. این شهرستان در جنوبیترین نقطه استان یزد و با ارتفاع ۱۶۰۰ متر از سطح دریا قرار گرفته است .

شهرستان خاتم از دو شهر هرات و مروست و چهار دهستان به نامهای فتح آباد، چاهک، هرابرجان و ایثار و ۸۵ پارچه آبادی دارای سکنه تشکیل گردیده است. در سال ۱۳۶۸ دهستان هرات و مروست به مرکزیت شهر هرات انتخاب و در تاریخ ۸۱/۱۲/۲۶ با تصویب هیئت وزیران به شهرستان خاتم ارتقاء یافت .

آب و هوای خاتم بیابانی و نیمه بیابانی است. بخش عمده این شهرستان، زیر پوشش جنگلی قرار دارد. جنگلهای پسته وحشی «باغ شادی» و جنگلهای بادام کوهی «چنار ناز» از جمله پوشش گیاهی این منطقه به شمار میروند. این شهرستان مهمترین قطب کشاورزی استان یزد محسوب می شود. وجود منابع آبی فراوان از جمله سفره های وسیع آب های زیرزمینی، همجواری با شهرستان سرسبز بوانات و قرار گرفتن در مسیر رودخانه بوانات، چشم انداز نویدبخشی را برای کشاورزی این منطقه ترسیم کرده است. چاه آرتزین شهرستان خاتم نمونه ای از فراوانی آب در این منطقه است. پرنده زیبا و نادر «هوبره»

در شهرستان خاتم بسیار یافت می‌شود. قلعه مروست، بقعه شیخ عبدالله، بقعه شیخ بهاء‌الدین، مسجد شاه‌حسین و قلعه محمد کریم‌خان هرات مهم‌ترین مکان‌های دیدنی این شهرستان را تشکیل می‌دهند.

وضعیت اجتماعی :

شهرستان خاتم جمعیتی معادل ۲۷۹۴۷ نفر دارد. منطقه این شهرستان به لحاظ موقعیت جغرافیایی خود و هم‌جواری با استان‌های فارس و کرمان از نظر قومی و فرهنگی دارای ویژگی‌های خاص خود می‌باشد علاوه بر این مهاجرپذیری و رشد فرهنگ‌های گوناگونی شده است به گونه‌ای که امروز در شهرستان خاتم آمیزه‌ای از فرهنگ مردم استان کرمان، فارس و یزد مشاهده می‌شود. برای مثال لهجه تکلم مردم ترکیبی از گویش مردم استان‌های فارس و کرمان می‌باشد. از نظر دینی و مذهبی کلیه مردم شهرستان پیرو مذهب شیعه اثنی‌عشری می‌باشند. صنایع دستی شهرستان خاتم عبارتند از: قالی‌بافی، گیوه‌بافی، گلیم‌بافی و جوال‌بافی تشکیل می‌دهند.

سوابق و پیشینه تاریخی :

در مورد قدمت هرات و مروست آثار و شواهد نشان می‌دهد که این دو منطقه بسیار قدیمی و تاریخی است و مورخان را بر این باور است که منشأ سکونت در این منطقه به زمان ورود آریایی‌ها به ایران باز می‌گردد.

منطقه هرات و مروست در قرون گذشته جزئی از مملکت فارس بوده که پایتخت آن شهر استخر بوده است. این منطقه در دوره ساسانیان به علت واقع شدن بین یزد و کرمان و فارس از اهمیت خاصی برخوردار بوده است و بسیار پر رونق آثار و ابنیه تاریخی باقیمانده خود شاهی بر این مدعا است. از مهمترین آثار باستانی و تاریخی این شهرستان می‌توان به قلعه کبری واقع در بالای کوه سرچشمه با فاصله ۵ کیلومتری شهر هرات، قدمگاه علی در ۵ کیلومتری غرب هرات، امامزاده پیر غیب با سنگ نوشته‌های به خط میخی در فاصله ۲۰ کیلومتری جنوب غربی هرات (منطقه بوروییه) مسجد فتح آباد در ۵ کیلومتری شمال شرقی هرات. شایان ذکر است بسیاری از آثار باستانی شهر هرات بر اثر سیل ویرانگر سال ۱۳۶۵ از بین رفت.

شهرستان صدوق :

شهرستان صدوق یکی از شهرستانهای استان یزد در مرکز ایران است. شهر اشکذر مرکز این شهرستان است. شهرستان صدوق با وسعت ۵۴۸۶ کیلومتر مربع در شمال غربی استان قرار دارد. جمعیت این شهرستان در سال ۱۳۷۵ بالغ بر ۲۷۹۲۴ نفر بوده است. مرکز این شهرستان اشکذر است و دارای دو بخش مرکزی و خضرآباد و سه دهستان است .

درباره صدوق :

جغرافیا و اقلیم :

شهر اشکذر مرکز بخش اشکذر در ۲۲ کیلومتری شمال یزد و در ۸ کیلومتری باختر جاده یزد - اردکان واقع شده است. طول جغرافیایی آن ۵۴ و ۱۳ و عرض جغرافیایی آن ۳۲ و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۱۷۵ متر است .

ویژگیهای طبیعی اشکذر شبیه مثلثی است که یک رأس آن متوجه جنوب است و در ضلع شمالی آن شهرستان اردکان، در ضلع شرقی آن بخش مرکزی و در ضلع غربی آن نیز بخش خضرآباد همین شهرستان قرار گرفته است و با مساحت ۴۵ کیلومتر مربع در ۲۰ کیلومتری شمال غربی شهرستان یزد قرار گرفته است و جمعاً ۱۳۴ آبادی در خود جای داده است؛ شهرستان اشکذر در دشت یزد - اردکان واقع شده است. در سراسر این دشت برخانهای (تپه‌های شنی هلالی شکل) متعدد که حاصل فرسایش بادی است، به چشم می‌خورد. گفته می‌شود که منشأ این شنهای روان ناحیه ندوشن و باتلاق گاوخونی است. این منطقه فاقد کوهستان و در نتیجه دارای آب و هوای صحرایی با طوفانهای توأم با شن و ماسه می‌باشد. تپه‌های هلالی شکل که یکی از پدیده‌های فرسایش بادی است در تمام مناطق مشاهده می‌گردد به همین علت از زمانهای بسیار قدیم برای مصون بودن روستاها از طوفانهای کویری، خانه‌ها و اماکن اصلی ده به صورت متمرکز و مزارع و باغات، مساکن را محاصره کرده‌اند .

میانگین حداکثر و حداقل دما طی یک دوره کوتاه مدت ۶ ساله (۱۳۶۳-۱۳۵۷ش) به ترتیب حدود ۲۸ و ۱۰ درجه سانتی‌گراد برآورد شده است. میانگین بارش سالانه طی همان سالها ۶۸ میلی‌متر بوده است. شهر اشکذر فاقد رودخانه دائمی است و تنها، رودخانه رحمت‌آباد که از ارتفاعات خونزا در شمال

باختر یزد سرچشمه می‌گیرد، در فصل بارندگی دارای جریان آب است. بروز طوفانهای شن و ماسه و فرسایش بادی حاصل از آن از ویژگیهای این ناحیه است که همراه دیگر عوامل نامساعد طبیعی از جمله کمی ریزشهای جوی و کاهش تدریجی منابع آب زیرزمینی، موجب فقدان پوشش گیاهی شده است. در این دشت جانورانی مانند آهو، روباه، خرگوش و گونه‌هایی از پرندگان مانند کبوتر و تیهو وجود دارند .

وضعیت اجتماعی :

اشکذر در اواسط نیمه نخست سده حاضر قصبه مرکز بخش اشکذر شهرستان یزد به شمار می‌آمده، و 2943 نفر جمعیت داشته است. در نخستین سرشماری عمومی جمعیت کشور در ۱۳۳۵ ش، جمعیت شهر اشکذر ۲۲۲۰ برآورد شده است. سرشماری های مربوط به سالهای ۱۳۵۵ و 1365 ش جمعیت شهر را به ترتیب ۱۷۷۶ و ۹۶۳۷ نفر گزارش کرده‌اند و آخرین سرشماری جمعیت در ۱۳۷۰ ش، گویای جمعیتی معادل با ۱۰۵۵۸ نفر (۲۲۳۶ خانوار) در شهر اشکذر است. بدین‌سان درصد رشد جمعیت بین سالهای ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ ش، ۵/۱٪ و بین سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۰ ش ۲/۹٪ بوده است. جمعیت فعلی شهر در مساحتی بالغ بر ۱۸/۱ کم ۲ به سر می‌برند. آمار موجود نشان می‌دهد که در میان افراد ۶ ساله و بالاتر ساکن در اشکذر ۶۷/۴٪ با سواد بوده‌اند که این نسبت در بین مردان 6/74٪ و در بین زنان ۵۹/۳٪ بوده است .

ساکنان شهر در گروههای عمده زیر دارای فعالیت اقتصادی هستند: ۱۷/۸٪ در کشاورزی و دامپروری و ۲۳/۹٪ در صنعت، 8/23٪ در ساختمان و بقیه در سایر گروههای عمده اشتغال داشته‌اند. در کنار فعالیتهای عمده اقتصادی، صنایع دستی از قبیل فرش‌بافی، زیلو بافی، پارچه‌بافی و یک کارخانه جوراب‌بافی در این شهر دایر است .

بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان یزد از خانوارهای معمولی ساکن این شهر، 6/97٪ از برق و ۹۶/۷٪ از آب لوله‌کشی و ۷٪ از تلفن در محل سکونت خود استفاده می‌کنند. آب آشامیدنی ۹۷/۸٪ از خانوارهای شهر از مخزن عمومی تأمین می‌شود. سوخت عمده مصرفی برای پخت و پز در ۸۸/۸٪ از خانوارهای معمولی ساکن، گاز و در 3/7٪ نفت سفید بوده است. سوخت عمده مصرفی برای ایجاد گرما در محل زندگی 5/95٪ از خانوارها نیز نفت سفید بوده است .

سوابق و پیشینه تاریخی :

نویسندگان کتب تاریخی، بنای اولیه شهر اشکذر را از زمان اشکانیان می‌دانند. با این توضیح، اشکذر در زمان اشکانیان به وجود آمده است و قدمت آن به حدود ۲۰۰۰ هزار سال می‌رسد. عده‌ای اشکذر را خیلی قدیمی‌تر می‌دانستند و معتقدند که بنای اولیه اشکذر به علت حمله شنهای روان در زیر خاک مدفون گشته است. بنای موجود اشکذر، با احداث قنات کویر به دست اشک بن زال که منشأ آن در نزدیکی صفاییه کنونی در یزد است، آغاز و شروع به رشد نموده است و مردم در کمال خوشی و آبادانی به کشاورزی می‌پرداخته‌اند. این قنات از زمان احداث حدود ۱۲۰ قفیز آب داشته و اراضی بسیاری را به زیر کشت می‌برده است. لیکن به‌طور قطع، اشکذر در دوره اسلامی در ابتدای سده ۸ ق وجود داشته است، چه بناهایی متعدد مربوط به آن دوره در این شهر برپا بوده است. نخستین آنها خانقاهی بوده که شیخی صاحب کرامت، به نام شیخ تقی‌الدین دادا آن را ساخته بوده است. دیگری خانقاهی است منسوب به امیر رکن‌الدین محمد قاضی (د ۷۳۲ق) از اعیان یزد. در این مکانها نیازمندان اطعام می‌شده‌اند. بسیاری از املاک و قناتهای اشکذر نیز به‌صورت وقف اداره می‌شده، و عایدات حاصل از آنها به مصرف درماندگان و نیازمندان می‌رسیده است.

طبس :

طبس، بر کناره کویر لوت، از شهرهای میانه راهی خراسان و کرمان و فارس و اصفهان و یزد و بعنوان گذرگاهی برای این استانها می باشد که حتی از زمان تأسیس اولین سلسله های پادشاهی در ایران نام آن در روایات و اسناد تاریخی دیده می شود این شهرستان با پنجاه و پنجهزار و چهارصد و شصت کیلومتر مربع اولین شهر پهناور استان یزد می باشد که سیصد و شصت و پنج کیلومتر با مرکز استان فاصله دارد زلزله شهریور ماه سال ۱۳۵۷ علاوه بر آسیب کلی به آثار باستانی و قدیمی این شهر باعث کشته شدن بیش از ۱۲ هزار نفر در این شهرستان و کاهش جمعیت آن شده است بیشترین فعالیت مردم در منطقه طبس کشاورزی است و صنایع بزرگ در این شهرستان مشاهده نمی شود و لکن فعالیت معادن و از جمله معادن ذغال سنگ طبس، معدن سرب دیهوک و فلورین و خاک نسوز در منطقه طبس قابل توجه می باشد .

آب و هوای طبس گرم و خشک و کویری و از لحاظ پوشش گیاهی و جانوری فقیر است. مرکز طبس، شهر جدید طبس با ارتفاع ۶۹۰ متر از سطح دریاست. شهر قدیم طبس و بسیاری از روستاهای توابع آن، در زلزله ۲۵ شهریور سال ۱۳۵۷ به کلی ویران شد .

درباره طبس :

جغرافیا و اقلیم :

طبس در شمال شرق استان یزد، در مدار ۳۳ درجه و ۳۵ دقیقه شمالی و نصف النهار ۵۶ درجه و ۵۵ دقیقه شرقی، در منطقه ای با آب و هوای بیابانی واقع شده، و شهرستانهای بردسکن و شاهرود از شمال، فردوس و بیرجند از شرق، استان کرمان از جنوب، و شهرستانهای نایین، اردکان و بافق از غرب و جنوب غربی آنرا احاطه کرده اند .

ارتفاع شهر طبس از سطح دریا حدود ۶۹۰ متر است، و در شرق آن رشته کوه بلندی به نام رشته کوه شتری قرار گرفته که ضلع شرقی چاله بزرگ طبس را تشکیل میدهد. معادن غنی ذغال سنگ این شهرستان حاکی از وجود جنگلهای انبوه و دریاچه های بزرگ در گذشته های دور در این منطقه

میباشد. این معادن، طبس را در ردیف یکی از غنی ترین مناطق کشور به لحاظ ثروت ملی قرار داده است .

زیستگاههای حیات وحش طبس نیز دارای تنوع زیستی جالب و زیبایی است. پستاندارانی چون یوزپلنگ، پلنگ، جبیر، قوچ و میش، کل و بز، کاراکال، گربه وحشی، شاه روباه، روباه معمولی، روباه شنی، و پرندگان با ارزشی همچون هوبره، انواع کوکر، زاغ بور کویری، و سایر پرندگان چون کبک و تیهو، غراب، زاغ نوک قرمز، هدهد، چکاوک هدهدی، چکاوک کاکلی، انواع جغد، عقابها، کرکس، دال، و خزندگانی چون مارهای جعفری، تیرمار، شترمار، افعی، افعی شاخدار، بزمنجه ها و انواع مارمولکها و جوندگانی مانند موشها و تشی ها و حشره خوارانی چون خارپشت و خفاش در حال زیست هستند .

پناهگاه حیات وحش نای بندان با وسعت ۱۵۰۰۰۰۰ هکتار با تنوع توپوگرافی کوهستانی، دشتی، شنی، تپه ماهوری کویری و تنوع آبی با شورترین و شیرین ترین چشمه ها، تنوع ارتفاعی از ۶۸۰ متر تا ۳۰۰۹ متر از سطح دریا و نیز تنوع آب و هوایی یعنی وجود گرمترین نقطه در جنوب شرقی کوه نای بند (دیگ رستم) و سردترین نقطه در شمال شرقی کوه نای بند (علی آباد) بزرگترین پناهگاه حیات وحش کشور است که می تواند با اتصال این پناهگاه به مناطق دره انجیر و بافق ایجاد بزرگترین پارک ملی کشور در استان یزد با امکانات لازم تحقق یابد .

وضعیت اجتماعی :

شهرستان طبس مشتمل بر سه بخش مرکزی، دیهوک و دستگردان می باشد. بخش مرکزی به چهار دهستان، و بخشهای دیهوک و دستگردان، هر کدام به دو دهستان تقسیم می شوند. طبس، بزرگترین شهرستان ایران، و مساحت آن ۵۵۳۴۴٫۵ کیلومتر مربع است و تراکم جمعیت در این منطقه بسیار کم (تقریباً برابر ۱/۲ نفر در هر کیلومتر مربع) میباشد، که کمترین تراکم جمعیت در منطقه است، و فاصله بین دورترین روستاهای منتهی الیه شمالی و جنوبی شهرستان بیش از ۴۰۰ کیلومتر می باشد. جمعیت شهرستان (براساس سر شماری سال ۸۲) ۶۵۷۰۱ نفر میباشد، که از این تعداد ۲۹۸۹۹ نفر (حدود ۴۵/۵٪) در شهر طبس و ۳۵۸۰۲ نفر (حدود ۵/۵۴٪) در سایر نقاط سکونت دارند .

سوابق و پیشینه تاریخی :

اولین اقوام ساکن طبس و در واقع اجداد طبسی‌ها دامدار و در غارهای مجاور چشمه سارها ساکن بوده‌اند که هنوز آثاری از آنان باقی است. در دوره هخامنشیان و قبل از آن طبس مرزبان نشین تابع ایالت شاه نشین پارت (خراسان بزرگ) بوده است. در دوره اشکانیان طبس پادگان نظامی مهم مرزهای غربی آنان محسوب می‌شد و گاهی دست بدست می‌شده است. در زمان سلوکیان طبس از نفوذ فرهنگی و یورش نظامی آنها بدور ماند و در عین حال به پادگان بزرگ نظامی ایزد خواست (یزد) باج (مالیات) می‌داد و در دوره ساسانیان طبس همانند دوره هخامنشیان بود. یزدگرد سوم آخرین امپراطور ساسانی در گریز به سمت مرو چند ماه در طبس اردو زد .

در تمام طول این مدت طبس به عنوان پل ارتباطی شرق و شمال شرق با غرب بوده، یعنی راه مهم و سوق‌الجیشی پارت و هگمتانه و شوش و بین‌النهرین به پاسارگاد از طبس می‌گذشته و راهدارها در رباطها و چاپارخانه‌های بسیاری در مسیر آن احداث شده بود که بقایای برخی موجود است. در سالهای ۲۹ هجری قمری سپاه اعراب مسلمانان به فرماندهی عبدالله بن بدیل خزاعی از شمال غرب طبس وارد و قلعه چارده (جوخواه امروز) را متصرف شدند و آماده نبرد با سپاه طبس می‌شدند. مردم طبس صلح خواستند و با ۶۰۰۰۰ درهم خراج سالیانه صلح گردید. این فتح موجب مسرت فراوان عمر بن خطاب، خلیفه دوم شد و دولت ارشد طبس را بعنوان مطلع الفجر و دروازه خراسان نامیدند. در زمان خلافت امیرالمؤمنین مردم طبس به اسلام گرویدند و آن حضرت خراج را به آنان بخشید. در زمان حکومت امویان و مروانیان وضع به همین منوال سپری شد در حالیکه مالیاتهای سختی از مردم گرفته می‌شده است. زیرا کویر سوزان و صعب العبور مرکزی یک مانع طبیعی و سخت برای عبور دادن لشکر و تجهیزات محسوب می‌شد. طبس از حمله مغول آسیبی ندید و پذیرای مهاجرین بسیار بوده است .

در زمان سلجوقیان، اسماعیلیان بر طبس استیلا یافته و قلاع محکمی در کوههای طبس ساختند. طبس در این زمان پایتخت اسماعیلیان قهستان بوده است و نیز مرکز آموزش فدائیان مطلق که مستقیماً از قلعه الموت دستور می‌گرفتند .

سیاحانی چند مثل ناصر خسرو قبادیانی (۴۴۵ هـ.ق.) در آن دوره از طبس بازدید و از زیبایی طبس و حکومت گیلک بن محمد به عظمت یاد کرده و از وجود امنیت بسیار و رعایت دقیق احکام شرع سخن

به میان آوردند. با استیلای تیموریان طبس تابع حراست بوده و سپس با ضعف آن نظام ازبکهای مهاجم چندین بار به طبس یورش آورده و دختران و پسران بسیاری را به قتل رساندند. زیرا در برابر برده شدن و انتقال آنها به بین‌النهرین مقاومت می‌نمودند. در اوایل دوره صفویه مردم طبس سنتی و متعصب بودند و بسختی با شاه اسماعیل صفوی جنگیدند .

بالاخره سلطان شیردم خان از وی امان خواست و از فرماندهان عالی رتبه وی گردید و بعد به صفت بابرخان حاکم هند درآمد. طبس در دوره صفویه مستقیماً تحت نظارت اصفهان بر بلوک بزرگی از شرق کشور حکومت نمود و همواره گروهی قزلباش برای رفع حمله ازبکان و امنیت طریق الرضا (ع) (راه تجاری نظامی اصفهان - یزد - مشهد) در طبس مستقر بودند .

محمد افغان با حمایت مالی و تسلیماتی کمپانی هند شرقی (انگلستان) شهرهای شرقی ایران از جمله طبس را گرفت و سپس به کرمان و اصفهان رفت. طبس بعداً توسط نادرشاه از وجود مهاجمین افغانی پاکسازی و نامبرده حاکم جدیدی از اعراب شیبانی را در طبس به حکومت گمارد که ۷ نسل متوالی تا دوره پهلوی بر طبس حاکم بودند و حاکم نشین طبس از آن دوره تا سال ۱۳۸۰ هجری شمسی تابع خراسان به مرکزیت مشهد مقدس بوده است. قلمرو حکومتی طبس شامل: گناباد، فردوس، بشرویه، بجستان، دستگردان، رباط پشت بادام و قسمتی از شمال کرمان بوده است. از میان امرای شیبانی طبس امیرحسن خان در عمران و آبادی طبس بسیار کوشید. تالار آینه نشان، عمارات باشکوه و منبت کاری، استخرهای آب باشکوه با نوارهای چرخان و طلاکوب یا سیمکوب، باغها و کوشکهای باصفا، خیابان بندی طبس و کانال کشی انهار، هرس درختان بر اساس طرح‌های هندی، احداث آب انبارها، احداث حمام‌های بزرگ و تمیز و مساجد و تکایا و ... از اقدامات وی و دولت یا اعقاب اوست .

در دوره معاصر شکوه و عظمت طبس به فراموشی گذاشته شد. گناباد، بجستان، تون (فردوس) و بشرویه به تدریج از آن جدا شدند، از قلمرو آن کاسته شد، و «حکومت» به «فرمانداری» تنزل یافت . در سال ۱۳۵۵ طبس به عنوان یک شهر باستانی شناخته شده و تغییر و تخریب آثار قدیمی آن ممنوع شد. دو سال بعد، زلزله مخرب ۲۵ شهریور ۱۳۵۷ طبس را بکلی ویران نمود و حدود ۱۰۰۰۰ تن قربانی گرفت. در سال ۱۳۸۰ با تصویب هیأت دولت

شهرستان طبس مشتمل بر دو بخش و هشت دهستان از استان خراسان منتزع و به استان یزد الحاق گردید و به عنوان دهمین شهرستان آن استان شناخته شد. در سال ۱۳۸۱ بخش مرکزی طبس به دو بخش مرکزی و دیهوک تقسیم شد و در حال حاضر شهرستان طبس دارای سه بخش مرکزی، دستگردان و دیهوک می باشد .

مهریز :

شهرستان مهریز با وسعت ۶۷۱۷ کیلومتر مربع در جنوب و جنوب غربی استان یزد واقع گردیده است. این شهرستان دارای یک بخش مرکزی و پنج دهستان می باشد. تاریخ بنای مهریز و اطراف آن مربوط به پیش از اسلام است. بنای مهریز را به مهرنگار دختر انوشیروان نسبت داده اند. آب و هوای شهرستان معتدل و بیابانی بوده و از یک بخش مرکزی و پنج دهستان تشکیل شده است. این شهر به علت دارا بودن مواهب طبیعی به «باغ شهر یزد» معروف شده است .

درباره مهریز :

جغرافیا و اقلیم :

شهرستان مهریز در ۳۰ کیلومتری جنوب شهر یزد، و در همسایگی تفت، بافق، ابرکوه و خاتم قرارداد و ادامه ارتفاعات شیرکوه در بخش غربی این شهرستان موجب تشکیل سفره های غنی آب زیرزمینی و تعدیل هوای آن نسبت به دیگر نقاط استان یزد شده است. این شهرستان دارای یک بخش مرکزی و پنج دهستان به اسامی: ارنان، بهادران، تنگ چنار، میانکوه و خورمیز است. این شهرستان با شرایط خاص جغرافیایی موقعیت طبیعی (دارابودن سراب ها، قله های برف گیر و آب و هوای معتدل کوهستانی) در حاشیه کویر، از مهریز گذشته برای کاروانهای تجاری و افواج نظامی (یزد - فارس و یزد - شرق ایران) شاهراهی حیاتی ساخته است و هم اکنون نیز با قابلیت های تفریحی - گردشگری از جمله چشمه پرآب و زیبای غربال بیز، منطقه تفریحی کوه ریگ و آثار باشکوه تاریخی خشتی و غیره... همواره پذیرای خیل کثیری از گردشگران داخلی و خارجی میباشد .

شهرستان مهریز با داشتن آب و هوای مناسب شرایط بسیار خوبی را برای کشت انواع محصولات باغی و زراعی از قبیل : پسته، گردو، بادام، انجیر، آلو، زردآلو، گندم و جو فراهم آورده است ضمن اینکه این شهرستان یکی از مهمترین مراکز کشت پسته با بیشترین میزان در استان تلقی میشود .

وضعیت اجتماعی :

این شهرستان با وسعت ۱۴۶۸۴ کیلومتر مربع، بر طبق آمار سال ۸۵ دارای جمعیت معادل ۴۴۳۹۱ نفر بوده است. از شمال به شهرستان یزد، از جنوب به استان کرمان و فارس و از شرق به قسمتی از استان کرمان و از غرب به بخش مرکزی نفت و استان فارس محدود می‌شود. مرکز این شهرستان، شهر مهریز است که در ۳۵ کیلومتری جنوب شهر یزد قرار دارد .

به دلیل حاصل‌خیزی اراضی این شهرستان، بیشتر مردم این منطقه به کار کشاورزی اشتغال دارند . یکی از چشمه‌های پر آبی که بخش عمده آب کشاورزی منطقه مهریز و یزد را تأمین می‌کند، چشمه زیبا و تماشایی «غربالبیز» در نزدیکی روستای «مذوار» است. مردم این منطقه در کنار کشاورزی و دام‌داری به صنایع دستی نیز اشتغال دارند. از مهم‌ترین صنایع دستی این شهرستان می‌توان از قالی بافی نام برد. نقشه‌های اصیل فرش مهریز با طرح‌های یزد و کرمان بافته و به بازار عرضه می‌شود. از دیگر صنایع دستی این شهرستان می‌توان آهنگری، سریشم، گیوه بافی، سبذبافی و چاقوسازی را نام برد .

سوابق و پیشینه تاریخی :

وجود بناهای باشکوه اقتصادی (کاروانسراها، باغ‌ها و...) سیاسی - نظامی (عمارات اربابی، قلاع روستایی عظیم و...) مذهبی (مساجد، قدمگاه‌ها، حسینیه‌ها و...) تدافعی - دیده بانی (برج‌های دیده بانی) و سازه‌های عظیم خشتی - آجری زیادی که در سطح این شهرستان پراکنده‌اند، خود گواهی است بر عمران و آبادانی این منطقه در گذشته. متون تاریخی و نسخ خطی، بنای شهر مهریز را که هسته اولیه آن مهرپادین می‌باشد، به «مهرنگار» - دختر انوشیروان ساسانی - نسبت می‌دهند. اما آنچه مهم است با توجه به نقش نگاره‌هایی که بر سنگ‌های کوه ارنان منقش شده است این شهر قدمتی بیش از ۵ هزار سال دارد و نیز پدیدار شدن آثار کهن، با معماری عالی توسط کاوشگران بیانگر این ادعاست. وجود بناهای تاریخی که سیر تحول و دوره‌های معماری را در این شهرستان معرفی می‌کند، همه و همه دال بر غنای فرهنگی و پیشینه آباد تاریخی این منطقه است (بناهای باستانی محوطه غربال بیز اشکانی، قلعه خورمیز ساسانی، قلاع و کاروانسراهای دوره‌های مختلف معماری اسلامی)

میبد :

میبد شهری است در مرکز ایران با پیشینه ای چندین هزار ساله. این شهر دومین مرکز شهری و تجاری استان یزد محسوب میشود و به واسطه بافت تاریخی ارزشمند خود تمام شهر در فهرست آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است. این شهر مرکز زیلوبافی و سفال دستساز ایرانی و پایگاه عمده تولید کاشی میباشد. شهرستان میبد شامل یک بخش مرکزی و دو دهستان بفروئیه و شهیدیه است .

درباره میبد :

جغرافیا و اقلیم :

مخوفترین کویرهای جهان در داخل لگن بزرگ و بسته فلات ایران واقع شده‌اند، که دشت رسوبی و پر دامنه یزد، یکی از حوضه‌های شاخص جغرافیایی آن است. گستره این دشت از دامنه‌های شیرکوه در جنوب آغاز می‌شود و با شیب ملایمی تا کویر سیاه‌کوه در شمال، در مسافتی بیش از یکصد کیلومتر ادامه می‌یابد. شهر میبد در بخش میانی این دشت واقع است. به طور کلی رشته کوههایی که دور تا دور فلات مرکزی را در بر گرفته است سبب شده که دامنه‌های خارجی فلات، از رطوبت بیشتری برخوردار بوده و دامنه‌های داخلی آن خشک باشد. بنابراین کمبود نزولات جوی و آفتاب داغ آسمان صاف ایران، زندگی تب‌آلودی را در حاشیه کویر به وجود آورده است .

میبد در ۱۰ درجه و ۲ دقیقه و ۵۴ ثانیه طول جغرافیایی و ۴ درجه و ۱۴ دقیقه و ۳۲ ثانیه عرض جغرافیایی واقع بوده و ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۱۲۳۴ متر می‌باشد. شهر میبد در شمال غرب شهر یزد، کنار جاده تهران - بندرعباس و راه‌آهن تهران - کرمان و در حاشیه کویر مرکزی ایران قرار دارد. اراضی خاوری آن دشت و هموار است و از سوی غرب به کوهپایه و ارتفاعات جنوبی عقدا منتهی می‌گردد. شهرهای یزد، صدوق و اردکان به ترتیب همسایگان جنوب شرق، جنوب و شمال این شهرستان هستند .

مساحت کل شهر میبد بر اساس طرح هادی، ۱۹/۵ کیلومتر مربع (۱۹۵۲ هکتار) می‌باشد که از این اراضی بخش‌های کشاورزی و باغات ۲۸۲ هکتار، اراضی مسکونی ۲۶۲ هکتار، موات و بایر ۴۵۲ هکتار است .

بررسی میبد و نحوه استقرار آن نشان می‌دهد که توپوگرافی، آبهای تحت‌الارضی و استخراج آب (قنات) در شکل‌گیری شهر نقش مهمی داشته است. میبد در کنار مسیل رودخانه‌های قدیمی و در جوار راه قدیمی ری - کرمان به صورت مجتمع‌های زیستی اولیه شکل گرفته است. این شهر بر روی شیب طبیعی که از جنوب به شمال بوده قرار دارد. این شیب به صورتی است که روستای رکن‌آباد در جنوب شهر حدود ۲۰ متر بلندتر از روستای عشرت‌آباد در شمال شهر است .

وضعیت اجتماعی :

این شهرستان به لحاظ تراکم نسبی جمعیت، بعد از یزد قرار دارد. در حال حاضر جمعیت این شهرستان بالغ بر ۷۳۸۶۸ هزار نفر است. شهرستان میبد بر پایه تقسیمات کشوری که توسط دفتر تقسیمات کشوری وزارت کشور انجام گرفته شامل یک بخش مرکزی شهر میبد و دو دهستان: بفرئی و شهیدیه و ۹۷ آبادی است .

کشاورزی میبد رونق دارد و از دیرباز کشاورزی از کارهای مهم آن بوده است و هنوز بخش بزرگی از زمین‌های پیرامون شهر در محله‌ها به کشت یا به باغ انار اختصاص دارند. در زمین‌های خارج از محدوده‌ی شهری نیز کشت گندم، صیفی، یونجه، پسته، پنبه و دیگر فرآورده‌های کشاورزی رواج دارد. در گذشته کشت‌زارهای پنبه در این ناحیه زیاد بوده است، ولی امروزه به دلیل کمی درآمد اقتصادی آن و کم شدن آب میبد جای خود را به باغ‌های انار و... داده است. مهمترین نقاط دامپروری میبد، آبادی‌های کوهپایه‌ای باختر و روستای حسن آباد است. همچنین شماری مرغداری نیز در میبد وجود دارد که علاوه بر تأمین نیاز ناحیه به دیگر نقاط نیز مرغ صادر می‌شود .

صنایع دستی مردم این دیار زیلوبافی، سرامیک‌سازی، سفال‌سازی، کرباس‌بافی، فرش‌بافی و موتابی است که از گذشته دور در این ناحیه رواج داشته است. همه ساله زیلوه‌های بافت میبد و فرآورده‌های سرامیک‌سازی آن به دیگر شهرهای استان یزد و سایر نقاط ایران صادر می‌شود .

دانشگاه آزاد میبد با بیش از ۴۰۰۰ دانشجو در رشته‌های کارشناسی سرامیک، عمران، حقوق، مترجمی زبان انگلیسی، زراعت، مرتع و آبخیز داری، کامپیوتر و... فعالیت دارد .

سوابق و پیشینه تاریخی :

بر اساس شواهد موجود و یافته‌های بررسی‌ها، بنیاد اولیه شهر میبد متعلق به ادوار کهن تاریخ ایران است. بر اساس یک افسانه، میبد در روزگار «کیومرث» بنیانگذاری شد و نخستین ساکنان این سرزمین یعنی اهالی فیروزآباد، مهرجرد، بیده، میبد و بارجین در دهانه رودخانه‌های قدیمی میبد یا به فاصله‌ای نزدیک از مصب آن‌ها استقرار یافته و از راه آب و دریا به این سرزمین پا گذاشتند. به دلیل آنکه امکان تأمین نیازهای اولیه از جویبارهای دائمی یا فصلی بستر این رودخانه میسر بود. ولی پس از تغییرات اقلیمی و کاهش آب‌های سطحی منطقه، اهالی آن به فنون آب‌یابی و کاریزکنی دست یافتند. «میبد» یکی از نمونه‌های نادر شهرهای باستانی ایران به شمار می‌رود، هرچند که بافت سنتی آن گزندهای فراوان دیده است، اما هنوز بسیاری از پدیده‌ها و عناصر شهری قدیم، مانند راه‌های باستانی، بناها و تشکیلات وابسته به آن، کهن‌دژ، شارستان، بیرونه‌ها و آثار گسترش شهری و بازمانده بناهای کهن را می‌توان در آن تشخیص داد. کهن‌ترین سند هویت تاریخی و آغاز شهرسازی در سرزمین یزد، «نارین قلعه» میبد است. این کهن دژ همچون پیری خسته و خاموش سرگذشت سالیان دراز رنج و آسایش مردمان این دیار را به یاد دارد.

گسترش شهر بر اساس طرح و نقشه سنجیده‌ای صورت گرفت که در آن زمان برای پی‌ریزی یا توسعه شهرها به کار می‌بردند و در همه جای ایران کم و بیش همانند بود. نقشه منظم شهرهای ساسانی بیشتر بصورت شبکه مستطیل مانند با محورهای اصلی متقاطع و فرم چلیپایی بودند که خندق و حصار محکم آن را فرا می‌گرفت. ابتدا و انتهای محورهای اصلی (شاهراه‌ها - شاهکوپه‌ها) به چهار دروازه می‌رسید.

در این دوره، بر اساس یک باور ایرانی بر آن بودند که جهان چهار بخش دارد و شهرها را باید طوری بسازند که درهای آن به چهارسوی جهان گشوده باشد. این چهار سو را "چهارکوستیک" می‌خوانند. طرح گسترش شهر میبد در زمان ساسانیان دارای همین ویژگی‌هاست، تقریباً تمامی شالوده دیوارهای گرداگرد شهر و بخش قابل توجهی از خندق‌ها و دروازه‌های چهارگانه آن هنوز باقی است و با گذشت قرن‌ها و تغییرات گوناگون که غالباً تدریجی و گهگاه سریع و توسط فرمانروایان صورت گرفته است، شبکه اساسی شهر در محدوده "شارستان" هنوز آشکارا قابل شناسایی است.

سکه‌های به جای مانده از دوران پوراندخت ساسانی که در این شهرستان ضرب می‌شد، از جمله اسناد تاریخی است که اهمیت سیاسی و مدنیت شهرستان میبد را در دوران ساسانی نشان می‌دهد.

یزد در گذر تاریخ

یزد، این درانه کویر تالو شگرفش از پس غبار قرن‌ها دیده نواز است، یکی از مراکز مهم فرهنگ و تمدن بشمار می‌رود و در بین سرزمینهایی که انسانهای یکجانشین در پهنه آن عمری چندین هزار ساله را داشته اند، جایگاه خاصی دارد.

اینکه در افسانه های تاریخی بنای اولیه مناطقی از یزد مثلاً میبد را به سلیمان نبی، و یزد را به ضحاک و اسکندر و ابرکوه را به ابراهیم پیامبر نسبت داده اند، خود از نشانه های دیرینگی تاریخ و فرهنگ این سرزمین کهن است.

هر چند که در بیان تاریخ نمی شود به این روایتهای افسانه وار تکیه کرد: اما مجموعه اسناد پراکنده موجود در یزد نیز به سهم خود میراث شایان توجهی از فرهنگ و تمدن کهن و ریشه دار را در این سرزمین معرفی می کند برای مثال دست افزارهای سنگی یافت شده در تره های شیرکوه سنگ نگاره های کوه ارنان و سفالی نه های منقوش کشف شده در نارین قلعه میبد و نیز غارهای متعدد استان و مساکن باستانی و آثار معماری و شهر سازی باستانی و یادگارهای آئین های کهن ایرانی نظیر آئین مهر پرستی و نیایش آناهیتا، که در گوشه و کنار این استان پراکنده است.

سکنی گزینی در این دیار همزمان با آغاز عصر کشاورزی در نقاطی همچون مهر پادین (مهریز) فهرشان، پهره (فهرج)، مرزبانی ایالتها و نگهبانی راههای متعددی را که به سوی ایران می رفته، ایفا کرده است.

یزد در دوره های هخامنشی به ایساتیس مشهور بوده و مرحوم عبدالحسین آیتی محل آن را در دامنه بلندی های مهریز ذکر کرده است، که هرفته و سریزد کنونی بازمانده آن است. در جغرافیای بطلمیوس ایساتیس در دوره هخامنشی از جایگاه استراتژیک و ارتباطی ویژه ای برخوردار بوده و دارای اهمیت نظامی، راهداری و بازرگانی بوده است و تا زمان حمله استراتژیک مقدونی نیز وجود داشته است. روایتی است که اسکندر نام ایساتیس را به کثه تغییر داد و بعدها شهر جدید بر ویرانه های آن بنا

شد می گویند هنگامی که شماری از بزرگان ایران در ری علیه اسکندر برخاستند، وی آنها را دستگیر کرد و همراه خود به فارس برد. چون به ویرانه های ایساتیس رسی، زندانیان را در چاهی زندانی کرد و آن محل را کته نامید که در زبان یونانی به معنی زندان یا شهر کوچک است. اما اسکندر هنگامی که از ری به پارت می رفت، ایالتهای پارس و ماد را گشوده بود. بنابراین خاک یزد را که از جرگه پارس و ماد بیرون نبود، از لحاظ سیاسی بایستی در ردیف سرزمینهای گشوده شده اسکندر مقدونی دانست. یزد در دوران ساسانی رو به توسعه و آبادانی نهاد و از جایگاه اجتماعی و اقتصادی ویژه ای برخوردار گردید. تاریخ نویسان قدیم یزد به اتفاق مطالبی درباره حضور و دخالت شاهان ساسانی به ویژه قباد و انوشیروان و یزد گرد اول در منطقه یزد نوشته اند عمران و آبادی آن را به آنان نسبت داده اند. یزد در ریشه در یسن، پشت و یا یزش، به معنای ستایش و نیایش در زبان فارسی میانه دارد. یزد از یزدان به مفهوم پاک و مقدس و به معنی ذات خداوند نیز می تواند گرفته شده باشد: پس نام کنونی این استان یادگاری است از دوره ساسانی، و می توان آن را شهر آفریننده خوبیها و پاکیها و شهر خدا دانست.

آغاز دوران اسلامی:

یزد به دلیل جایگاه ویژه خود و قرار گرفتن در کنار شاهراه اصلی شرقی غربی ایران باستان، در نخستین سده اسلامی و در زمان خلافت عثمان، به دست مسلمین افتاد و از نیمه دوم قرن اول هجری دو قبیله از اعراب فاتح (بنی تمیم و بنی عامر) در محلی که اکنون کوی عربها نامیده می شود، اسکان یافتند. تا پایان دوره امویان، یزد به دست اعراب اداره می شد. یزد در تاریخ پرفراز و نشیب خود، روزهای تلخ و شیرین بسیار داشت و در گذر زمان و تحت تأثیر عوامل و حوادث گوناگون، دچار آبادیها و ویرانیها گردیده است. تاریخ نگاران از زمان صفاریان، سامانیان و غزنویان اطلاعات چندانی را در اختیار ما قرار نداده اند: اما قرن دوم تا چهارم هجری را (همزمان با احیا دولتهای ایرانی) دوران آسایش و امنیت نسبی و رشد اعتلای نیروهای تولیدی منطقه یزد و احداث و حفر قنات و نهر آبیاری و توسعه اراضی کشاورزی

و باغها می دانند. شاید به دلیل وجود همین امنیت است که در قرن چهارم هجری در زمان استیلای آل بویه بر قسمت‌های غرب و جنوب ایران و عراق، جمعی از علویان به یزد آمدند و در محلی که به کوی حسینیان معروف شد، سکونت گزیدند. سرشناس ترین ایشان امامزاده سید جعفر است که در سال ۴۲۴ هجری قمری وفات یافت و هم اکنون مزارش یکی از زیارتگاه‌های دوران طلایی و شکوفایی یزد در زمان آل کاکویه و اتابکان بود. حکام آل کاکویه در یزد منشأ اثر و باعث خیر و برکت شدند و در توسعه شهر و رفاه عامه سعی فراوان داشتند. مساجد و مدارس چند و قنات‌هایی جهت آبیاری دهان و محلات شهر ایجاد کردند.

ساخت بقعه دوازده امام که قدیمی ترین بنای کتیبه دار استان یزد است و آن را مقبره علاءالدین کالنجار می دانند، احداث یک حصار جدید چهار امیر سردار علاء الدوله به خط کوفی آن نقش شده بود، ایجاد ده گرد فرامرز در حوالی ابرندآباد و نیز محله یعقوبی که تا امروز به همین نام نشان باقی است، از کارهای شاخص این دوره است.

اتابکان در سالهای ۵۳۶ تا ۷۱۸ هجری با وجود نابسامانی و هجوم طوایف بیگانه به کرمان، اصفهان، فارس، به آرامی حکومت کردند. در این دوره یزد در مسیر جنوبی جاده ابریشم قرار داشت و منسوجات مختلفی که مواد اولیه آنها از نقاطی مانند: استرآباد، گیلان و مرو می آمد تولید می شد. دوری از سرحدات، استقرار حکومت آل بویه در اصفهان فارس، رونق مبادلات بازرگانی و قرار گرفتن بر سر راه‌های تجاری و کاروان روحی نواحی مرکزی و جنوبی ایران، موجبات رشد و تکامل شهرنشینی منطقه را در این دوره فراهم آورد. اتابکان به علاقه مندی زینت بیشتری به یزد داده اند و مدرسه و مساجد زیادی در آن بنا کردند. در زمان حمله مغول که با آن عصر سیاهی و شدید ایرانیها آغاز شد، نواحی یزد نیز تحت تأثیرات منفی آن قرار گرفت.

آل مظفر یکی از قدرتمندترین خاندانهای ناحیه یزد بودند. در زمان آنها محله هایی جدید در داخل شهر یزد احداث و هفت دروازه نیز گرد شهر ساخته شد تعمیر قلعه میبید، احداث یک بارو و حفر یک خندق نیز برای آن از اقدامات آنان بود.

آل مظفر آثار زیادی از خود بر جای گذاشتند که مهمترین آنها مسجد جامع فعلی یزد، خانقاه سیدرکن الدین، میدان وقت الساعت، رسدخانه، منار مسجد مهر پائین و منار مسجد جامع ندوشن است.

اکثر هنرمندان و دانشمندان برای در امان ماندن از حملات مغول این شهر را مرکز فعالیت‌های هنری و علمی دوران تیموری دوره اختلال و پریشانی در جنوب ایران بود. به طوری که اصفهان و شیراز صدمه زیاد دیده اند و یزد نیز از این نابسامانی رنج فراوان برد اما در روزگار شاهرخ تیموری خرابیها ترمیم شد حدود هزار واحد مسکونی، تجاری، مدرسه، حمام و کاروانسرا تعمیر شدند. تیموریان دور شهر بارو و خندق و دروازه های جدید ایجاد کرده اند. امیر جلال الدین چخماق در کنار دروازه مهر بجرد مجموعه ی مسجد، خانقاه، به نام مسجد جمعه یزد که در مقابل مسجد جامع آل کاکویه و آل مظفر در کنار، میدان امیرچخماق قرار دارد یکی از مظاهر شکوهمند معماری و از دیدنی های ارزشمند یزد است.

در زمان صفویه یزد به عنوان یک مرکز تجاری و تولیدی دارای اهمیتی خاص شد و در مبادلات بازرگانی رشد کرد در این دوره راه پایتخت (قزوین) از طریق سمنان و خندق به اردکان و یزد می پیوست و کالاهای مناطق شمالی و جنوبی کشور از این طریق مبادله می شد، همچنین راه شاهی اصفهان به یزد و کرمان بعد از پایتخت شدن اصفهان ساخته شد و رباطهایی زیبا و بزرگ چون رباط میان راه عقدا تعمیر شد و رباط زیبای قلعه خرگوش در کنار بایان گاوخونی ساخته شد. از مهمترین آثار تاریخی دوران صفویه می توان به مدرسه شفیعیه و رباط خوش طرح و زیبای زین الدین اشاره کرد.

در جریان هجوم افغانه صنعت و تجارت یزد لطمات فراوان دید. باروی کار آمدن نادرشاه افشار و بیرون راندن افغانها از ایران محمد تقی خان به حکومت یزد منصوب شد. وی و فرزندانش در یزد مجموعه ای از بازارها، کاروانسراها و عمارتها را بنا کردند که مهمترین آنها باغ دولت آباد و بادگیر بلند و زیبای آن و عمارت جنت آباد است. میدان و بازار خان نیز از دیگر کارها و آثار این خانواده در حدود ۱۸۰۰ کارگاه و ۶۰۰۰۰ کارگر ابریشم باف در یزد وجود داشت. انتقال آرام حکومت از زندیه به قاجاریه باعث شد این خطه از آسیبهای جنگ های داخلی در امان بماند. در این زمان شهر یزد به شهر امانت داران معروف شده بود: زیرا اموال بازرگانان به شدت محافظت می شد. از این دوره خانه های زیبایی چون خانه محمودی، خانه رسولیان و خانه مودت باقی مانده است نیز آتشکده، دخمه و معبد چک چک زرتشتیان مربوط به این دوره می باشد.

در دوره پهلوی اول و دوم تغییراتی در کالبد فضایی شهر یزد روی داد، از آن جمله خیابانها، بلوارها و میدانهایی در همان دوره در یزد ساخته شد که به هیچ وجه با بافت قدیم و تحولات کالبدی گذشته این

شهر هماهنگ نشده بود و لذا ساخت فضایی و معماری شهر را به طور روشنی مخدوش نمود.

مکان های تاریخی یزد

نام مکان تاریخی: محله های قدیمی

آدرس: بافت سنتی یزد

توضیحات:

آنچه به وضوح می توان در هنر معماری یزدی در یافت هنر زیستن و یا به عبارتی همزیستی مسالمت آمیز با طبیعت خشن و قهر کرده می باشد که با سخت کوشی، پشتکار و قناعت، نوع دوستی و... نموده ها و نهادهایی را در عرصه شهرسازی و معماری به عرصه وجود کشانیده که نظر هر بیننده ای را به خود جلب و ذهن او را به ژرفای تفکر و تعمق می کشاند. نمونه بارز این معماری محله «فهادان» یا «یوزداران» می باشد که در گویش محلی جنگل با محله یوزداران نامیده می شود. قدمگاه منصوب به امام رضا (ع) در این گذر واقع شده است. از دیگر محله های مهم یزد می توان به محله سر جمع، محله یعقوبی، محله سر دو راه، محله مصلی، محله قلعه کهنه، محله لب خندق و... اشاره کرد.

نام مکان تاریخی: مسجد جامع کبیر

آدرس: خیابان امام خمینی، خیابان مسجد جامع

توضیحات:

این مسجد یکی از با ارزش ترین میراث هنری و گنجینه ای از معماری اسلامی است. بانی ساختمان اصلی مسجد را علاء الدوله گرشاسب آل بویه- قرن ششم هجری- می دانند ولی مسجد کنونی مربوط به آل مظفر و تیموریان قرن هشتم و نهم هجری است. از امتیازات هنری و معماری این مسجد می توان قدرت و استواری کاشیکاری های نفیس و جالب، سر در بلند، دو کتیبه نفیس یکی به خط کوفی و دیگری به خط ثلث بر روی کاشی لاجوردی معرق در کنار سر در با شکوه، دو مناره زیبا و تزئینات کاشیکاری شده، دیوارهای داخلی شبستان و زیر گنبد و خارج را نام برد.

ارتفاع مناره های آن حدود ۴۸ متر و ارتفاع سر در آن در حدود ۲۴ متر می باشد.

نام مکان تاریخی: مجموعه امیرچخماق

آدرس: تقاطع خیابان امام خمینی و سلمان فارسی

توضیحات:

امیر جلال الدین چخماق از سرداران و امرا شاهرخ تیموری و حاکم یزد با همکاری همسر خود فاطمه خاتون در جهت آبادانی یزد مجموعه ای شامل تکیه، میدان، حمام، کاروانسرا، خانقاه، قناد خانه، چاه آب سرد و از همه مهمتر مسجد امیرچخماق را بنیان نهادند. سنگ نصب شده در کرباس مسجد به طرف میدان و نقر وقفنامه بر آن به خط نسخ، شبکه های ظریف از کاشی های معرق دور خارجی گنبد محراب صفحه اصلی با طاقنمای مقرنس کاری و... این مسجد را از نظر مرتبه زیبایی بعد از مسجد جامع قرار داده است. این بنا مسجد جامع نو نیز نامیده و در قرن هشتم هجری قمری بنا نهاد شده است.

نام مکان تاریخی: مسجد شاه طهماسب

آدرس: یزد، میدان بعثت

توضیحات:

بانی بنای قدیمی این مسجد بیگم دختر شاه طهماسب صفوی است که به همسری نورالدین میرمیران از خاندان شاه نعمت الله در آمده، از بنای قدیمی آن چیزی بر جای نمانده مگر دو سنگ مرمر یکی در محراب و دیگری بر ستون میدان.

نام مکان تاریخی: مسجد ملاسماعیل

آدرس: یزد، خیابان قیام

توضیحات:

این مسجد بزرگ در جنوب میدان خان قرار گرفته است و اثر همت والای ملاسماعیل عقدائی در سال ۱۲۲۲ می باشد.

این مسجد مشتمل است به ایوان وسیع با دهنه ۱۵/۷۵ متر و شبستان با ۳۲ ستون و گنیدهای بسی

عالی، نقش و نمای آجری در درگاهها و گاهی تلفیق شده به کاشی و سنگ و مکتوب در طرف چپ بالای در بزرگ ورودی با مطالبی با خط نستعلیق و سنگ لوحه های مختلف.

نام مکان تاریخی: مسجد ریگ

آدرس: یزد، خیابان قیام

توضیحات:

این مسجد که کاروانسرای مخروبه بوده است، توسط امیرمعین الدین اشرف بنا گردید. منار گلی مزین به کاشی با خطوط نقوش هندسی، قفسه ای چوبی در بالای منار کتیبه خط ثلث بر کاشی معرق در سه طرف سردر، در کنده کاری دو لنگه ای کاشی های شش ضلعی فیروزه ای با حاشیه های سیاه و سفید مرسوم قرن نهم هجری در بدنه محراب و طاقنمای محراب با گچ کاری مقرنس از برجستگی های مهم این مسجد به شمار می رود.

نام مکان تاریخی: مسجد فرط

آدرس: یزد، خیابان امام خمینی، پشت بازار خان

توضیحات:

مسجد کوچکی واقع در محله دارالشفاء که گفته شده بعد از خروج ابومسلم در خراسان و تسلط او بر یزد آن را ساخت و امام رضا (ع) هنگام سفر از مدینه به خراسان در این مسجد عیادت نموده است. براساس سنگ محراب آن زمان احداث آنها را هشتصد تا نهصد سال قبل تخمین می زنند.

نام مکان تاریخی: برج و باروی قدیمی شهر یزد

آدرس: یزد، خیابان سید گل سرخ، خیابان فهادان

توضیحات:

حصار قدیمی شهر یزد در سه قسمت و سه دور به شرح زیر بنا گردیده است:

- شاهزاده فاضل و قلعه کهنه (دوره آل مظفر)

- مالمیر (مادر امیر) (دوره اتابکان)

- فهادان و سید گلرخ (اوره ابوجعفر کاکوئیّه)

نام مکان تاریخی: امامزاده جعفر

آدرس: یزد، بلوار امامزاده جعفر

توضیحات:

امامزاده جعفر از نوادگان امام صادق (ع) و مهمترین زیارتگاه مورد احترام مردم یزد، در محله قدیمی مصلی عتیق واقع شده است. وی در زمان خلافت متوکل عباسی از مدینه به یزد مهاجرت کرده و به شاگردی در دکان آهنگری پرداخت. وی در سال ۴۲۴ هجری قمری درگذشت و در محل فعلی دفن شد.

نام مکان تاریخی: آب انبار حاج یوسف

آدرس: یزد، خیابان قیام، پشت حسینیه حاج یوسف

توضیحات:

این آب انبار در زمان قارجاریه بنا نهاد شده است و با دو دهانه ورودی با کاربردی آجری در محله حاج یوسف و سر پلک را مشروب می نموده است.

نام مکان تاریخی: مسجد چهل محراب

آدرس: یزد، خیابان سید گلرخ، کوچه شهید میرزاده

توضیحات:

این بنا در قرن هفتم هجری توسط خواجه شمس الدین محمد بنا شده است. علت شهرت آن به چهل محراب آن است که در آن چهل محراب کاشی تعبیه شده بود. در حال حاضر فقط شش قطعه کاشی از محراب باقی مانده است.

نام مکان تاریخی: خانه مرتاض

آدرس: یزد، خیابان شهید رجائی

توضیحات:

این بنا در زمان قاجاریه بنا شده است.

نام مکان تاریخی: مدرسه ایرانشهر

آدرس: یزد، خیابان شهید رجائی

توضیحات:

تأسیس سال ۱۳۱۵ هجری خورشیدی

نام مکان تاریخی: بقعه سید شمس الدین

آدرس: یزد، بلوار امامزاده جعفر

توضیحات:

این بنا در سال ۷۶۷ هجری قمری بنا شده است و دارای ایوان بلند، نقاشی و تزئینات گچ بری می باشد. ایوان بلند آن دارای کاشی کاری معرق و رنگارنگ است. در وسط سقف ایوان بلند ترنجی بزرگ و در گوشه های سقف گل و بوته های زیبایی نقش داده شده است. در داخل ایوان سنگ قبر مرمری، مربوط به بهاء الدین فراش موجود است که تاریخ ۸۵۰ را نشان می دهد.

نام مکان تاریخی: آب انبار مسعودی

آدرس: یزد، خیابان شهید رجائی

توضیحات:

این آب انبار در زمان پهلوی توسط میرزا مرتضی مسعودی بنا گردیده است.

نام مکان تاریخی: مسجد جامع فهرج

آدرس: فهرج

توضیحات:

این مسجد که در ۳۰ کیلومتری شرق یزد قرار گرفته، از خشت و گل ساخته شده است. تاریخ بنای آن به صدر اسلام باز می گردد. این مسجد در تاریخ معماری اسلامی- ایرانی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. ستونهای قطور و پوشش طاق آن از نوع بیز گهواره ای است و مناره مسجد که از گل ساخته شده است به دوره های بعدی مربوط می شود.

نام مکان تاریخی: بقعه سید رکن الدین

آدرس: یزد، خیابان امام خمینی، خیابان مسجد جامع

توضیحات:

این بنا در سال ۷۲۵ هجری قمری بنا نهاده شده است و محل دفن سیدرکن الدین محمد قاضی می باشد. این بنا دارای گنبد، گچ بریهای خطوط اسلیمی داخل ایوان بلند و مقرنس های چهار گوشه بنا و محراب بلند می باشد. در داخل بقعه آثار تزئینات آجر کاری و خطوط کوفی و نستعلیق بر دیوارها و حتی در قسمت سقف که با آب رنگ نقاشی شده است به چشم می خورد.

نام مکان تاریخی: بقعه شیخ احمد فهادان

آدرس: یزد، خیابان فهادان

توضیحات:

این بقعه مدفون شیخ احمد و برادرش از اهالی اسفنجرد است. این دو از عرفای زمان خویش بودند که به یزد آمدند و در محله فهادان سکنی گزیدند. از بنا اصلی آن تنها گنبدی آجری با بادگیرهای کاشی کاری مربع شکل و محراب کاشی کاری شده معرق باقی مانده است.

نام مکان تاریخی: بقعه دوازده امام

آدرس: یزد، خیابان فهادان

توضیحات:

این بقعه مشتمل بر دوازده گنبد منفرد در سال ۴۲۹ هجری به دستور ابوسعید و ابویعقوب از امرای
علاء الدوله فرامرز ساخته شد. در این بقعه کتیبه ای به خط کوفی بالای سر درگاه نمای که در حاشیه
از نقوش گل و بوته قرار دارد و سنگ قبر فخرالدین اسفنجردی از مشایخ بزرگ قرن هشتم به اندازه
۶۰×۹۲ که در محراب نصب است توجه بینندگان را به خود جلب می کند.

نام مکان تاریخی: خانه حاج کاظم رسولیان

آدرس: یزد، خیابان امام خمینی، دانشکده معماری

توضیحات:

این خانه که بیش از یک قرن از عمر آن می گذرد، در محله سهل بن علی یزد واقع شده است که
شامل دو بخش متمایز به صورت بیرونی و اندرونی است. حیاط بیرونی محل پذیرایی از میهمانان و
برگزاری مراسم روضه خوانی امام حسین (ع) بوده است. اتاق بزرگ ارسی با شیشه های رنگی، حوض
خانه، تالار زیرزمین و بادگیر فضای اصلی بیرونی را تشکیل می دهد.
حیاط اندرونی بخش که کاملاً خصوصی خانه است شامل سه دری ارسی تالار کلاه فرنگی و بادگیر
است که پیرامون حیاطی بزرگ و مشجر با حوضی وسیع در میان آن قرار گرفته است. این خانه یکی از
خانه های ارزشمند یزدی است.

نام مکان تاریخی: شاهزاده فاضل

آدرس: یزد، خیابان امام خمینی، بعد از بازار خان

توضیحات:

این زیارتگاه را قبل فضل بن موسی از فرزندان امام موسی کاظم (ع) دانسته اند ولی برخی از
مورخین نسبت به صحت آن شک و تردید نموده اند، گفته است. برخی از مورخین این مکان را مزار پیر

برج می دانند و از این جهت مورد احترام زرتشتیان می باشد.

نام مکان تاریخی: خانه عربها

آدرس: یزد، خیابان فهادان

توضیحات:

مجموعه ای است از دو خانه بزرگ و کوچک واقع در سر قدمگاه محله فهادان نزدیک مسجد چهل محراب و به حاج میرزا احمد عرب تعلق دارد. تزئینات داخلی خانه بزرگ شامل سردرهای مقرنس پنج دری، راهرو و درها و همچنین گچ بری رفها و جاسازی در آنها است. تزئینات داخلی خانه کوچک شامل اتاق آینه کاری، نقاشی رنگی دیوارها، درهای ابزار سازی گچ بری بدنه دیوارهای حیاط و... است. تاریخ نقاشی یکی از اتاقها سال ۱۲۸۱ هجری است. خانه کوچک این مجموعه در سال ۱۲۹۸ هجری ساخته شده است.

نام مکان تاریخی: خانه ملک التجار

آدرس: یزد، خیابان قیام، کوچه گل چینان

توضیحات:

این خانه نمونه در حدود ۱۲۰ سال قبل در یکی از بازارهای مهم شهر ساخته شده است و متعلق به ملک التجار است. مدخل خانه به اسلوب روزگار خود دارای کوچه ای دراز و باریک با دیوارهای بسیار بلند است. تزئینات داخلی اتاقهای آن دست کمی از خانه های قدیمی دیگر ندارد. نقاشی اتاقهای این خانه کار یک نقاش شیرازی است که از حیث اسلوب کاملاً با نقاشیهای عمارت نارنجستان شیرازی همسان است. این خانه در حال حاضر به مهمانسرای سنتی تبدیل شده است.

نام مکان تاریخی: مدرسه ضیائییه (زندان اسکندر)

آدرس: یزد، خیابان فهادان

توضیحات:

این ساختمان به زندان اسکندر مشهور می باشد و متعلق به قرن ۶۳۱ هجری قمری است و بانی آن شرف الدین علی رضی است. این مدرسه در محله فهادان و در مجاورت بقعه دوازده امام قرار دارد.

نام مکان تاریخی: خانه لاریها

آدرس: یزد، خیابان فهادان

توضیحات:

این خانه در سال ۱۲۸۶ قمری ساخته شده است و مالک آن حاج ابراهیم لاری بوده است، در قدیم به عنوان خانقاه نعمت اللهی از آن استفاده می شده است. مساحت آن حدود ۱۷۰۰ متر و زیربنایی معادل ۱۲۰۰ مترمربع را داراست. درها، پنجره ها، ارسی ها، اتاقهای آینه کاری و نقاشی شده آن از یکی از نمونه های زیبا و عالی خانه های اعیانی قرن سیزدهم است.

نام مکان تاریخی: دخمه زرتشتیان

آدرس: یزد، صفائییه، انتهای خیابان تیمسار فلاحی، انتهای بلوار شهیدان اشرف

توضیحات:

دخمه در فرهنگ فارسی به معنای گورخانه گبرا می باشد. این دخمه در انتهای جنوبی شهر یزد در حوالی منطقه صفائییه در بالای تپه ای نسبتاً مرتفع وجود دارد که یکی قدیمی تر به نام هانجکی هاتریا (زرتشتی هندی الاصل) و دیگری که جدیدتر است به نام گلستان معروف است. در وسط این دو دخمه چاله ای سنگی وجود دارد که زرتشتیان مردگان خود را در آن می انداختند. این اثر مربوط به دوره قاجار می باشد.

نام مکان تاریخی: آتشکده زرتشتیان

آدرس: یزد، خیابان آیت الله کاشانی

توضیحات:

یکی از اماکن مربوط به زرتشتیان آتشکده آنها است. این بنا در خیابان آیت الله کاشانی واقع گردیده و شامل ساختمان و باغ مشجری است که در قرن اخیر ساخته شده است. در این محل آتش مقدس که برای زرتشتیان محترم می باشد و دارای قدمتی چند ساله بوده و باید همیشه روشن نگه داشته شود، نگهداری می شود. شایان ذکر است که قدمت آتشکده به ۱۵۰۰ سال می رسد. ساختمان اصلی در وسط حیاط و بر بلندی قرار دارد و آن را درختانی همیشه سبز احاطه کرده اند. حوضی مدور و بزرگ در محور ورودی بنا به آن زیبایی خاصی بخشیده است. آتش در محفظه ای بلندتر از سطح زمین در اتاقی نسبتاً وسیع و دور از تابش خورشید قرار گرفته و اتاق هایی برای مراسم نیایش پیرامون آن طراحی شده است.

نام مکان تاریخی: حمام خان

آدرس: یزد، خیابان قیام، میدان خان

توضیحات:

حمام خان به گرمخانه نور نیز شهرت دارد، سابقه احداث حمام به سال ۱۲۱۲ هجری قمری بر می گردد و در تاریخ ۱۳۴۲ هجری قمری مورد تجدید بنا و تزئینات قرار گرفته تزئینات حمام خان بسیار ساده بوده است به طوری که مهمترین تزئین آن نقاشی های بخش شاه نشین می باشد. مساحت حمام ۱۱۷۰ مترمربع و زیر بنای آن ۹۰۰ مترمربع می باشد.

نام مکان تاریخی: باغ دولت آباد

آدرس: یزد، انتهای خیابان شهید رجائی

توضیحات:

باغ دولت آباد یکی از باغهای معروف ایرانی است که در زمان محمد تقی خان (دوره زندیه) طراحی و ساخته شده است. این باغ از قناتی به همین نام مشروب می شود و جریان آب در باغ استخوان بندی

طراحی آن را تشکیل می دهد. عناصر متشکله مجموعه چنین است: عمارت سر در جنوبی، شتر خان و اصطبل ها، عمارت حرمسرا و عمارت هشتی بادگیر، آشپزخانه، عمارت بهشت آئین، عمارت تالار آئینه سر در اصلی و آب انبار دو دهانه. جالب ترین بنای مجموعه را عمارت هشتی و بادگیر تشکیل می دهد که تلفیق جریان آب و هوا به زیباترین شکل صورت گرفته است. بادگیر باغ دولت آباد با ۳۳ متر بلندی از سطح زمین شاه کار مهندسی و نبوغ معماران یزدی است.

نام مکان تاریخی: بازار خان

آدرس: یزد، خیابان قیام

توضیحات:

ساخت این بازار به زمان ناصرالدین شاه قاجار برمی گردد. ساختار متفاوت و عرض متباین آن حکایت از ساخت تدریجی آن دارد. ۲۵۸ متر طول دارد و ارتفاع بازار ۴ تا ۶ متر متغیر است. در بخش شمالی- جنوبی ۵۳ مغازه و در بخش شرقی- غربی ۱۰۰ مغازه وجود دارد.

نام مکان تاریخی: آب انبار شش بادگیری

آدرس: یزد، خیابان دهم فروردین، کوچه آب انبار شش بادگیری

توضیحات:

برای شهرهای کویری همچون یزد ارزش آب بیش از هر جای دیگر احساس می شود. در این شهر بیش از ۷۵ آب انبار وجود دارد. این آب انبار دارای شش بادگیر می باشد و ۱۸۰ سال پیش در دوره قاجار ساخته شده است. از ویژگیهای مهم این اثر تاریخی دو دهانه بودن این آب انبار است که دارای تزئینات مقرنس کاری می باشد و دارای ۵۵ پله ورودی در قسمت جنوبی است که بین پله ۲۵ و ۲۶ از بالا یک هشتی با سنگ فرش آجری قرار دارد.

نام مکان تاریخی: میدان وقت و ساعت

آدرس: یزد، خیابان امام خمینی، خیابان مسجد جامع

توضیحات:

این میدان در نیمه دوم قرن هشتم ساخته شده است.

نام مکان تاریخی: بازار زرگری

آدرس: یزد، خیابان قیام

توضیحات:

قدمت آن به قرون دوازده یا سیزده هجری قمری می رسد. طول بازار ۹۴ متر و عرض آن ۳ متر با

ارتفاع ۶ متر می باشد. تعداد ۵۳ باب مغازه در این بازار وجود دارد.

نام مکان تاریخی: بقعه سهل بن علی

آدرس: یزد، خیابان سلمان فارسی

توضیحات:

این بقعه بر مزار شیخ جمال الاسلام عارف بزرگ در سال ۴۸۰ بنا شده است.

نام مکان تاریخی: ساباط ها

آدرس: بافت قدیمی و بازارهای شهر یزد

توضیحات:

یکی از ویژگیهای بازار محله های قدیمی یزد کوچه ها و گذرگاههای سر پوشیده آن هستند که به آنها ساباط گفته می شود. هدف از طراحی ساباط این بوده است که انسان گرما زده کویر را دمی در زیر سایه خود از تابش نور خورشید در امان دارد. در خیلی از ساباط های ورودی ؟ خانه یکی است. ؟ یگانگی از نظر افزایش همبستگی محله ای حائز اهمیت است معمولاً پشت بام ساباط ها مورد استفاده خانه های همجوار قرار می گیرند. در برخی از کوچه های بن بست که دارای ساباط است در قسمت

ورودی آن در می محکم گذاشته می شده است. به این گونه فضاها در بند گفته می شود.

نام مکان تاریخی: کارخانه اقبال

آدرس: یزد، خیابان شهید مطهری، نرسیده به چهارراه فرهنگیان

توضیحات:

نخستین جلوه صنعت ریسندهی و بافندگی جدید در یزد کارخانه اقبال است که در سال ۱۳۱۲ شمسی راه اندازی شده است. این ساختمان در زمینی با زیربنای حدود ۷ هکتار احداث شده است. قسمتهای مختلف کارخانه مانند تالار اصلی، حیاط، انبارها، ساختمانی مجزا به مدیریت، کلاه فرنگی ها، سردر ورودی با آجر کاری بسیار زیبا و... واقعاً دیدنی و کم نظیر است. هم اکنون، این بنای تاریخی و زیبا محل فعالیت پارک علم و فناوری یزد می باشد.

نام مکان تاریخی: کنیسه کمال

آدرس: یزد، خیابان امام خمینی، ابتدای خیابان مسجد جامع

توضیحات:

اصطلاح کنیسه به معابد یهودیان اطلاق می شود. کنیسه کمال یکی از معابد قدیمی کلیمیان (یهودیان) یزد است که با سبک معماری دوره صفویه و ویژگی های معماری خاصی ساخته شده است. کتیبه ها و زبان عربی از جمله جای مانده در این بناست.

نام مکان تاریخی: قلعه اسدان (ستی پیر)

آدرس: یزد، انتهای خیابان امام خمینی، ابتدای بلوار دهه فجر

توضیحات:

این قلعه دژی است کهن که بخشی از آن زیارتگاه زرتشتیان است و در صحرای مریم آباد انتهای شمال شرقی شهر یزد واقع شده است. هر ساله روز اشداد باستانی (۲۴ خرداد)، وقت زیارت این مکان تعیین شده و زرتشتیان در این مکان گرد هم می آیند و مراسم عبادت و نیایش پروردگار به جای می

آورند. زرتشتیان این مکان را «ستی پیر» می نامند.

معرفی موزه های استان یزد:

الف) موزه های وابسته به سازمان میراث فرهنگی و گردشگری:
موزه آئینه و روشنایی:

این محل که پیش از انقلاب اسلامی گفته می شود که به عنوان باغ و خانه یکی از سرمایه داران یزد مورد استفاده بوده است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی با استفاده به فتوای چهارمین شهید محراب حضرت آیت الله صدوقی به عنوان موزه قصر آئینه مورد استفاده عامه مردم قرار گرفت.

سبک معماری این ساختمان ترکیبی است از معماری سنتی و معماری اروپایی و شامل: اتاق هایی ر
وبه استخر یا نشیمن بهاری، اتاق خواب، قسمت شاه نشین، حوضخانه و سرویس است.

قدمت قدیمی ترین قسمت ساختمان که با مصالح سنتی ساخته شده در حدود ۶۰ سال و از
احداث درون پهلوی است مساحت کل زمین ۸۱۷۴۰ مترمربع و زیربنای آن ۸۳۷ مترمربع است.

در حال حاضر این مکان به عنوان موزه تخصصی آئینه و روشنایی مورد بازدید علاقمندان است و
اشیاء نمایش گذاشته و به صورت زیر دسته بندی می شوند:

- اشیاء روشنایی پی سوز شامل: نصبی، آویز، پایه دار، دستی

- شمع سوز شامل: نصبی، آویز، پایه دار، دستی

- نفت سوزها

- گاز سوزها

- برق سوزها

- مجموعه آئینه ها

- نشانی: خیابان کاشانی روبروی پارک هفت تیر

- شماره تماس: ۸۲۴۰۰۱۰

- تعداد اشیاء: ۱۲۴ مورد

ب) موزه های وابسته به سایر سازمانها و یا بخش خصوصی

موزه آب:

این موزه در راستای معرفی ارزشهای فنی، مهندسی، هنری، فرهنگی و تاریخی یزد و همزمان با برگزاری نخستین همایش بین المللی قنات در اردیبهشت ۷۹ در محل خانه کلاهدزوها افتتاح شد. این بنا به وسعت ۷۲۰ مترمربع و متعلق به دوره قاجار می باشد. اشیاء موجود در این موزه شامل: وسایل حفر قنات، ابزار و ادوات اندازه گیری حجم آب، وسایل تأمین روشنایی در قنات، اسناد و مدارک خرید و فروش آب، وقف نامه های قدیمی، کتابچه میراب ها و اسناد توزیع آب و... می باشد.

- نشانی: میدان شهدا، ابتدای خیابان قیام

- شماره تماس: ۶۲۶۸۳۴۰

- سال تأسیس: ۱۳۷۹ - تعداد اشیاء:

موزه اسناد و نسخ خطی میرزا محمد کاظمینی

در میان آثار هنری ارزشمندی که از پشتیبانی به یادگار مانده نسخه های خطی با پشتوانه معنوی از جایگاهی بس والا برخوردار است زیرا هم از نظر علمی و هم به لحاظ ظاهری گواه دانش فرهنگ و هنر ملت است و تاریخ و سیر تکامل فرهنگ و هنر را می توان به گونه ای واقعی در اوراق نسخه های خطی مشاهده نمود.

مجموعه اسناد و نسخ خطی آقای میرزا محمد کاظمینی شامل صدها سند تاریخی و کتب خطی در موضوعات گوناگون، به ویژه علوم قرآنی و ادبی می باشد و از آثار ارزشمند این گنجینه گران سنگ می توان به قرآن مجید مربوط به سده هفتم هجری، نسخه ای از دیوان حافظ سده نهم هجری، شجره نامه آدم تا خاتم و سلسله سادات عریضی دو اصفهان به طول ۳۶ مترمربع اشاره کرد.

- نشانی: بلوار امامزاده جعفر جنب امامزاده

- شماره تماس: ۶۲۲۱۴۸۴

- سال تأسیس: ۱۳۸۲ - تعداد اشیاء: ۸۰۴۰

موزه وزیری

در این موزه آثار تاریخی فرهنگی زیر مورد بازدید علاقمندان قرار می گیرد.
کتب و قرآن های نفیس خطی، اسناد و قباله ازدواج، وقف نامه ها، سکه های ضرب یزد از قرن ۷ تا دوره قاجار، فرمان های سلاطین و حکام، رجال و ابنیه های تاریخی، ترمه پارچه و ظروف سرامیک و مسین.

- نشانی: خیابان شهید چمران، طبقه فوقانی کتابخانه مروج

- شماره تماس: ۶۲۴۷۸۸۸

- سال تأسیس: ۱۳۷۸ - تعداد اشیاء: ۸۲۷

موزه سکه و مرد شناسی حیدرزاده

موزه سکه و مردم شناسی حیدرزاده در خانه عرب زاده که از بناهای قدیمی دوره قاجاریه است راه اندازی شده از ویژگیهای منحصر به فرد این بنا گچبریهای زیبا با نقوش اسلیمی منقوش به اشعار مذهبی واقعه کربلا، تالار بزرگ و کاربندیهای بالای درب های مجاور به حیاط، گنجینه های زیبای چوبی و کرباس ورودی با گچبری زیبای سقف آن است.

اشیاء این موزه شامل مجموعه قفل، زینت آلات نقره، تسبیح، زنجیر، انگشتر، ترازو قیان، منقل و سماور، قباله معاملات ملکی و نامه های مختلف، اشیاء با ارزش مردم شناسی و...

- نشانی: خیابان امام، گذر اصلی محله فهادان، روبروی پاسگاه بافت قدیم، کوچه بیت الزهرا

- شماره تماس: ۶۲۱۹۱۱۱

- سال تأسیس: ۱۳۸ - تعداد اشیاء: ۴۸۰

موزه علوم یزد

این مرکز آموزشی- پژوهشی به عنوان اولین موزه وابسته به آموزش و پرورش همواره پیشگام در ارائه امکانات فن آوریها و تکنولوژی آموزشی بوده است. فضای موزه دو بخش است، قسمتی در بخش تحتانی دبیرستان ایرانشهر در مساحتی حدود ۳۵۰۰ مترمربع که قدمت آن به سال ۱۳۱۴ هجری شمسی بر

می گردد. طراح ساختمان معمار معروف فرانسوی اندازه گذار است. قسمتی دیگر در یک ساختمان قدیمی با معماری زیبا به مساحتی حدود ۱۵۰۰ مترمربع که هر دو بخش به هم متصل است. این موزه از بخشهای متنوعی همچون بخش علوم طبیعی شامل زیست گیاهی و جانوری- زمین شناسی با اکوسیستمهای بسیار زیبا و متنوع بخش فیزیک شامل پدیده های فیزیکی، فن آوری اطلاعات، انرژی های نو، صوت و... بخش نجوم شامل رصدخانه، افلاک نما.

- بخش ریاضی شامل مدل‌های مختلف کار با ریاضی، رایانه و...

- نشانی: میدان امام حسین، بلوار دانشجو، اداره کل محیط زیست

- شماره تماس: ۸۲۵۳۰۳

- سال تأسیس: ۱۳۸۳ - تعداد اشیاء:

موزه تاریخ طبیعی مرکز مطالعات زیست محیطی

این موزه در اداره کل حفاظت و محیط زیست استان افتتاح شده است هدف از تأسیس این موزه آشنایی اقشار مختلف جامعه به ویژه دانش آموزان، دانشجویان و ... با گونه ها مختلف جانوری استان و کشور و انواع مختلف پرندگان، آبی، کنارآبی، شکاری و ... می باشد.

-نشانی: میدان امام حسین - بلوار دانشجو - اداره کل محیط زیست

-شماره تماس: ۸۲۵۳۰۳

-سال تأسیس: ۱۳۸۳ - تعداد اشیاء:

موزه پست میبد

در این موزه که توسط اداره کل پست استان در محل تاریخی چاپارخانه میبد برپا شده است تمبرهای یادبود از زمان قاجاریه تاکنون، پاکت نامه های قدیمی، ترازوهای قدیمی، امهار پستی، صندوقهای پستی، تجهیزات و وسایل ارتباطی شبکه مخابرات استان از گذشته تاکنون به نمایش گذاشته شده است.

-نشانی : بلوار قاضی میرحسین - جنب کاروانسرای میبد - چاپارخانه میبد

-شماره تماس - :

-سال تأسیس : ۱۳۸۴ - تعداد اشیاء- :

مشاهیر یزد

ابوالفضل رشید الدین میبدی

مترجم و مفسر نامدار و صاحب سبک نیمه اول قرن ششم هجری و صاحب تفسیر مشهور کشف الاسرار و عده الابرار با ترجمه و تفسیر عارفانه به زبان شیوه ای پارسی.

شرف الدین علی یزدی

مورخ، شاعر، نویسنده و ریاضیدان معاصر امیر تیمور گورگانی، متوفی به سال ۸۵۰ هجری شمسی صاحب اثر صفوی و صاحب دیوانی مشتمل بر قصاید، غزلیات، رباعیات و سه مثنوی خلدبرین، فرهاد و شیرین و ناظر و منظور است.

لطافت و سوزناکی اشعار وحشی در ادبیات فارسی شهره خاص و عام است.

آیت الله حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی

شخصیت بلند آوازه جهان شیعه در دو قرن اخیر، بنیانگذار حوزه علمیه قم، استاد عالیقدر حضرت امام خمینی (ره) و بسیاری از مراجع و اندیشمندان اسلامی معاصر است. وی به سال ۱۲۷۶ هجری در مهرجرد میبد متولد شد و به سال ۱۳۵۵ هجری قمری در قم دیده به جهان فرو بست.

میرزا محمد فرخی یزدی

شاعر، روزنامه نگار و سیاستمدار آزاده قرن گذشته و قرن اخیر متولد ۱۲۶۴ هجری شمسی، بنیانگذار روزنامه طوفان، وی یکی از بی پرواترین شعرای تاریخ معاصر و بلکه تاریخ ایران است ظلم ستیزی و داستان مبارزات و تبعیدها و شکنجه های وی به سبب مبارزه با دستگاه جبار پهلوی معروف است و بر

همین آرمان نیز به سال ۱۳۱۸ هجری شمسی در زندان به قتل رسید.

آیت الله حاج شیخ غلامرضا فقیه خراسانی

متولد ۱۲۹۵ از بزرگان و علمای یزد بوده که قبل از حضرت آیت الله صدوقی زعامت اهالی یزد را به عهده داشته و در زهد و تقوی زبانزد خاص و عام بوده است.

محمد علی ریاضی

متولد سال ۱۲۹۰ هجری شمسی شاعر معروف معاصر و ملک الشعرا استان حضرت معصومه (س)
«به غیر از نامبردگان فوق از صدها چهره مشهور دیگر در علوم مختلف دینی، ریاضی، انسانی، پزشکی و نام آوران عرصه های مختلف هنر و معماری و ادبیات نیز می توان یاد بزرگانی از جمله حضرت آیت الله خاتمی پدر بزرگوار جناب حجت الاسلام سید محمد خاتمی، را به نیکی برد.

فصل پنجم

۱- اثرات اقتصادی توریسم در اقتصاد جهانی و منطقه ای (بررسی روندها)

۱-۱- مطالعه و بررسی اثرات درآمدی گردشگری در G.N.P کشور و منطقه

۱-۲- بررسی سهم گردشگری در عمران منطقه ای

۱-۳- ارزیابی سهم صنعت گردشگری در جذب و توزیع جغرافیایی سرمایه گذاری

۱-۴- بررسی نقش و جایگاه گردشگری در اشتغال و توزیع منطقه ای اشتغال مستقیم و غیر

مستقیم

۱-۵- ارزیابی و بررسی جایگاه و نقش گردشگری در تولید

۱-۶- ارزیابی و بررسی جایگاه و نقش گردشگری در صادرات غیر نفتی

۱-۷- ارزیابی و بررسی جایگاه و نقش گردشگری در صنایع دستی

۲- مزیت‌های نسبی استانهای منطقه در صنعت گردشگری

۲-۱- مطالعه قطب‌های گردشگری در سطح منطقه (سیاحتی، تاریخی، فرهنگی، اکوتوریستی و...)

۲-۲- بررسی و مطالعه وضع موجود توانهای گردشگری استانهای منطقه

۲-۳- ارزش گذاری استانها از نظر توان گردشگری پس از مطالعه مقایسه ای

۳- صنعت گردشگری و محیط زیست

۳-۱- تأثیر فعالیت و حرکات گردشگری بر محیط زیست

۳-۱-۱- تأثیر تفریحات فیزیکی پرتحرک بر سیستمهای بیولوژیکی

۳-۱-۲- تأثیر حرکات و فعالیتهای تفریحی بر سیستم بیولوژیکی (کوهنوردی، غار پیمائی، قایقرانی

و...)

۳-۱-۳- استفاده از ابزار و وسایط و وسایل حمل و نقل موتوری و غیرموتوری بر سیستم بیولوژیکی

۲-۳- آثار سوء حاصل از فعالیتهای گردشگری بر حیات وحش

- ۱-۲-۳- ایجاد اختلال در رفتار طبیعی حیوانات و گونه های گیاهی
- ۲-۲-۳- افزایش آسیب پذیری گونه گیاهی و جانوری نسبت به حیوانات رقیب و دشمنان طبیعی
- ۳-۲-۳- تأثیرات منفی بر روی روابط افراد یک گونه و ایجاد تداخل با رفتار قلمرو طلبانه آنها
- ۳-۳- تأثیرات منفی فعالیتهای تفریحی و سرگرمی بر اکوسیستم ها و تأثیر پذیر
- ۱-۳-۳- از بین رفتن بعضی از گونه های گیاهی و جانوری و یا در حالت انقراض قرار گرفتن آن ها
- ۲-۳-۳- اختلال در اجتماعات طبیعی گونه های جانوری و گیاهی
- ۳-۳-۳- ایجاد تغییرات زیست محیطی
- ۴-۳-۳- شیوع و نشر بیماریها و امراض بومی واگیردار اعم از گیاهی و جانوری و آبهای آلوده و...
- ۵-۳-۳- مزاحمت ها و خطرات حیوانات و حشرات در مناطق مختلف
- ۶-۳-۳- تأثیرات سوء امکانات و تجهیزات فرسایش بر محیط زیست (اکولوژی جاده ها- دفع زباله ها- فاضلابها- دستگاه ها و وسایل حمل و نقل و تأثیر آنها بر محیط زیست).

۴- سازمانها و نهادهای صنعت گردشگری:

- ۱-۴- وزارتخانهف سازمانها و مؤسسات دولتی
- ۱-۱-۴- سازمان ایرانگردی و جهانگردی
- ۲-۱-۴- سازمان میراث فرهنگی
- ۳-۱-۴- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- ۴-۱-۴- وزارت بازرگانی
- ۵-۱-۴- وزارت خارجه
- ۶-۱-۴- وزارت کشور (استانداریها- شهرداریها- فرمانداریها و...)
- ۷-۱-۴- سازمان برنامه و بودجه
- ۸-۱-۴- وزارت اطلاعات
- ۹-۱-۴- نیروهای نظامی و انتظامی

۱۰-۱-۴- گمرک

۱۱-۱-۴- سازمان هواپیمایی کشوری

۱۲-۱-۴- سازمان ها، نهادها و مراکز آموزشی

۱۳-۱-۴- دیگر سازمان ها

۲-۴- سازمان ها و نهادهای عمومی

۱-۲-۴- بنیاد امور مستضعفان و جانبازان

۲-۲-۴- سازمان تبلیغات اسلامی

۳-۲-۴- کشورهای اسلامی شهرها و شهرکها

۴-۲-۴- دیگر سازمانها

۳-۴- سازمان های و تشکیلات صنفی

۱-۳-۴- اتحادیه هتلداران

۲-۳-۴- اتحادیه آژانس داران

۳-۳-۴- اتحادیه و انجمن صنفی تورگردانان

۴-۳-۴- دیگر سازمانها و...

۵- مشکلات و موانع حقوقی، قانونی، فیزیکی و اکولوژیکی و فرهنگی

۱-۵- مشکلات ناشی از تشکیلات اداری و مدیریت و کارآیی

۱-۱-۵- عدم مدیریت مستقل و واحد در زمینه تشکیلاتی و اداری

۲-۱-۵- مشکلات ناشی از قوانین و مقررات، سیاستها و خط مشی ها و مقررات گمرکی و...

۳-۱-۵- مشکلات مربوط به عدم وجود مراکز اطلاع رسانی و سرویس دهی اطلاعاتی

۴-۱-۵- مشکلات مربوط به مسائل اقتصادی و شفاف نبودن مسائل و قوانین مربوط به سرمایه

گذار

۲-۵- مشکلات ناشی از مسائل زیربنایی و خدمات و حمل و نقل

۱-۲-۵- عدم وجود شبکه حمل و نقل خوب و با کیفیت

۵-۲-۲- مشکلات مربوط به عدم و یا کمبود مراکز اقامتی و سرویس دهی میان راهی و درون شهری

از نظر کیفی و کمی

۵-۲-۳- عدم نمایشگاه های دائمی و متنوع و موزه ها جهت عرضه های گردشگری

۵-۳- مشکلات مربوط به مسائل فرهنگی آموزشی - تبلیغی و تحقیقی

۵-۳-۱- نداشتن طرح جامع جهانگردی در مقیاس ملی و منطقه ای و استانی

۵-۳-۲- عدم بکارگیری راههای متنوع تبلیغی (تبلیغات صحیح و کافی) جهت معرفی جاذبه ها

۵-۳-۳- نداشتن سیمینارها و نشستهای علمی و نشریات مختلف جهت شناساندن توانها و گسترش

فرهنگ گردشگری

۵-۳-۴- بی توجهی و کم رغبتی بخش خصوصی جامعه جهت مشارکت و سرمایه گذاری به علت

تبلیغات ناکافی و عدم بستر فرهنگی خوب

۵-۴- مشکلات اکولوژیکی و اقلیمی

۵-۴-۱- نداشتن شرایط مطلوب آب و هوایی و محدودیت زمانی در طول سال جهت جذب توریست

۵-۴-۲- عدم امکان دسترسی و یا توزیع نامناسب جغرافیایی توانهای طبیعی در استانها و منطقه

۵-۴-۳- شرایط نامطلوب اقلیمی و اکولوژیکی بعضی توانهای گردشگری جهت جذب اقشار مختلف

گردشگر (کویرها و بیابانها و کوهستانها)

۶- آموزش و تحقیقات

۶-۱- آموزش عالی

۶-۱-۱- ایجاد دوره های کارشناسی و بالاتر در زمینه های هتلداری و مدیریت جهانگردی در

دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی

۶-۱-۲- ایجاد دوره های کاردانی در رشته های مختلف

۶-۲- آموزش های کوتاه مدت (دوره های کوتاه)

۶-۲-۱- آموزش و دوره های کوتاه مدت در رشته های مختلف مدیریتی و تربیت لیدر و...

۶-۲-۲- آموزش ضمن خدمت جهت کارمندان و افراد شاغل در بخشهای مختلف صنعت هتلداری و

گردشگری

۳-۲-۶- آموزش از راه دور توسط فیلم- کتاب- عکس و اسلاید و...

۴-۲-۶- برگزاری سمینارهای مختلف در رده های مدیریتی و کاری مختلف جهت تبادل نظر و افزایش و انتقال تجربه و سخنرانیهای افراد خبره

۵-۲-۶- آموزش از طریق نشر مجلات، فصلنامه ها و نشریات و کتب تخصصی

۶-۲-۶- آموزش از طریق رسانه های سیمی و بصری دولتی به خصوص از شبکه های مختلف رادیو و

تلویزیون

۷-۲-۶- آموزش و کمک در جهت دستیابی و دسترسی به آخرین مهارتهای آموزش تحقیقی از

طریق شبکه اینترنت

۳-۶- گسترش فعالیتهای پژوهشی و تحقیقی

۱-۳-۶- تشویق و جلب نظر و حمایت از دانشجویان و اساتید در کارهای تحقیقی مربوط به صنعت

گردشگری (مقاله- پایان نامه و...)

۲-۳-۶- اجرای طرح های جامع جهانگردی در مقیاس مختلف

۳-۳-۶- تألیف و ترجمه مطالب و کتب مربوط به صنعت گردشگری

۴-۳-۶- برگزاری همایش های مختلف و جمع آوری و ارائه مقالات در رابطه با صنعت گردشگری

۵-۳-۶- تهیه آلبومهای مختلف از جاذبه های متنوع گردشگری همراه با ارائه مطالب مربوط به

زبانهای خارجی

۶-۳-۶- سایر موارد....

۷- توسعه، آماده سازی و معرفی فضاهای گردشگری

۱-۷- ارزشمند ساختن توانهای گردشگری

۱-۱-۷- ایجاد بعضی تسهیلات لازم

۲-۱-۷- ایجاد و تأسیس بعضی امکانات و تأسیسات و تجهیزات لازم

۳-۱-۷- فراهم ساختن زمینه دستیابی به توانها با گسترش وسائط تردد و شبکه حمل و نقل لازم

۷-۲- تطابق و همگنی بودجه، فرهنگ و هدف گردشگر از توانهای گردشگری

۷-۲-۱- بهینه سازی توان با در نظر گرفتن سلیقه و هدف گردشگر

۷-۲-۲- ارزانتر مهیا کردن توان گردشگری در قیاس با عرضه های شبیه در صحنه رقابت در سطح

منطقه و جهان

۷-۳- پویایی بافت اکولوژیکی و قدیمی شهرها

۷-۳-۱- دارای کارکرد نمودن عناصر و فضاهای موجود در بافت اکولوژیکی

۷-۳-۲- پویایی و بردن جمعیت و ارتقاء سطح پایگاه اجتماعی و شخصیت اجتماعی بافت قدیم

- تعمیر و مرمت- احیاء، بهسازی، ساماندهی و استفاده از ساختمانها و خانه ها و جاذبه های موجود

در بافت قدیمی و تاریخی و اکولوژیکی با تلفیق طرحهای معماری جدید حتی با تغییر کاربری بعضی

اماکن بدون تغییر ساختار فیزیکی و کالبدی

۷-۴- فضاسازی و سامان دهی جاذبه های طبیعی (چشمه ها- غارها- قنوات و...)

۷-۵- ایجاد مراکز، سرویس دهی و خدمات رسانی متنوع در کنار جاذبه های متنوع

گردشگری

۸- بازاریابی و تبلیغات

۸-۱- مطالعه همه جانبه تقاضای گردشگری به ایران براساس عرضه های گردشگری منطقه

و کشور

۸-۲- مطالعه و تهیه راهکارهای تبلیغاتی مختلف در عرصه رقابت در صنعت گردشگری

۸-۲-۱- تهیه فیلم های تلویزیونی و ویدئویی از مناطق جاذب و توانهای گردشگری و پخش از طریق

شبکه جام جم و اینترنت و...

۸-۲-۲- تهیه کتب- نشریات و مجلات و عکس و پوستر با کیفیت از توانهای توریستی و پخش و

عرضه آن به بازار جهانی از طریق مختلف

۸-۳- برخورد مناسب و متعارف و به دور از سلیقه و از روی صداقت و قانون با گردشگر

۸-۳-۱- اصلاح روندها و برخوردها و قوانین و مقررات مربوط به مراکز و مبادی ورودی و خروجی و

مراکز اقامتی، پذیرایی

۳-۸- ایجاد زمینه ورود و خروج گردشگر همراه با وسایل حمل و نقل مورد نیاز در حد متعارف و

قانونی و دوری از سختگیریهای ناروا

۴-۸- بازسازی و سیاست خارجی

۱-۴-۸- گسترش بازاریابی و بازسازی از طریق توسعه روابط سیاسی

۲-۴-۸- گسترش بازاریابی و بازسازی با عملکرد سفیر و افراد سفارتخانه ها در خارج از کشور

۳-۴-۸- ایجاد زمینه های مناسب جهت صدور رویداد و ویزا با پاره ای از ملاحظات سیاسی

۴-۴-۸- تهیه و تولید عکس- مقاله- پوستر- بروشور- اسلاید و... ماکت و مدل از توانهای گردشگری

و ارائه نمایشگاه دائمی در سفارتخانه ها جهت تبلیغ و بازاریابی و بازسازی

۵-۸- توسعه شبکه حمل و نقل هم از نظر زیربناها و هم از نظر کمیت و کیفیت وسایل

حمل و نقل و ترابری

۶-۸- سایر موارد و...

۹- گردشگری و اشتغال

۱-۹- گردشگری و اشتغال آفرینی مستقیم

۱-۱-۹- مطالعه و ارزیابی توسعه گردشگری و خدمات هتلداری در اشتغال آفرینی در ازای هر تخت

۲-۱-۹- مطالعه و ارزیابی توسعه گردشگری و صنعت ساختمان سازی

۳-۱-۹- مطالعه و ارزیابی توسعه گردشگری و صنعت حمل و نقل

۴-۱-۹- مقایسه و ارزیابی توسعه گردشگری و تولیدات صنعتی و کشاورزی و نقش آن در اشتغال

آفرینی

۲-۹- گردشگری و اشتغال آفرینی غیرمستقیم

۱-۲-۹- توسعه گردشگری و تأثیر آن بر فعالیتهای عمده

۲-۲-۹- توسعه گردشگری و گردش نقدینگی و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی و افزایش تولید

۳-۲-۹- توسعه گردشگری و تأثیر غیرمستقیم آن بر ۱۸ فعالیت تولیدی

۴-۲-۹- سایر موارد....

۱۰- گردشگری - صنایع دستی

۱۰-۱- نقش رابطه جهانگردی با توسعه صنایع دستی

۱۰-۱-۱- صنایع دستی به عنوان یک جاذبه عمده گردشگری

۱۰-۱-۲- بررسی و نقش فعالیتهای گردشگری به عنوان عامل توسعه و رونق صنایع بومی - دستی -

محلی

۱۰-۱-۳- مطالعه رابطه توسعه گردشگری و توسعه صادرات صنایع دستی و ایجاد بازار صادرات

۱۰-۱-۴- توسعه گردشگری و نقش آن در توسعه صنایع دستی و نهایتاً توسعه روستایی

۱۰-۱-۵- توسعه گردشگری و نقش آن در احیاء و گسترش رشته های صنایع دستی و بومی

جلوگیری از انهدام و انقراض صنایع دستی

۱۰-۱-۶- توسعه صنعت توریسم و رابطه آن با صنعت بومی و دستی و اشتغال آفرینی

۱۰-۲- صنایع دستی و گسترش اهداف فرهنگی گردشگری

۱۰-۲-۱- صنایع دستی و رابطه آن با توسعه نمونها و نمادهای فرهنگ در قالب گردشگری در

سطح جهان

۱۰-۲-۲- صنایع دستی در بخش گردشگری و نقش آن در تعادل و توسعه فرهنگ بومی و محلی

۱۰-۲-۳- غیره

۱۱- ارتباطات منطقه ای (سیاستها و خط مشی های منطقه ای)

۱۱-۱- گسترش حوزه اطلاعاتی پیرامون جاذبه ها و امکانات گردشگری در سطح استان

های منطقه

۱۱-۲- ایجاد امکان برنامه ریزی منطقه ای در بخش گردشگری

۱۱-۲-۱- ایجاد هماهنگی در افزایش تعداد روز اقامت و هزینه کرد جهانگرد در سطح منطقه

۱۱-۲-۲- امکان ایجاد و تبادل اطلاعات لازم و امکانات مورد نیاز در سرویس دهی و خدمات رسانی

به گردشگر و کاهش هزینه کرد در مقیاس منطقه ای

۳-۱۱- لزوم برنامه ریزی منطقه ای و ارتباطات بین استانی و منطقه ای جهت ادامه بقاء

۱-۳-۱۱- استفاده از تجربیات شرکتهای بزرگ توریستی و نظر اجمالی به سایر کنسرسیومها جهت

کارآیی بهتر

۲-۳-۱۱- افزایش توان رقابت و تبلیغی و خدمات رسانی و موفقیت های میدانی در سیاستهای

منطقه ای.

جاذبه های گردشگری یزد

جاذبه های طبیعی

شهرستان یزد به علت اینکه محدوده جغرافیایی و سیاسی آن در دشت یزد- اردکان واقع شده است لذا از جاذبه های متنوع طبیعی مثل سایر شهرستانهای استان به خصوص تفت و مهریز برخوردار نبوده و نمی باشد. لذا در بخش جاذبه های طبیعی می توان به تپه های ماسه ای واقع در شمال و شمال غرب جغرافیایی این شهر اشاره کرد که می تواند به عنوان مکانی جهت ورزشهای اسکی روی شن و موتورسواری و اتومبیل رانی در شنزارها و تپه های ماسه ای یا مکانی مناسب جهت تهیه بسیاری از فیلمها و سربالها و... مورد استفاده قرار گیرد. همچنین از نظر رشته قنات قدیمی ترین و طولانی ترین رشته قناتهای موجود در سطح استان در این شهرستان قرار دارد که قنات محمدآباد در سطح کشور یکی از منحصر به فردترین قناتهای کشور محسوب می شود.

جاذبه های تاریخی و معماری شهر یزد

شهر یزد از جمله شهرهایی می باشد که آثار هزار ساله و بیشتر در آن یافت می شود. از جمله قسمتهایی از برج و بارو و حصار نهصد ساله پابرجا مانده آن با بقعه سیدرکن الدین و مسجد جامع، مسجد فهرج و مصلی عتیق و... می باشد.

محلات کهنه و قدیمی یزد با بافت اکولوژیکی خود با کوچه های پیچاپیچ و تنگ و دیوارهای خشتی و گلی و اما کلفت و بلند در حقیقت معماری خاص کویری مرکب از سازگاری بخشیدن به سه عنصر

اقتصاد، فرهنگ و جغرافیا را عرضه می نمایند. محلاتی که با خانه های قدیمی در کنار بازارچه ها- تیمچه ها و بازارها و با ساباطها و سقفهای ضربی و مدور آن هم با مصالح ساختمانی خشت خام و گل رس با ساز و کارهایی خاص نظیر بادگیری های مطبق و چند دهنه و آب انبارهای متعدد نظر هر بیننده را به خود جلب و تفکر و نظر کنجکاوانه و عالمانه وی را به چندین قرن به عقب برگردانده تا به عظمت و قدرت و بینش مردم در سختکوشی و سازگاری با جبر جغرافیایی و محیطی و جایگاه و چگونگی حاکمیت شئون و ارزشهای اسلامی و هوپدایی آن به خصوص در بناهای ساختمانی خود آگاه و حساس سازد. به گونه ای که در آن زمان با نبود تکنولوژی پیشرفته امروزی زندگی با آن ساخت و سبک معماری دلنشین تر از امروزه بوده است. بادگیرها کار کولرهای امروزی را بهتر انجام می داد. آب انبارها تهیه آب خنک و بهداشتی را به عهده داشته و گنبدهای زیبا و بناهایی که کاشی کاری و گچ کاری یا با آجر تشکیل و منقش شده اند توجه به طبیعت و بوته زارها را در منطقه کویری و خشک می رسانیده است.

لذا می بینیم در ساختار کالبدی و فیزیکی بافت اکولوژیکی محلات قدیمی هر یک از عناصر تشکیل دهنده این بافت دارای کارکردی خاص محیط شهر یزد بوده است که سه اضلاع اصلی آن را فرهنگ جغرافیا و اقتصاد تشکیل می داده است یا به عبارتی هر عنصر مهم از دیدگاه فرهنگ و هم از دیدگاه اقتصاد و میزان درآمد و هم از نظر جغرافیا و اقلیم و شرایط محیطی مد نظر واقع شده و در ساختار کالبدی این بافت و ساخت معماری جای گرفته است. لذا وجود چنین مجموعه تاریخی فرهنگی (محلات قدیمی با معماری گلین) شهر یزد را در ردیف یکی از دو شهر تاریخی جهان به همراه و نیز ایتالیا که دارای بافت اکولوژیکی دارند قرار داده است و در سراسر جهان این شهر به نامهای شهر خشت خام و شهر بادگیرها، شهر آب انبارها و از دیدگاه مذهبی شهر دارالعباده ... (به علت تعدد زیاد مساجد و تکایا و زیارتگاهها و اماکن مذهبی و...) یاد شده و مورد توجه گردشگران و جهانگردان زیادی در طول سال قرار می گیرد. در کنار این جاذبه منحصر به فرد در سطح کشور می بینیم در پیرامون شهرستان یزد وجود آسیابهای آبی قدیمی، وجود خانه های قدیمی، باغات متعدد و قنوات دایر و بایرقدیمی و مساجد قدیمی و رباطها و کاروانسراهای شاه عباسی، و بخشی از راههای قدیمی ابریشم و... بر جذابیت تاریخ این شهرستان در بعد گردشگری افزوده است. علاوه بر این وجود اقلیت زرتشتی به همراه آتشکده

بزرگ زرتشتیان جهان و تعدادی پیرانگاه و دخمه و امکان مقدس زرتشتیان بر نقش و جذابیت گردشگری این شهرستان چه در مقیاس ملی و چه در جهانی افزوده است.

فرهنگ و آداب و رسوم و مظاهر و نمودهای فرهنگی

از آنجا که این شهرستان به عنوان بخشی از استان امروزی یزد در طول تاریخ تا حدودی دوران بدون جنگ و جدال را پشت سر گذاشته لذا یکی از محیطهای امن جهت زندگی اقلیتهای دینی نیز محسوب می شده است. به طوری که امروزه عده ای از زرتشتیان در کنار مسلمانان به زندگی روزمره خود در کمال همدلی و همکاری ادامه می دهند.

وجود تعصب و وابستگی خاص مذهبی، سختکوشی، قناعت، مهمان نوازی و... از خصوصیات و ویژگیهای فرهنگی مردم این شهرستان و استان می باشد.

برگزاری مراسم سینه زنی و نوحه سرایی در دهه محرم، برگزاری مراسم نذر و عزاداری، سفره ابوالفضل و سفره مرتضی علی، اسفند دودکردن، نخود مشکل گشا، دعانویسی از دیگر مظاهر معنوی و آداب و رسوم مذهبی مردم این منطقه و استان است. برگزاری تعزیه خوانی و شبیه گردانیف نخل برداری، شده برداری، ساخت غلم و کُتل و آذین بندی هر یک از اینها از دیگر مظاهر آداب و رسوم معنوی مردم می باشد.

در بخش آداب و رسوم محض باید به حفظ و پای بندی مردم به سنتها و ارزشهای رایج، سادگی و بی پیرایه بودن، روحیه قناعت پیشگی و اقتصادی بودن و اهل ریسک نبودن و بی اعتمادی به اقلیم و شرایط آب و هوایی در بین مردم اشاره داشت.

باور داشت های بومی که خود نشانی از تلاش جهت حل مشکلات در محیط طبیعی پیرامون بوده به نوعی از یک طرف متأثیر از خطرات احتمالی و از سوی دیگر سیاستها و تمهیدات جهت رفع خطر و توأم با آرزو و آمال انسانی صورت گرفته است. به طوری که رگه های مذهبی در اغلب باورهای محلی به اشکال مختلف نظیر توسل به دعا و سحر و جادو چشم زخم و تمسک به مذهب و نذر و ندورات جهت حل مشکل و هموار کردن راه مورد استفاده قرار می گیرد. لازم به ذکر است امروزه با توسعه پیشرفت همه جانبه عدم توسل جستن به راههای عامیانه پسند فوق الذکر از ابهت و منزلت افتاده در بین جوانان

و افراد میان سال جایگاهی ندارد.

بیشتر باورداشت ها در رابطه با آب، کویر، اقلیم و سفر و مسافرت اختصاص یافته لذا از نظر روانی خلق و خوی محلی نظیر مهمان نوازی، صرفه جویی، قناعت، پشتکار، سوداگری، همکاری و تعاون، روحیه کار و... در بین مردم عمومیت دارد.

جاذبه های اقتصادی:

وجود کارگاههای بافندگی معروف به شعربافی و تولید پارچه های ابریشمی، ترمه های متنوع، ؟ و... به همراه تولید انواع روفرشی، روتختی، روسری و چادر شب و... و نیز کارگاههای سفال و سرامیک کاشی و مراکز تهیه شیرینی جات بومی و محلی یزد به خصوص تهیه شیرینی باقلوا، قطاب و... از جاذبه های اقتصادی این شهرستان در بخش گردشگری می باشد. البته در عصر کنونی ایجاد و احداث کارخانجات متعدد نظیر کابلهای شهید قندی و فولاد آلیاژی یزد و ذوب آهن میبد و اردکان و ذوب روی بافق و... ک کارکرد ملی و فراملی دارند به همراه کارخانجات متعدد نساجی و وجود بازارها و بازارچه ها و پاساژها و نمایشگاه ها و فروشگاه های بزرگ عرضه کالاها و مراکز ارائه خدمات بر جذابیتهای اقتصادی این شهرستان جهت جذب گردشگر و ایرانگرد افزوده است.

امکانات و تسهیلات و تجهیزات

شهرستان یزد به خصوص شهر یزد به عنوان مرکز شهرستان و مرکز استان دارای امکانات تسهیلات و مراکز ارائه خدمات گردشگری متعدد و متنوع می باشد و در قیاس با تمامی شهرستانهای استان با این شهرستان در این زمینه باید گفت از تمامی مراکز مهمانپذیر و مراکز اقامتی تنها یک مرکز در شهر میبد قرار داشته و بقیه در شهر یزد متمرکز می باشند یا می توان ادعان داشت بیش از نود درصد مراکز پذیرایی و اقامتی در بخش مهمانسراها و مهمانپذیرها و هتل و متل در شهر یزد قرار دارد. به عبارتی از کل ۱۸۷ اتاق در بخش هتلها و مهمانسراها تنها ۳۸ اتاق آن در سایر شهرستانها و تعداد ۱۵۰ اتاق آن در شهر یزد قرار دارد و در بخش مهمانپذیرها از تعداد ۱۳ باب مهمانپذیر ۱۲۰ باب آن در مرکز استان شهر یزد و یک باب آن در میبد قرار دارد و به عبارتی ۱۷۰ اتاق و ۴۰۸ تخت در شهر یزد و ۷ اتاق و ۲۷

تخت در سایر شهرستانها آن هم در شهر میبد قرار دارد. شهر یزد از نظر مراکز خدمات رسانی و ارائه خدمات توریستی با توجه به اینکه بسیاری از ادارات و سازمانها نیز دارای مهمانسراهای مجهز می باشند. لذا در این بخش وضعیت خوبی داشته و دارند. اما با روند رو به افزایش و رو به گردشگران خارجی به استان و به خصوص شهر یزد در آینده با کمبود امکانات و مراکز اقامتی رو به رو خواهد بود که تکمیل هتلها در دست ساخت و ایجاد خانه های سیاح و پانسیونهای توریستی با احیاء خانه های قدیمی می تواند مثر ثمر و گره گشا باشد.

تنگناها و مشکلات

مسائل و نارسائیهای بخش توریسم می توان به طور کلی در چهار بخش مشکلات ناشی از تشکیلات اداری و مدیریتی که شامل نبودن مدیریت واحد و مستقل و یا عدم اجرای قوانین و مقررات و سلیقه ای عمل نمودن، کمبود مراکز اطلاع رسانی و تابلوهای راهنما و راهنمای گردشگری می شود. دوم مشکلات مربوط به آموزش و مسائل فرهنگی نظیر عدم مبلغ کافی، عدم آموزش نیروی انسانی ماهر در این بخش، عدم مطالعه طرح جامع جهانگردی و سوم مشکلات مربوط به حمل و نقل نظیر عدم راههای مناسب به مراکز توریستی جاذبه ها، نداشتن مراکز سرویس دهی خوب بین راهی و درون شهری، عدم وجود موزه های جذاب و چهارم مشکلات ناشی از شرایط محیطی و اقلیمی و نداشتن هوای مطلوب در طول سال و محرومیت از توانهای محیطی نظیر جنگل و مرتع و منابع آبی دریاچه و رودخانه و سایر مشکلات گردشگری شهرستان یزد می باشد.

چالشهای اقتصادی استان یزد:

مهمترین چالشهای اقتصادی استان شامل :

الف- چالشهای جمعیتی و نیروی انسانی

ب- چالشهای تولیدی

الف - چالشهای جمعیتی و نیروی انسانی :

- ۱- بحث هرم سنی جمعیت و موج حم جمعیت
- ۲- بحث شهر نشینی
- ۳- افزایش آبادیهای خالی از سکنه (بحث مهاجرت)
- ۴- وضعیت میزان بیکاری
- ۵- وضعیت سواد و تحصیلات

ب - چالشهای تولیدی:

- ۱- بحث زیست محیطی در بخشهای کشاورزی و صنعت استان
- ۲- بحث بهره وری
- ۳- بحث سرمایه گذاری

عمده ترین تنگناها و محدودیت های استان یزد

- ۱- محدودیت شدید منابع آب از لحاظ کمی و کیفی
- ۲- مجاورت با کویر . داشتن آب و هوای خشک و بیابانی توام با خشکسالی
- ۳- وجود کانوهای بحرانی فرسایش و حرکت شنهای روان
- ۴- پراکندگی و کوچکی مقیاسهای سکونت گاه روشنایی

آسیب پذیری کانوهای زیست در برابر طبیعت

قابلیتهای توسعه استان یزد:

- ۱- قرار گرفتن در مرکز کشور و در کریدورهای (شمال و جنوب) و (شرق و غرب)
- ۲- بهره مندی از جاذبه های فرهنگی ، معماری ، مذهبی و تاریخی بعنوان یکی از قطب های

گردشگری کشور

- ۳- وجود معادن غنی و قابلیت ایجاد و توسعه صنایع معدنی و فولاد

- ۴- برخورداری از زیر ساختمانهای مناسب توسعه
  - ۵- برخورداری از امکانات خدمات برتر (بازرگانی و پزشکی)
  - ۶- برخورداری از منابع انرژی خورشیدی
  - ۷- برخورداری از شرایط امنیتی و فنی مناسب جهت ایجاد
  - ۸- برخورداری از بخش خصوصی توانمند و بالابردن میل نمایی به پس انداز و سرمایه گذاری
  - ۹- وجود فضای معنوی و فرهنگی همراه با سرمایه انسانی مشارک جو - کار آفرین
- خواننده محترم را به تحلیل و برداشتهای کارشناسی و جامع از جایگاه گردشگری و سیر چگونگی این روند دعوت می نمائیم.

جدول شماره ۱ آمار مسافریین واحدهای اقامتی استان یزد در سه ماهه اول سالهای ۷۴، ۷۵، ۷۶،

۷۷، ۷۸، ۷۹

سال	ماه	فروردین	اردیبهشت	خرداد	جمع کل	درصد	جمع کل	درصد	درصد رشد
۱۳۷۴	ایرانی	۱۱۹۳۷	۹۸۴۹	۸۴۵۴	۳۰۲۴۰		۴۱۰۹		
	خارجی	۵۱۲	۳۹۹	۱۷۴	۱۰۸۵				
۱۳۷۵	ایرانی	۹۶۴۶	۶۹۲۳	۵۶۳۱	۲۲۲۰۰	-%۳۷	۲۳۹۶۳		
	خارجی	۷۶۵	۶۹۸	۳۰۰	۱۷۶۳	+%۳۵			
۱۳۷۶	ایرانی	۹۰۸۷	۴۲۸۲	۵۸۱۷	۱۹۱۸۶	-%۱۶	۲۱۶۸۴		
	خارجی	۱۴۷۵	۸۲۸	۱۹۵	۲۴۹۸	+%۳۰			
۱۳۷۷	ایرانی	؟	۵۵۷۱	۴۸۶۰	۱۸۶۷۰	-%۳	۲۲۰۱۸		
	خارجی	۱۲۸۰	۱۵۰۵	۵۶۳	۳۳۴۸	+%۳۵			
۱۳۷۸	ایرانی	۸۳۳۱	۴۹۷۱	۴۸۱۶	۱۸۱۱۸	-%۳	۲۳۳۵۷		
	خارجی	۱۷۹۵	۲۲۲۰	۱۲۲۴	۵۲۳۹	+%۳۵			
۱۳۷۹	ایرانی	۸۷۶۰	۵۸۹۲	۴۲۳۸	۱۸۸۹۰	+%۴,۵	۲۷۳۳۷		
	خارجی	۳۱۹۹	۴۳۰۱	۹۴۷	۸۴۴۷	+%۴۰			

جدول شماره ۲ آمار مسافریین واحدهای اقامتی استان یزد از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۸

سال	جمع کل	درصد رشد	جمع کل مسافر	درصد رشد مسافر ورودی به استان
۱۳۷۰	ایرانی	۷۲۰۹۹	۷۳۶۱۲	-----
	خارجی	۱۵۱۳	-----	-----
۱۳۷۱	ایرانی	۷۷۴۶۵	۸۰۰۴۸	۹٪ افزایش به سال ۷۰
	خارجی	۲۵۸۳	-----	۷۰٪ افزایش به سال ۷۰
۱۳۷۲	ایرانی	۷۱۰۳۷	۷۳۸۰۹	۸٪ کاهش به سال ۷۱
	خارجی	۲۷۶۶	-----	۷٪ افزایش به سال ۷۱
۱۳۷۳	ایرانی	۱۲۰۳۱۲	۱۲۳۱۶۹	۶۷٪ افزایش به سال ۷۲
	خارجی	۲۸۵۷	-----	۳٪ افزایش به سال ۷۲
۱۳۷۴	ایرانی	۱۱۵۳۶۱	۸۸۲۸۷	۳۹٪ کاهش به سال ۷۳
	خارجی	۳۵۲۴	-----	۲۳٪ افزایش به سال ۷۳
۱۳۷۵	ایرانی	۸۴۷۶۳	۸۸۹۴۵	۰٪ ---- به سال ۷۴
	خارجی	۴۱۸۲	-----	۱۸٪ افزایش به سال ۷۴
۱۳۷۶	ایرانی	۸۵۷۵۶	۹۲۰۰۶	۴٪ افزایش به سال ۷۵
	خارجی	۶۲۵۰	-----	۴۹٪ افزایش به سال ۷۵
۱۳۷۷	ایرانی	۷۶۸۴۹	۸۶۳۱۰	۶٪ کاهش به سال ۷۶
	خارجی	۹۴۶۱	-----	۵۱٪ افزایش به سال ۷۶
۱۳۷۸	ایرانی	۷۳۸۸۳	۸۶۷۳۷	۰٪ ---- به سال ۷۷
	خارجی	۱۲۸۵۴	-----	۳۶٪ افزایش به سال ۷۷

منابع و مأخذ

صنعت جهانگردی در ایران تهیه کننده: مدیریت فرهنگ و هنر و تربیت بدنی

ناشر: سازمان برنامه و بودجه مرکز مدارک اقتصادی-اجتماعی و انتشارات ۱۳۷۱

برنامه توسعه شهرستانی بخش ایرانگردی و جهانگردی استان یزد

طرح جامع مطالعات توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی استان یزد

بهمن ۱۳۷۵ شماره ۱۹۸ سازمان برنامه و بودجه استان

بررسی اوضاع اجتماعی و اقتصادی گردشگری و جهانگردی در استان یزد

اقتصاد سفر و جهانگردی نویسنده آدریان بول ترجمه: علی اصغر محمد بیگی

گردشگری و توسعه در جهان سوم نوشته ی جان لی ترجمه: دکتر عبدالرضا رکن الدین افتخاری

معصومه السادات صالحی امین

شرکت چاپ و نشر بازرگانی دانسته به موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

مدیریت گردشگری فرهنگی نویسنده: پرسیلیا یونی خیس ترجمه: دکتر محمود عبدالله زاده

نقطه نظرانی چند پیرامون شرح خدمات مطالعات گردشگری در منطقه ۲ ابوالقاسم زارع بزک آبادی

خرداد ۷۸

سایت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان یزد

سایت سازمان امور اقتصاد و دارایی استان یزد

جهت خرید فایل word به سایت www.kandoocn.com مراجعه کنید
یا با شماره های ۰۹۳۶۶۰۲۷۴۱۷ و ۰۹۳۶۶۴۰۶۸۵۷ و ۰۶۶۴۱۲۶۰-۵۱۱ تماس حاصل نمایید

Filename: Document1
Directory:
Template: C:\Documents and Settings\hadi tahaghoghi\Application
Data\Microsoft\Templates\Normal.dotm
Title: فصل اول
Subject:
Author: j
Keywords:
Comments:
Creation Date: 3/18/2012 11:36:00 PM
Change Number: 1
Last Saved On:
Last Saved By: hadi tahaghoghi
Total Editing Time: 0 Minutes
Last Printed On: 3/18/2012 11:36:00 PM
As of Last Complete Printing
Number of Pages: 109
Number of Words: 23,267 (approx.)
Number of Characters: 132,622 (approx.)